

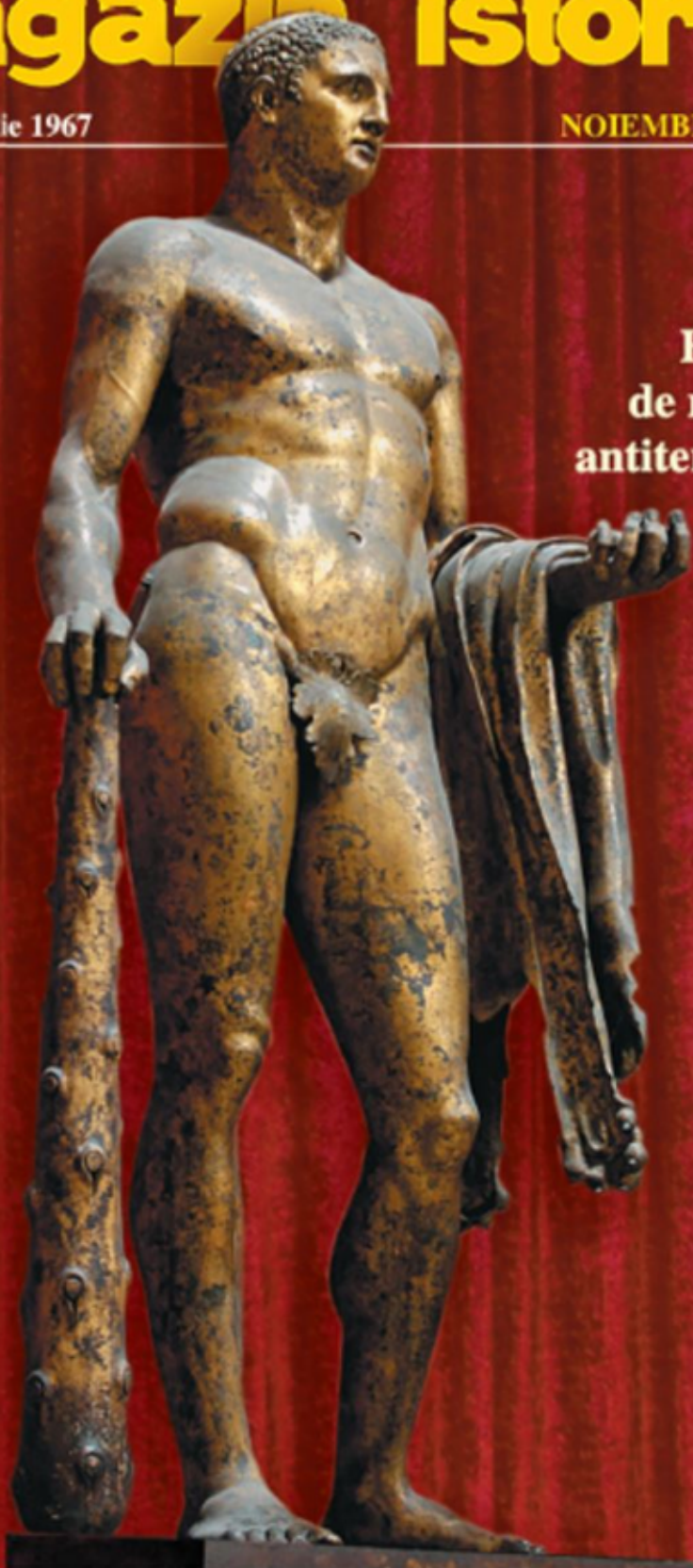
magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2011

**Enigme
ale
istoriei**

**Forțele
de reacție
antiteroriste**

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2011

**Enigme
ale
istoriei**

**Forțele
de reacție
antiteroriste**

SUMAR

noiembrie

2011

4 De-aș fi fost ministru...

V. EFTIMIU

5 Arta de a atrage simpatie pentru țara ta
Institutul Diplomatic Român și diplomația epocii globalizării

R. CARP

OPINII

10 Taifas în Sambir
Hilarie (Bucur) Mitrea, model pentru un erou din romanele lui Joseph Conrad?

O. MUREȘAN

14 20 de zile în misiune secretă
Prospecție pe piața avioanelor militare în Anglia, Germania, Franța

GH. NEGRESCU,
V. AVRAM

19 Campania din Est, fără fard
Cum am trecut Nistrul
V. SCÂRNECI,
A. PANDEA

EXCLUSIVITATE

24 Canibalii din catacombele Odesei

AL. GOGUN,
I. DEREIKO

ENIGME ALE ISTORIEI

27 Focul care fulgera

V. IONESCU

REVERBERAȚII

30 Martirajul episcopului greco-catolic Aftenie

Episcop † MIHAI,
Vicarul Bucureștilor

EVENIMENT

32 Cu seninătate despre istorie

D. MATEI

CRONICI DE FAMILIE

37 Conte episcop cărturar

Ignatius de Batthyány
D. HENDRE BIRO

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

37 De ce nu știu mareșalii să moară la timp

O. VOROBCHIEVICI,
D. PREDA

magazin istoric

Anul XLV – serie nouă – nr. 11 (536)

noiembrie 2011

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Heracles, fiu al lui Zeus și al unei muritoare, Alcmena, cel mai de seamă erou al mitologiei grecești, reprezentat într-o statuie din bronz aurit, datând din secolul al II-lea, găsită în 1864 lângă teatrul din Pompei și aflată în Muzeul Vaticanului din Roma

2 Împărăteasa Maria Tereza este cea care, în 1780, l-a numit episcop al diecezei Transilvaniei pe contele Ignatius de Batthyány (1741-1798)

3 Ludovic al XIII-lea la vârsta de zece ani, într-o pictură de Frans Pourbus, unul dintre cei mai apreciați portrețiști ai vremii sale (secolul al XVI-lea), aparținând unei celebre familii de artiști flamanzi, formată din tată, Pieter, și doi frați

4 Obiecte realizate în tehnica cizelurii la Monetăria Statului. Pentru a obține chipul unui sfânt, un meșter poate lucra și câteva luni, lovind foița de argint, la rece, cu un ciocan

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

PE CÂND ERAM MINISTRU

VICTOR EFTIMIU

Între 30 și 50 ani am fost în permanență ministru la diferite departamente, cu influență preponderantă în guvern.

Bineînțeles, în imaginație, fiindcă fanteziile unui poet nu le puteau lua în seamă oamenii „practici” care au condus țara de la celălalt război până acum trei-patru ani și care aveau anumite criterii în promovarea șefilor de instituții [...]

Cu banii grei care s-au investit în miile de blocuri bucureștene s-ar fi ridicat, în inima țării, un oraș modern, unitar, cu bulevarde largi și parcuri și edificii și monumente și case sănătoase pentru muncitori.

Nu s-a putut.

Am preconizat atunci ca vechiul București să rămână cum a fost, orașul cel nou urmând a fi zidit pe drumul Ploieștilor, la marginea lacurilor. Proiectasem un cartier al ministerelor și autorităților, una lângă alta, pentru înlesnirea demersurilor cetățeanului. Locuințe pentru funcționari, băi, teatre, cinematografe.

Aș fi dăruit, tot pe marginea lacurilor, terenuri pentru ridicarea legațiilor străine, fiecare în stilul țării respective. Prin acest cartier al ambasadelor, am fi avut o expoziție a arhitecturii mondiale, unică în lume. Târgoveții noștri și-ar fi ridicat locuințe acolo, lăsând în pace bătrânul sat al lui Bucur, înecat în grădini, cu ulițele lui strâmte și întortochiate, atât de pitorești.

N-aș fi lăsat pe particularii bucureșteni să-și speculeze cele câteva sute de metri pătrați ridicând pe ele blocuri înalte și subțiri ca niște turnuri, fiecare după cum îl taie capul, cu tot felul de forme, culori și dispoziții ale ferestrelor, fără niciun stil, fără nicio unitate. Aș fi impus fiecărei noi construcții ca măcar cinci la sută din valoarea ei să fie investită în pozoabe artistice, la parter, coloane, bas-reliefuri, arcuri, statui, piatră sculptată, mozaicuri.

Aș fi acoperit Dâmbovița, folosind terenul câștigat pentru parcuri. Cât mai multă vege-

tație, într-un oraș unde năpădesc atât de brutal fierul și betonul, furând soarele și aerul atât de necesare vieții noastre.

Paralel cu reformele aduse în interiorul țării, am desfășurat o vie activitate la Ministerul de Externe, menit să facă lumii cunoscută România, bogatele ei talente, înaltele ei manifestări culturale și artistice. Ambasadorii mei, consilierii culturali, atașatii de presă trebuia să-și justifice activitatea prin măsura în care au contribuit la încadrarea României în umanitate. Concepute ca simple sinecure, preumblări pe banii statului în diferite centre ale planetei, misiunile diplomatice erau compuse din băieți de familie cari știau cel mult să facă frumos în fața doamnelor, a cardinalilor din Soare Apune și a granzilor de Spania. Indicam și controlam activitatea trimișilor țării: câte cărți românești au făcut să fie traduse în capitala respectivă, ce expoziții de pictură,

sculptură și broderii naționale au organizat, ce cântăreți români au angajat la Opera de acolo, ce concerte ale Filarmonice locale au făcut să fie dirijate de un român?

Atașatii de presă trebuia să tipărească săptămânal, în publicațiile străine, articole, ilustrate sau nu, despre România și să trimită, săptămânal, ziarelor din țară articole, ilustrate sau nu, despre poporul în mijlocul căruia ne reprezentau.

O bună cunoaștere a meritelor unui popor atâră greu în cumpăna judecății universale. Cultura și arta sunt cuceririle supreme ale unei națiuni care a înfăptuit reformele sociale, pregătind printr-o bunăstare materială și sufletească a tuturor copiilor ei acea revărsare a spiritului, acea înălțare spre culmile bunătații și ale frumuseții care onorează un neam și-i fixează locul convenit în istorie.

(Adevărul, 1 iulie 1948; fragmente)

40 911,
apel de urgență
Unde a greșit FBI
C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

44 Diplomat,
nu birocrat
Simeon Radev
D. CAIN

**PORECLA
ÎN RENUME**

49 Mazarin,
mazarinade
F. DOLGHIN

**PASTILA
DE CUVINTE**

51 Cum se înrudește
„trenul” cu „portretul”
M. SALA

53 Călătorie
de plăcere... pentru
Amiralitatea britanică
S. SIMA

57 Parlamentul
celeilalte Români
D. MATEI

59 În România
acum 100 de ani
G. FILITTI

ECOURI

63 Când
s-a construit
primul automobil
în România
M. RUSNAC

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

**DIN ISTORICUL
PARTIDEI RUSE**

66 Toma
Cantacuzino
în slujba țarului
V. ȚVIRCUN

71 Războinicii
luminii
SEAL, SWAT

L. BANU,
F. BANU

**HOOVER
INSTITUTION**

75 De ce a fost
schimbat Brutus Coste

RUBRICI

58 Telex

76 Pentru biblioteca
dumneavoastră

18; 78; 79
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

80 Simpozion
„Monetăria Statului
la 140 ani”

M. ISĂRESCU,
N. MANEA,
C. CIORNEI,
O. SCHEN,
P. H. OZARCHEVICI,
K. PÂRVAN,
T. MARTIN,
D. PĂUNESCU

are și o componentă de cercetare. Furnizarea expertiză la solicitarea M.A.E., nu facem cercetare fundamentală. Componenta de cercetare se împarte la rândul ei în această furnizare de expertiză pe teme de actualitate și activitatea de editare a documentelor de arhivă. În Hotărârea de Guvern din 2005, prin care se reglementa funcționarea I.D.R., s-a menționat faptul că institutul editează colecția de documente diplomatice. De atunci, au fost tipărite mai multe volume de documente din arhiva M.A.E., organizate pe criterii cronologice. În paralel cu apariția volumelor tipărite, conținutul lor a fost postat în format pdf și pe siteul instituției noastre www.idr.ro, asigurându-se astfel accesul liber pentru toți cei care doresc să le consulte. Edităm, pe lângă aceste volume de documente, și volume tematice. Anul trecut a apărut un volum privind Tratatul de la Varșovia, coordonat de Mioara Anton.

O altă inițiativă editorială a institutului privește editarea completă a operei lui Grigore Gafencu. Ea a apărut fragmentar până acum și este nevoie de o ediție completă, care să reunească toată opera marelui diplomat român. Colaborăm în acest sens cu Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (I.I.C.C.M.E.R.), pentru că în cadrul fostului Institut pentru Memoria Exilului Românesc s-au editat câteva volume din scrierile lui Grigore Gafencu. A apărut un prim volum anul trecut,

intitulat *Învățămintele istoriei*, ce reunește scrierile lui Gafencu publicate în presă, în timpul exilului. Textele din acest volum vor fi reluate și integrate într-un volum ce va apărea în cadrul seriei de opere complete, dedicat special publicisticii. Anul acesta am tipărit, în ediție bilingvă, pregătită de Laurențiu Constantin, lucrarea *Preliminariile războiului din Răsărit*. Volumul, apărut la Editura „Curtea Veche”, va putea fi distribuit și în exterior. Următorul volum care va apărea va fi *Ultimele zile ale Europei*, tot într-o ediție bilingvă, pregătită de Mioara Anton. Sperăm să fie gata în cursul acestui an. Seria de opere complete este proiectată să aibă șase volume.

Un alt proiect editorial important la care lucrăm este volumul de documente *Prizonieri români în U.R.S.S.* Sunt documente din arhivele militare ruse – închise până acum –, despre militarii români luați prizonieri de război imediat după 23 august 1944. Cifra lor s-a ridicat la 300.000 oameni și documentele ne vorbesc despre viața pe care au dus-o în lagărele unde au fost internați. Am semnat anul trecut un protocol de cola-

borare cu Arhivele militare ruse, iar anul acesta se definitivează conținutul, se traduc documentele, astfel încât să putem publica volumul în a doua jumătate a anului 2012.

În stadiul de proiect se află alte două inițiative. Una este aceea de a publica documentele din arhiva fostei poliții politice secrete a dictatorului portughez Salazar, la care s-a permis accesul recent la Lisabona. Beneficiem de o deosebită deschidere din partea părții portugheze pentru a publica documentele care privesc emigrația română din Portugalia, șederea regelui Carol al II-lea în această țară, diplomații români care au activat acolo (precum Mircea Eliade sau Lucian Blaga). Va fi un volum bilingv, care urmează să fie lansat în ambele țări.

În sfârșit, ultimul proiect pe care doresc să vi-l prezint este cel de colaborare cu Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Vestea bună este că partea americană nu are niciun fel de pretenții financiare privind drepturile de autor pentru viitoarele volume de documente. De asemenea, ne-au programat pentru fotocopiare și digitalizare în avans – ținând

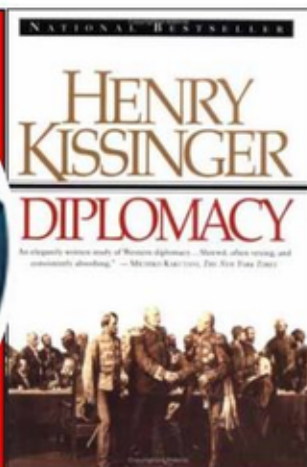
cont de numărul mare de solicitări care există, ne-ar fi venit rândul în anul 2014, dar am fost planificați cu trei ani mai devreme. Dorim să aducem în țară cât mai multe fotocopii după aceste documente și să începem cu un volum care interesează în mod deosebit diplomația română: activitatea în

Studenți la Universitatea din Bagdad, în anul 1960: (de la stânga la dreapta) Vasile Prună, Gheorghe Țirlescu, Aurel Turbăceanu, Gheorghe Șerbănescu și Petre Popescu (arhiva foto Aurel Turbăceanu)

Secretarul de Stat american George P. Shultz și președintele Ronald Reagan, în decembrie 1986, în împrejurimile Biroului Oval...

... și coperta unei lucrări de referință pentru diplomația lumii, semnată de cel de-al 56-lea secretar de Stat american, Henry A. Kissinger

DIPLOMATIA ÎN EPOCA GLOBALIZĂRII

Lumea se schimbă, se schimbă și diplomația. Diplomația secolului trecut putea fi caracterizată prin „testul Shultz”. Fostul secretar de Stat chema în fața unei hărți a lumii pe ambasadorul american proaspăt numit într-o țară și îl ruga să îi arate care este țara lui. Aproape invariabil, i se arăta țara de destinație. Iar secre-

tarul de Stat îl corecta spunându-i că țara lui se numea Statele Unite ale Americii.

Cum trebuie să fie diplomatul zilelor noastre? L-am rugat pe domnul Radu Carp, directorul Institutului Diplomatic Român (I.D.R.), să ne răspundă la câteva întrebări pe această temă.

– Domnule director, ce și-a propus să realizeze și ce a reușit să facă până acum I.D.R.?

– Institutul Diplomatic Român a fost înființat în anul 2005. Instituția continuă eforturile anterioare ale Academiei Diplomatice, create în anul 2002.

Pregătirea diplomaților este o activitate specifică, cu anumite rigori, care nu se poate limita doar la curricula universitară. Încă din anii '70 ai secolului trecut, Mircea Ma-lița avusese ideea să creeze un centru pentru pregătirea diplomaților. Astăzi vorbim despre două concepte diferite: edu-

cația la nivelul Universității și formarea profesională. Pe această din urmă filieră nu exista, până la crearea I.D.R., niciun organism specializat.

Institutul nostru se ocupă de pregătirea celor care lucrează în Ministerul Afacerilor Externe și care, pentru a pleca la post sau pentru a obține un grad diplomatic superior, trebuie să treacă printr-o evaluare, să urmeze cursuri de pregătire, dar și a celor care sunt în misiune în străinătate și participă la cursuri de pregătire continuă, on-line. Pe lângă aceasta, I.D.R. oferă și cursuri de specializare, cu taxă, pentru persoane intere-

sate de anumite teme. Există în clipa de față trei module: unul general, de relații internaționale, cu durata de șase luni, și două module de specialitate protocol și comunicare, respectiv diplomație și securitate. I.D.R. organizează și cursuri de limbi străine pentru diplomați: arabă, ebraică, rusă, portugheză și turcă, toate la solicitarea M.A.E. Sunt cursuri nu doar de limbă, ci și de civilizație și cultură, predate de cercetători din cadrul I.D.R. sau de cadre didactice de la Facultatea de Limbi Străine a Universității București.

Pe lângă activitatea de pregătire profesională, I.D.R.

contextul în care se discută despre recunoaşterea unui stat palestinian. Am primit recent solicitarea din partea Georgiei să contribuim la organizarea unei instituţii similare cu a noastră la Tbilisi şi să ajutăm la refacerea arhivei diplomatice a Ministerului de Externe georgian din perioada 1990-1991. A

fost o perioadă agitată şi multe dintre documente lipsesc, dar pot fi refăcute prin metodele istoriei orale. Cred că este foarte important să ne construim un astfel de profil regional, căci putem concura în zonă şi expertiza românească este recunoscută.

– **Diplomaţia românească a excelat în anumite zone: China, ţările arabe, Coreea. Rezultatele foarte bune au fost obţinute şi pentru că au fost trimişi în acele ţări tineri**

Ambasadorul american la Bucureşti, Mark Gitenstein, vorbind la I.D.R. despre 11 septembrie 2001

care au învăţat foarte bine şi limba, dar şi cultura şi civilizaţia lor. Se vorbeşte acum de recăştigarea poziţiei pe care o ocupam mai demult în acele spaţii. În ce măsură I.D.R. participă la acest efort, ca şi la acela de pregătire a unor specialişti pentru zone care prezintă un mare interes pentru noi, dar pentru care nu dispunem de diplomaţi cu o pregătire pe profil, cum ar fi Federaţia Rusă?

– Acesta este un motiv de preocupare constantă pentru noi. În luna septembrie am demarat programul de pregătire diplomatică iniţială, destinat identificării persoanelor care, la un moment dat, pot lucra în astfel de spaţii. Încercăm să descoperim pe viitorii diplomaţi care cunosc limbi rare, care au ex-

pertiză pe spaţiile respective, dar care să facă faţă şi unui test practic, la o ambasadă. Trebuie să verificăm în ce măsură expertiza lor se potriveşte cerinţelor muncii unui diplomat, care poate fi obligat să lucreze în condiţii dificile, un număr de ani departe de casă. Pe lângă cunoştinţele de limbă, despre cultura şi civilizaţia ţării respective, trebuie să aibă şi noţiuni economice. Trebuie mult discernământ pentru a-i selecta pe cei capabili să preia astfel de responsabilităţi.

O VIZIUNE OPTIMISTĂ

Fundaţia Colegiului Naţional de Apărare împreună cu Institutul de Studii de Securitate al Universităţii Creştine „Dimitrie Cantemir” au organizat, vineri 30 septembrie, o masă rotundă cu tema NATO şi ordinea internaţională. Invitat special a fost dr. Jeffrey H. Michaels, cercetător asociat la Kings College din Londra, Departamentul de Studii de Război. A fost ofiţer de informaţii ataşat la US European Command (Comandamentul European al S.U.A.) şi la Statul Major Întrunit, de la Pentagon, consultant la Oficiul de Evaluări, Cabinetul secretarului de Stat la Apărare. A fost lector la Şcoala NATO (SHAPE) de la Oberammergau, Germania. A lucrat în cadrul Oficiului Consilierului Special pentru Afacerile Europei Centrale şi de Sud-Est, Cabinetul particular al secretarului general al NATO. Şi-a susţinut doctoratul la Kings College, în anul 2009, cu o teză despre discursul politico-militar în S.U.A.

Domnul Jeffrey H. Michaels s-a referit în intervenţia sa la o serie de probleme actuale ale NATO, pe care le-a examinat dintr-o perspectivă optimistă. Bun cunoscător al istoriei Alianţei, a subliniat că discuţia despre destrămarea Alianţei este una care durează încă de la înfiinţarea sa. Mereu s-a vorbit despre acest pericol (de exemplu, în anii '60, după ce Franţa s-a retras din structurile militare ale Alianţei), dar NATO a supravieţuit de fiecare dată. În schimb, perspectiva extinderii NATO pare destul de îndepărtată. Nevoia de a obţine colaborarea Federaţiei Ruse (cel puţin ca sprijin logistic) în operaţiunile desfăşurate în Afganistan este o explicaţie.

Am profitat de prezenţa distinsului oaspete la Bucureşti pentru a-i adresa o întrebare pentru cititorii revistei noastre.

D.M.

exil a Comitetului Național Român.

– Se vorbește despre o nouă formă de diplomație: diplomația publică. La noi, rostul organizațiilor non-guvernamentale (ONG) a fost multă vreme ignorat. În ce măsură s-a orientat I.D.R. către diplomația publică și cum vedeți rolul său în pregătirea diplomaților în această direcție?

– Într-adevăr, în România a lipsit această verigă între instituțiile guvernamentale și societatea civilă. În Statele Unite există foarte multe *think-tank*-uri, care produc expertiză, răspund unor nevoi guvernamentale și sunt de interes public. Au început să apară și la noi astfel de instituții. În urmă cu câteva luni, de exemplu, am participat la lansarea unui volum de analiză a opiniei publice din Republica Moldova realizat de experți, care vine în întâmpinarea unor nevoi concrete ale M.A.E., ce nu dispunea de date privind percepția opiniei publice din Republica Moldova.

I.D.R. încearcă să se situeze la interfața directă cu această zonă, prin dezbaterile și conferințele pe care le organizează, prin lansările de carte. În luna septembrie am organizat o conferință internațională consacrată celor zece ani care au trecut de la atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001, a cărei deschidere a fost onorată de ambasadorul Statelor Unite, excelența sa, domnul Mark Gitenstein. La sfârșitul lunii

august am organizat o dezbatere consacrată celor 20 ani de relații diplomatice ale României cu Republica Moldova.

Aduc în discuție un alt aspect relevant: Strategia Dunării. Acest program complex al Comisiei Europene cuprinde și elemente de diplomație publică: cum poate fi promovat acest concept Dunărea în țările riverane, cum pot fi mai bine înțelese problemele Dunării de către publicul larg. Dunărea este un fluviu care a jucat un anumit rol în istorie și care joacă și azi un rol important. Este un concept foarte actual și foarte dinamic. Până la sfârșitul acestui an vom organiza o conferință internațională dedicată acestui subiect.

– În zilele noastre, statele încep să cedeze unele prerogative ale suveranității, ceea ce desigur modifică și modul în care se face diplomație. Cât de pregătit este diplomatul român pentru acest context nou?

– În ultimii ani, diplomația română s-a pregătit intens pentru aceste modificări, în primul rând prin schimbarea de generație. Vârsta medie în

M.A.E. este una scăzută. La noi, interesul pentru o carieră în diplomație rămâne mare. În vara aceasta, ne-am confruntat cu o cerere foarte mare pentru un curs care nu presupune intrarea în diplomație, ci doar o perioadă de practică la o misiune diplomatică; a fost o concurență de zece solicitanți pentru un loc. Din acest punct de vedere, ne deosebim de situația din alte țări, unde tinerii sunt mult mai interesați de o carieră în sectorul privat.

Tinerii care se orientează către o carieră în diplomație la noi sunt tineri cu studii universitare în Occident și care știu bine cum să se adapteze acestui mediu modificat, al globalizării, pentru că au cunoscut această experiență înainte de a intra în minister. Din acest punct de vedere, sarcina noastră, la I.D.R., este mai dificilă, pentru că trebuie să le oferim o pregătire cel puțin la același nivel cu cea pe care au primit-o în centrele universitare din Vest.

Există o permanentă preocupare pentru adaptarea la noua lume în care trăim. M.A.E. are o pagină de Facebook cu peste 8.000 de prieteni, iar I.D.R. una cu peste 4.000 de prieteni. Folosim toate formele de comunicare existente în prezent.

Strategia I.D.R. este de a oferi expertiză pe plan regional. De anul trecut am inaugurat cursuri pentru diplomații din Republica Moldova. Anul acesta organizăm un curs pentru cei din țările Asiei Centrale. Avem astfel de solicitări pentru diplomați palestinieni, mai ales în

Summitul de la Budapesta, din februarie 2010, privind Strategia Dunării (deja consacrată fotografie de familie)

Mitrea, sublocotenent în armata olandeză (pe fondul copertii versiunii românești a romanului lui Conrad, *Palatul lui Almayer*)...

Opinii

Utilizarea abuzivă a identificărilor între viața și opera unui narator constituie o tentativă exegetică deseori riscantă, iar alteori chiar ridicolă. Creația epică rămâne ficțiune, chiar dacă, în anumite cazuri, este alimentată de o realitate istorică sau de una strict biografică. Uneori însă, eventualele conexiuni între universul imaginar și cel intim al autorului sunt atât de pregnante,

... și scriitorul britanic de origine poloneză

încât istoria literară nu le poate ignora. Astfel, numeroși comentatori avizați ai operei lui Joseph Conrad, scriitor englez de origine poloneză (1857-1924), au remarcat atât tendința imaginației sale narative de a valorifica masiv reveriile pe care i le provoca memoria vizuală prodigioasă, cât și maniera originală de a împleti realitatea cu ficțiunea.

HILARIE (BUCUR) MITREA PERSONAJ EPISODIC ÎN ROMANELE LUI JOSEPH CONRAD?

OVIDIU MUREȘAN

De altfel, Joseph Conrad își etala cu sinceritate, în memoriile sale, tehnica narativă pe care o utilizase la elaborarea romanului de debut, *Palatul lui Almayer*: „E clar că nu mă grăbeam câtuși de puțin să efectuez saltul în viața de scriitor, dacă respectiva primă încercare vrem să o considerăm un salt. Întreaga-mi ființă era impregnată de indolența ce-i cuprinde pe mateloții despărțiți de mare, care

este ambianța unei trude neconținute și a unei interminabile exercitări a datoriei [...] Mi se pare că nu mă gândeam la nimic, deși e o impresie aproape incredibilă, după atâta amar de vreme. Sunt sigur însă că nu-mi trecea prin minte gândul de a scrie o povestire, deși se prea poate, și e chiar probabil, că mă gândeam la omul numit Almayer.” (Petru Solomon, *Prefață*, în Joseph Conrad, *Palatul lui Almayer*, Editura Minerva, București,

1980, p. XIII, lucrare din care este și extrasul următor).

Conrad mărturisește în continuare, în paginile volumului memorialistic *A Personal Record. Some Reminiscences* (1912 – O mărturie personală. Vagi amintiri), că-l cunoscuse pe acest obsedant Almayer, cu vreo patru ani în urmă, pe cheiul unui mic port comercial, situat la vreo 40 de mile depărtare de vărsarea unui fluviu din

La noi nu funcționează încă sistemul din Foreign Office, unde ambasadorii sunt evaluați pe baza performanțelor economice concrete – cu cât a crescut cifra de afaceri și cea a investițiilor în relațiile bilaterale –, dar ne îndreptăm în această direcție.

– **Întrebându-l pe Hayden White care este rostul istoriei azi, el mi-a spus că în secolul al XIX-lea istoria ocupa un rol fundamental în pregătirea oamenilor politici și a diplomaților și atunci se spunea că istoria este cea mai bună politică. În secolul nostru, spunea profesorul american, istoria nu mai joacă un rol important în pregătirea nici a oamenilor politici, nici a diplomaților (Magazin istoric, nr. 2/2011). Împărtășiți**

Sediul Institutului Diplomatic Român din București

un astfel de punct de vedere?

– Nu este un răspuns ușor. Nu pot fi obiectiv până la capăt, pentru că sunt un pasionat de istorie și am prieteni buni istorici. În România, diplomații provin din domenii foarte variate. Cum până de curând nu exista o formă de pregătire unitară, lucrurile au evoluat din mers. Regăsim printre diplomați și istorici, și specialiști în relații internaționale, și în drept etc.

Cred că acum suntem pe drumul cel bun, putem stabili ponderea corectă pentru fiecare domeniu în pregătirea viitorilor diplomați. În mod clar în pregătirea diplomaților trebuie să existe elemente de cultură și civilizație, care implicit trimit la experiența istorică. Nu poți să prezinți cutumele unei anumite țări făcând abstracție de aceasta. După cum nu poți înțelege relațiile internaționale dacă nu cunoști dreptul internațional, nu cunoști limitele în care se pot mișca statele. Fiecare disciplină își are deci rolul ei. I.D.R. încearcă prin programele pe care le oferă să ajungă la acest echilibru.

Vă mulțumesc!

**A consemnat:
Dorin MATEI**

– **Pentru prima oară în ultimii 20 ani, am auzit un înalt oficial polonez vorbind despre posibilitatea, în cazul în care actualele evoluții economice se agravează, unui război în Europa, iar un câștigător al Premiului Nobel pentru economie a afirmat că ultima oară când Germania a adoptat măsuri de austeritate a venit la putere Hitler. Credeți că situația Europei de azi este sau ar putea deveni similară cu cea din 1938-1939?**

– Nu! Contextul de azi este complet diferit. Nu putem face comparații nici măcar

din punct de vedere retoric. Germania cunoaște un proces de demilitarizare, nu unul de remilitarizare și nicio grupare politică din Germania nu își propune o sporire a capacității militare a țării. Este un subiect absent din mintea germanilor. Reamintiți-vă ce discuții a stârnit în Germania prezența unui contingent militar în Afganistan, prima misiune militară germană în afara granițelor după Al Doilea Război Mondial. Iar în operațiunile din Libia Germania nu s-a implicat în niciun fel. Germanii au considerat că sunt destule probleme cu euro

și cu criza economică. Cred că din direcția asta ne putem simți destul de în siguranță.

În privința unor conflicte care ar putea izbucni din alte zone și mă refer aici la Grecia și Turcia, Rusia sau Belarus nu cred că se conturează imaginea vreunui conflict major la orizont. Există relații stabile, pozitive, și nu cred că cineva își propune în mod serios să le pericliteze printr-un conflict. Deci, nu văd vreun pericol.

– **Putem rămâne deci optimiști?**

– Da, în mod sigur putem fi optimiști!

tarea atentă a unor surse demne de încredere, că prototipul naturalistului român, evocat fugitiv în romanul lui Joseph Conrad, nu poate fi decât medicul ardelean Hilarie (Bucur) Mitrea (1842-1904, *Magazin istoric*, nr. 5/1969). De altfel, în epoca respectivă, nici nu este menționat vreun alt explorator sau aventurier român în Indiile Orientale Olandeze.

Născut în ziua de 6 mai 1842, la Rășinari, Hilarie Mitrea își începe studiile la școala din satul natal (1851-1855) și le continuă la Gimnaziul romano-catolic din Sibiu (1855-1860). Între anii 1860-1864, urmează cursurile Institutului medico-chirurgical din Cluj. Fiind un student eminent, pe parcursul ultimului an de studiu, i se oferă prilejul de a audia în paralel diverse prelegeri la universitățile din Würzburg (1863-1864) și Berlin (1864). La 6 august 1864, își susține disertația inaugurală despre cloroform (*De chloroformis*) și obține licența în medicină chirurgicală și arte obstretice la Universitatea din Würzburg.

Trădând gust pentru aventură, se angajează medic pe nava transoceanică *Peter Godefroy*, care efectua curse pe ruta Hamburg-Australia (1865), iar ulterior participă la războiul civil din Mexic, ca locotenent-medec al corpului expediționar austro-mexican (1866-1867). În anul 1868 ocupă funcția de medic pe vasul *Reichstag* și călăto-

Wattam Kadam, soția medicului și naturalistului român, cu Petru, băiatul lor

rește pe itinerarul Hamburg-New York. După o scurtă vizită pe meleagurile natale, se angajează ofițer-sanitar în armata colonială olandeză și va petrece un sfert de veac în Indiile Olandeze (1869-1893). În 1874 se căsătorește cu Wattam Kadam, fiica unei notabilități din insula Borneo/Kalimantan, cu care are doi copii, Petru (1875) și Maria (1877). Între 1884 și 1893 este medic în Sumatra (la Palembang, Djambi și Kotaradja), Java și arhipelagul Celebes/Sulawesi. Pensionat în 1893, se reîntoarce în Europa și se stabilește la Viena, unde va înceta din viață la 31 ianuarie 1904. A fost înmormântat în Cimitirul central din capitala Imperiului austro-ungar.

Probabil sub influența unor medici olandezi, Hilarie Mitrea a desfășurat în arhipelagul indonezian, pe lângă responsabilitățile sale sanitare cotidiene, și o fructuoasă activitate științifică de natu-

ralist și etnolog amator. Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa” din București mai deține la ora actuală 128 de exemplare din fauna arhipelagului indo-malacgian, reprezentând 98 de specii, care au supraviețuit din bogatul material zoologic donat, în două tranșe, de medicul din Rășinari (1882 și 1895).

Similitudinile evidente, care pot fi reliefate fără efort, comparând portretul perifericului personaj conradian cu figura reală a medicului ardelean, nu sunt rezultatul

unei coincidențe întâmplătoare. Hilarie Mitrea a practicat medicina în diverse așezări din insula Borneo/Kalimantan (Bandjermassin, Barabai, Moera Teweh), între anii 1872-1876. Localitatea Moera Teweh, situată pe fluviul Barito, seamănă izbitor cu Sambir, teatrul de desfășurare al întâmplărilor din *Palatul lui Almayer* și *Proscrisul din Arhipelag*. Deosebirea dintre denumirea localității reale și cea a variantei epice pe care o utilizează Joseph Conrad nu trebuie să ne alarmeze, întrucât romanierul englez vehiculează constant, în narațiunile sale, o întreagă gamă de toponime fictive.

Colecția de pești, păsări, reptile și obiecte cu valoare etnografică pe care medicul din Rășinari a donat-o Muzeului de Istorie Naturală din București certifică preocupările sale serioase și constante în domeniul zoologiei

insula Borneo/Kalimantan: „Era îmbrăcat într-o pijama largă de creton înflorată (niște flori uriașe, cu petale galbene, pe un oribil fond albastru) și o vestă subțire, cu mâneci scurte. Brațele lui, dezvelite până la coate, erau încrucișate pe piept. Părul negru părea să nu fi fost tuns de multă vreme și o șuviță îi cădea peste frunte.“

În virtutea acestei metodologii narative, la Joseph Conrad, eroii-prototip nu rămân intacti în fluxul ficțiunii, ci, în consonanță cu eventualele contorsionări ale acțiunii romanești, sunt și ei modelați, marcați sau nuanțați de o implacabilă ursită. Almayer, personajul central din romanele *Palatul lui Almayer* și *Proscrisul din Arhipelag*, se numea în realitate William Charles Olmeyer și era un comerciant, stabilit într-o minusculă așezare, pierdută în junglă, la 40 de mile în amonte de gurile unui fluviu din Borneo/Kalimantan. Se căsătorise cu o indigenă, dar nu avea doar o singură față, precum Almayer, în romanul de debut al lui Conrad, ci 11 copii. Pe de altă parte, eșuarea dramatică a personajului, în finalul romanului *Palatul lui Almayer*, e un artificiu tragic, inventat de scriitorul englez, în dorința sa de a zugrăvi, cu o rară artă a tipizării, destinul arhetipal

al unui emigrant european, trimis să officieze „cauza progresului“ într-un „avanpost al civilizației“, dar care-și maculează de-a dreptul patetic existența, în ambianța exotica și sordidă a coloniilor olandeze din Malaezia.

Maniera narativă conradiană, întemeiată pe o armonică amalgamare a realităților biografice cu ficțiunea, ne-a determinat să încercăm identificarea unui personaj secundar, de origine română, care, în ultimul capitol al romanului *Proscrisul din Arhipelag*, deține rolul de interlocutor ocazional al lui Almayer: „[...] Mulți ani după aceste întâmplări, Almayer istorisea povestea marii răscoale din Sambir unui vizitator din Europa, venit din întâmplare acolo.

Vizitatorul era român, un naturalist, culegător de orhidee pentru comercializare, care obișnuia să declare oricui, în primele cinci minute de când făcuse cunoștință, că are

intenția să scrie o carte științifică despre ținuturile tropicale. În drumul său către interiorul ținutului, se stabilise în gazdă la Almayer. Era un om cu educație, însă bea ginul gol sau, cel mult, storcea în alcoolul crud zeama unei jumătăți de lămâie. Spunea că ginul e bun pentru sănătate și, cu acest medicament în față, îi povestea lui Almayer despre minunile capitalelor europene; în timp ce Almayer, în schimb, îl plictisea expunându-i cu plăcere părerile sale nefavorabile cu privire la viața socială și politică din Sambir. Tăifăsuiau amândoi până târziu în noapte, peste masa de lemn de pe verandă, în timp ce, între ei, insecte cu aripi transparente, mici și firave, nemulțumite de lumina lunii, veneau fluturând și piereau cu miile în jurul luminii fumegânde a lămpii rău mirositoare“ (Joseph Conrad, *Proscrisul din Arhipelag*, Editura Univers, București, 1979, p. 295).

Deși nu am avut acces la arhiva romancierului englez, în perimetrul căreia consultarea unor ipotetice jurnale zilnice, elaborate de acesta în timpul călătoriilor efectuate în arhipelagul indonezian, ne-ar fi furnizat, probabil, o suită de sugestii și ipoteze surprinzătoare, presupunem, întemeindu-ne alegația pe confrun-

Grup de medici din corpul austro-mexican de voluntari
(Hilarie Mitrea în rândul al doilea, în dreapta)

Fragmentul prezentat în continuare face parte din lucrarea Amintiri necenzurate, aflată sub tipar, în care autorul, generalul aviator inginer Gheorghe Negrescu, realizează o adevărată radiografie a aeronauticii între anii 1910-1940.

Dr. Valeriu AVRAM

Locotenent-colonelul aviator Gheorghe Negrescu (în centru), bombardiere Wellington în 1939 (în stânga) și aeroportul Tempelhof din Berlin (în dreapta)

MISIUNE

SECRETĂ

GHEORGHE NEGRESCU

La începutul lunii iunie 1938, generalul Paul Teodorescu [ministru Aerului și Marinei, M.A.M. – V.A.] m-a anunțat că voi pleca într-o misiune specială în străinătate, scopul fiindu-mi precizat prin Ordinul nr. 360, din 14 iunie 1938, din care reproduc următoarele: „În vederea dotării aeronauticii cu material modern, binevoiti a cunoaște că Ministerul Apărării Naționale [cumpărarea de avioane de luptă se făcea și cu avizul Ministerului Apărării Naționale – V.A.] intenționează să achiziționeze o nouă licență de motoare de mare putere, un nou avion de vânătoare și un nou tip de avion de bombardament. În acest scop, o comisie sub președinția d-voastră și având ca membri pe căpitan-comandorul Constantin Nicolau, atașatul Aeronauticii la Paris, și pe inginerul Alexandru Stratilescu se va deplasa în Anglia, Franța și Germania, spre a face investigațiile necesare la casele mari industriale. Se vor urmări și studia, pe cât posibil, motoarele de mare putere de 1.000-1.300 CP care se construiesc în Anglia, care tipuri sunt omologate și care sunt construite în serie, în ce condiții financiare și tehnice s-ar putea achiziționa licența unei game de motoare sau a unui motor de mare putere. Trebuie văzut cu atențiune ce avioane de vânătoare ating sau chiar depășesc viteza de 500 km/oră și dacă se pot construi de noi în licență și în ce condițiuni tehnice și financiare. Trebuie urmărit cu mare atențiune ce avioane de bombardament moderne s-au realizat și care să ia cel puțin o tonă de bombe la bord, cu o autonomie de cel puțin 2.000 km și o viteză maximă de 450 km/oră. Aceste tipuri pot fi luate în considerație pentru a fi construite în licență, în țară. Atât pentru avioane cât și pentru motoare se vor lua informații, de preferință în scris, de la autoritățile de resort, asupra rezultatelor obținute în cursul încercărilor de omologare, dacă sunt construite în serie pentru guvernul respectiv și dacă se acordă licența de construcție în țară. Investigațiile în Germania se vor face de către d-voastră și inginerul Stratilescu Alexandru. Durata misiunii va fi de 20 de zile. În conformitate cu programul stabilit de atașatul aerian, veți fi în Anglia în ziua de 16 iunie.

Ministrul M.A.M, general adjutant Teodorescu.“

și al etnologiei. Printre expozatele care provin din donațiile sale au fost identificate câteva trofee de război aparținând dayacilor din Borneo/Kalimantan și numeroase păsări capturate în împrejurimile localității Moera Teweh. Prin urmare, Hilarie Mitrea poate fi considerat un naturalist prestigios, ținând cont de exigențele și standardele secolului al XIX-lea, precum interlocutorul român al lui Almayer, din paginile romanului *Proscrisul din Arhipelag*, chiar dacă ne lipsește orice indiciu care să confirme faptul că s-ar fi ocupat și de comercializarea orhideelor.

Între anii 1887-1888, Joseph Conrad a întreprins o serie de călătorii în arhipelagul indonezian, în ipostaza de prim-secund pe vasul *Vidar*, care efectua curse între Singapore și Borneo/Kalimantan. Cu această ocazie, probabil, i-a cunoscut pe viitorii protagoniști ai romanelor sale din ciclul malaezian. În perioada respectivă, Hilarie Mitrea se stabilise deja în insula Java. Desigur, posibilitatea unei întâlniri directe între povestitorul englez și medicul ardelean este aproape exclusă. În schimb, Joseph Conrad ar fi avut ocazia să afle, în timpul escalelor și al discuțiilor

purtate cu localnicii din Borneo, o serie de amănunte cu privire la prestațiile unui român, medic și naturalist, care, cu un deceniu mai devreme, petrecuse cinci ani în mai multe garnizoane olandeze din insulă.

Numai așa se explică și alte coincidențe. Ca și savantul român din paginile romanului *Proscrisul din Arhipelag*, Hilarie Mitrea urmărea strălucite studii medicale în Europa (Cluj, Würzburg și Berlin) și frecventase o serie de metropole europene (Budapesta, Viena, Berlin, Triest, Hamburg, Rotterdam).

Fără îndoială, pot fi sesizate și unele nonconcordanțe între destinele celor două personaje, cel imaginar și cel real. Dacă în narațiunea *Proscrisul din Arhipelag* naturalistul român moare în insula Borneo/Kalimantan, în realitate, medicul ardelean revine în Europa, după pensionare. Dar, în această privință, chiar și

Joseph Conrad e inconsecvent, de la un roman la altul. În *Proscrisul din Arhipelag*, naturalistul român sucombă, devastat de necruțătorul climat ecuatorial, iar în *Palatul lui Almayer* povestitorul îi permite să supraviețuiască și să se întoarcă la Batavia, în acea vreme capitala Indiilor Orientale Olandeze: „Acum un an și ceva a venit aici un explorator, un om de știință. A locuit chiar în casa mea, obișnuia să bea de dimineața până seara. Timp de câteva luni a ținut-o într-o petrecere, dar, când i s-a isprăvit băutura pe care și-o adusesse cu el, s-a întors la Batavia, cu un raport privitor la bogățiile minerale din interior” (Joseph Conrad, *Palatul lui Almayer*).

Chiar dacă, în clipa de față, argumentația noastră pare cantonată încă în aria speculativului, considerăm că, într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat,

tentativa de identificare a personajului de origine română din romanele ciclului malaezian al lui Joseph Conrad cu medicul și naturalistul ardelean Hilarie Mitrea, pe care ne-am permis să o întreprindem, s-ar putea să fie validată, în mod peremptoriu, de eventuale descoperiri convingătoare de natură documentară. ■

Casa din Rășinari în care s-a născut Hilarie Mitrea

acum, avionul fiind armat tot cu opt mitraliere, de aici și numele lui – „Scurpătorul de foc”. După un an de încercări, avionul era complet pus la punct.

Am vizitat și uzinele de motoare Rolls Royce din localitatea Derby. Aici am urmărit mersul construcției acestui motor și am rămas uimit de simplitatea lui, față de zvonurile care considerau că acest motor este foarte complicat. Nici pe departe! [...]

Ni s-au dat oferte pentru licența motoarelor Rolls Royce-Merlin. În discuțiile pe care le-am avut cu specialiștii englezi din Ministerul Aerului, am aflat că aceste motoare erau comandate în mii de exemplare și am constatat pe viu că erau motoare fiabile și robuste pentru avioanele de vânătoare și nu numai, cu o durată de funcționare de 600 ore până la prima revizie. Am mai aflat că motoarele Bristol se montau numai pe avioanele de bombardament și că puteam achiziționa licența avionului Spitfire și că orice comandă am da, în Anglia, ea nu se putea livra decât după un an.

Impresia generală, făcută în urma vizitei în Anglia, a fost următoarea: material bun, excelente motoare de avion, în special motoarele Rolls Royce-Merlin, precum și avioanele de vânătoare și de bombardament lansate deja în producție de serie erau de o calitate deosebită, chiar excelente.

Am plecat în Germania și, ajunși la Berlin pe la 10 seara, în zbor de noapte deasupra Capitalei,

aceasta apărea de sus feeric luminată. Am aterizat pe aeroportul Tempelhof în mijlocul orașului superb luminat. Am fost conduși la Kaiserhof-Hotel, unde erau găzduiți toți congresiștii F.A.I. [...] A doua zi, m-am prezentat și ministrului nostru acreditat la Berlin, Radu Djuvara, o veche cunoștință de când era consilier la Londra, în anii 1921-1922, căruia îi spui scopul vizitei mele în Germania.

De la diplomatul nostru am aflat că nu se primise nicio intervenție oficială, deși aceasta fusese trimisă chiar de mine cu două săptămâni înainte, la Ministerul de Externe. Această întâmplare, voită sau nu, îmi întărea convingerea că misiunea mea fusese aranjată, ca să nu fiu prezent la procesul Carp, dar tocmai pentru aceasta țineam ca să reușesc în Germania.

Avioane pe bandă rulantă

Împreună cu ministrul Djuvara și cu atașatul militar, colonelul Gârbea, aranjăm lucrurile în așa fel, încât îmi face cunoștință cu generalul Milch, subsecretar de Stat al Aerului, care dispune ca de a

Fabricarea în serie a avioanelor

doua zi să iau contact direct cu generalul Udet, director tehnic în Ministerul Aerului german. Cu această ocazie m-a impresionat mult contrastul dintre aspectele din Londra și Berlin ale societății în care m-am aflat în interval de câteva zile. Contrastul dintre bogăția și eleganța toaletelor din Anglia și simplitatea celor din Berlin. Timp de opt-nouă zile cât stătusem în Anglia, în orice local și la orice spectacol, ținuta de rigoare pentru bărbați era fracul, iar bogăția bijuteriilor și eleganța scumpă a toaletelor femeilor era obsedantă.

La Berlin, la acest bal, unde era toată protipendada aviației germane și o parte din Berlin, ca de altfel și la teatre, bărbații erau îmbrăcați la costum, nu cu fracuri, iar toaletele femeilor erau sobre, dar elegante și cu foarte puține bijuterii. Aceste două aspecte arătau pe de o parte un popor de lati-

Gh. Negrescu (al doilea din stânga) în timpul vizitei în Germania

Această misiune venită pe neașteptate, după ce fusese chemat din străinătate și ascultat de magistratul instructor al „Afacerii Carp” (*Magazin istoric*, nr. 6/1999) comandorul Constantin Mincu, șeful misiunilor de recepție din Anglia, m-a intrigat și m-a făcut să mă întreb dacă într-adevăr numai dorința de a îndrepta situația dotării noastre din aviație stătea la baza acestei hotărâri eroice și binevenite. Am constatat totuși o coincidență curioasă: termenul de judecată și această coincidență nu puteau fi întâmplătoare.

Misiunea ce mi se da nici nu-mi dispăcea și nici nu o puteam refuza. Rămânea s-o fac cât mai rodnică posibil, în care scop am cerut să se facă o intervenție diplomatică la Berlin, prin Ministerul de Externe, și la Legația germană din București pentru a se anunța vizita noastră și a ne permite contactul cu industria germană. Printr-o adresă a Ministerului Aerului semnată de ministru, am cerut aceste intervenții la Ministerul de Externe.

După cum știm, intervențiile acestea oficiale merg încet și am avut o altă prevedere. Am profitat că la sfârșitul lunii iunie avea loc la Berlin Conferința anuală a Federației Aeronautice Internaționale (F.A.I.) a aerocluburilor și am aranjat cu Aeroclubul Regal Român ca din delegația română să facem parte și noi, adică eu și inginerul Stratilescu. Aveam astfel ocazia să intrăm repede în contact cu autoritățile aeronautice germane.

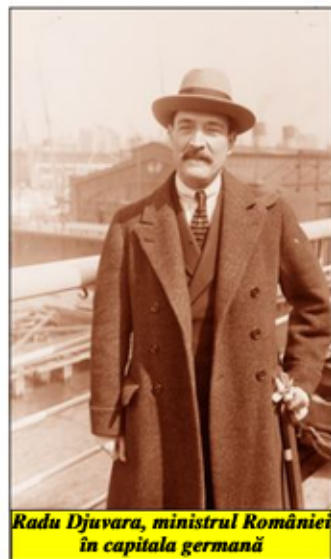

*Avion Hawker – Hurricane;
avea să intre și în dotarea aviației române de vânătoare*

O scăpare a Ministerului de Externe?

După sumare pregătiri, în ziua de 15 iunie am plecat, pe calea aerului, împreună cu inginerul Stratilescu, direct la Londra, unde am ajuns în seara aceleiași zile, pentru ca să ne întâlnim cu căpitan-comandorul Constantin Nicolau, care ne aștepta la Londra, unde se pregătise primirea noastră.

După vizitele de rigoare la Ministerul Aerului englez, începem misiunea noastră cu vizitarea uzinelor de motoare și avioane a „Casei Bristol”, în orașul Bristol, pe coasta de vest a Angliei. Această vizită îmi răscolea amintiri vechi cu

*Radu Djuvara, ministrul României
în capitala germană*

26 ani în urmă, când, în 1912, avusesem prima misiune în străinătate ca ofițer tot la „Casa de avioane Bristol”, unde inginer-șef era românul Henri Coandă [...]

Noile produse ale „Casei Bristol”, foarte intere-

sante, dispuneau de o gamă de motoare răcite cu aer, fără supape [...] Pentru construirea în licență, în România, a câmășilor interioare ale cilindrilor, aceasta era partea cea mai grea și mai delicată. Discutăm și cerem oferte pentru construirea în licență a motoarelor fără supape, la noi, în țară, la I.A.R. Cu două-trei luni înainte, prințul Bibescu, vicepreședinte la Aeroclub, adusese la M.A.M. o ofertă de licență a acestor motoare.

După Bristol, am vizitat uzinele de avioane de vânătoare Hawker-Hurricane, cu motoare Rolls Royce-Merlin, răcite cu apă. Avionul armat cu opt mitraliere era de o construcție simplă și ne-a fost recomandat de englezi, ca fiind un avion pus la punct, realizând circa 530 km/oră.

Am continuat cu vizitarea uzinelor Vickers de la Brookland, aflate lângă Londra, unde se construia bombardierul Wellington, cel mai de curând bombardier englezesc lansat în producție de serie.

A doua zi am vizitat la Southampton, port englez de pe coasta de sud, și uzina unde se fabricau avioanele de vânătoare Spitfire, avion metalic monoplan, realizând 570 km/oră, fiind cel mai modern avion de vânătoare englezesc, cu motor Rolls Royce-Merlin, răcit cu apă. Prima serie de 80 de avioane din acest tip începea să iasă

tul pe profit era destul de mare, iar un procent important era dirijat problemelor sociale. Peste tot am observat muncă încordată, dar și o ordine și o curățenie cum rar mi-a fost dat să văd. M-au impresionat negativ manifestările de adulație și de ridicare în slavă a cancelarului Adolf Hitler, prin salutul forțat: „Heil Hitler!“ Această dovedea introducerea dictaturii, care nu era bună, nici chiar pentru un popor muncitor și ordonat ca germanii.

În urma vizitelor făcute la întreprinderile de construcții aeronautice am constatat următoarele: am găsit motoare interesante la Daimler-Benz – motorul D.600 – și la Junkers – motorul Jumo-211 –, ambele răcite cu lichid și dezvoltând 1.000 CP. Motoarele Daimler-Benz erau montate pe avioane de vânătoare Messerschmitt 109, iar motoarele Junkers-Jumo pe avioane de bombardament [...] La B.M.W am

văzut un motor cu nouă cilindri, răcit cu aer, în genul celui francez K.14, dar mult mai robust, construit în mare serie și pe care ni-l ofereau la un preț de mirat: 17.000 mărci [aproximativ 800.000 lei – V.A.], care reprezenta jumătate de preț față de cel realizat în licență la I.A.R.-Brașov și cu termen de livrare de două-trei luni, nu un an, ca la englezi. Avioanele de bombardament Dornier și Heinkel [tip He.111 – V.A.] amândouă erau bine puse la punct, moderne și construite în serie. Ni s-au oferit pentru achiziționare. Avionul de vânătoare Messerschmitt 109 nu ne-a fost prezentat și nici oferit pentru cumpărare. La „Casa Junkers“ ni s-a prezentat avionul pentru bombardament în picaj Ju.87 cu două locuri, o noutate în materie de bombardament. Era foarte manabil, aproape precum cel de vânătoare; germanii pusese bine la punct tehnica bombardamentului în picaj. Avionul Ju.87 avea montată o frână

automată formată din suprafețe de rezistență, care limita viteza de picare.

În tot timpul vizitei în Germania, am fost tratați cu o deosebită atenție, germanii dorind o apropiere de țara noastră. Ni s-a oferit achiziționarea imediat a motoarelor B.M.W și 20-30 de motoare lunar începând cu luna a doua, cel târziu, a treia de la darea comenzii. Ministrul Radu Djuvara mi-a spus că ar trebui ca guvernul român să se apropie mai mult de Germania, care ne poate vinde armament de bună calitate și în cantități mari. La sfârșit, generalul Sturm, șeful statului major al Ministerului Aerului, ne-a oferit un dejun în cinstea noastră.

În total, vizita în Germania a durat un timp dublu decât era prevăzut inițial, dar ceea ce am văzut aici ca organizare industrială nu exista în nicio țară din lume.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2011, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Când a fost numit Simeon Radev în fruntea Legației bulgare de la București?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna septembrie 2011 este:

Prof. Alexandru Borza

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Ion Stroescu**, din Brașov.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2012.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of.P. nr. 15, sect. 1, București.

de vânătoare Messerschmitt 109

fundiași și bogătași, iar la Berlin vedeam un popor muncitor și sobru.

A doua zi m-am prezentat la generalul Udet, care ne-a primit cu multă amabilitate. Îl cunoșteam din reputația ce și-o câștigase ca pilot de vânătoare în escadrila celebră comandată de baronul von Richthofen, iar personal avusesem ocazia să ne cunoaștem la București, în 1925, când venise să prezinte un avion german de acrobație. Ne-am înțeles foarte repede și, după ce-i expun scopul vizitei, el ia măsuri ca, de a doua zi, să încep vizitele la uzinele din jurul Berlinului, apoi la uzinele B.M.W de la München și Dornier de la Friedrichshafen. Începând cu 28 iunie, am vizitat uzinele de avioane Henschel, Arado, Dornier, Junkers și cele de motoare Siemens-Brano,

Argus, Junkers și Daimler-Benz. Pentru deplasare ni s-a pus la dispoziție un avion trimotor Junkers, pe care-l pilotez tot timpul în zbor, având dublă comandă. Impresia în ceea ce privește volumul, capacitatea și punerea la punct a fabricației în serie, față de ceea ce văzusem în Anglia, era covârșitoare. Am întâlnit numeroase aerodromuri în jurul Berlinului și în toată Germania, peste care am zburat până în Bavaria, la München. Toate aerodromurile erau cu piste betonate, fiind pline cu avioane garate afară, întrucât nu mai aveau loc în hangare.

În uzinele de avioane sau de motoare, am întâlnit o instalație de fabricație pe bandă rulantă; așa ceva n-am văzut nicăieri în Vestul continentului. Cărucioare enorme cărau piese pentru marile bimotoare în serii de câte 30-40 avioane deodată, la montaj, ceea ce demonstra o punere la punct dusă la perfecțiunea perfecțiunilor. Hangarele se aflau la 5-600 m de halele de

producție ale fabricilor constructoare, totul arătând o serioasă pregătire de război a Forțelor Aeriene germane. Nu știai ce să admiri mai întâi: numărul mare de avioane dintre cele mai moderne, aproape toate monoplane cu aripa groasă și joasă [invenție a dr.ing. român Elie Carafoli – V.A.], aflate gata de zbor pe teren, sau potențialul extraordinar al uzinelor de avioane și motoare. Aici, în Germania, se fabricau cu miile avioane de toate felurile și cu zecile de mii motoare de avioane foarte moderne.

Recomandarea lui Radu Djuvara

Oficialitățile Forțelor Aeriene germane au ținut să ne arate, în toate părțile unde am făcut vizite, realizările lor tehnice, dar și pe cele de ordin social, care dovedeau grija deosebită pentru asistența socială, materializată prin tot felul de școli și cămine pentru ucenici organizate admirabil, pentru traiul zilnic și pentru

ca tinerii să primească o instrucție teoretică și practică cât mai bună. Am văzut săli de gimnastică, cantine, locuințe noi pentru lucrători, într-un cuvânt, am văzut o grijă deosebită pentru lucrătorii din uzinele și fabricile germane de aeronautică și cred că și cei care munciau în alte sectoare industriale erau la fel de bine tratați. Câștigurile proprietarilor nu erau așa de mari ca în alte țări din Occident, impozi-

Generalul Udet, directorul tehnic în Ministerul Aerului german (în stânga) și generalul A. Galland, as al aviației germane

va remarca în luptele de la Doaga, fiind din nou rănit. A primit din mâna regelui Ferdinand I „Virtutea Militară“, clasa a II-a, și „Medalia de Război“ britanică. Mai mult, ofițerii Regimentului 3 Vânători au solicitat printr-o petiție înaintarea sa la gradul de sublocotenent în rezervă, ceea ce s-a întâmplat în iulie 1917. În decembrie, Scârneci avea să fie mutat în nou-înființatul Regiment al Vânătorilor de Munte, pus sub comanda prințului Carol, dar organizat, de fapt, de colonelul Virgil Bădulescu. Va fi activat cu gradul de sublocotenent în 1918 și va lua parte la campania din Ungaria din 1919. În octombrie 1919 a fost înaintat locotenent.

După război, cariera sa militară va fi legată de vânătorii de munte și de garnizoana Brașov. Își va completa studiile militare, dar ascensiunea îi va fi mai curând lentă, decât spectaculoasă: căpitan în 1926, maior în 1938 (după un examen cu peripecii pentru intrarea în rândul ofițerilor superiori, în 1935). Se va dovedi un atlet desăvârșit (a absolvit în 1924 cursurile Oficiului Național pentru Educație Fizică), fiind campion la mai multe probe atletice și la schi. De altfel, schiul îl va duce până la Olimpiada de iarnă de la Saint Moritz, din 1928, când a fost comandantul patrului militare a României.

Din martie 1939, pleacă pe zona de concentrare, fiind comandant secund al Batalionului 3 Vânători de Munte, părăsind Brașovul și intrând practic în vârtejul celei de-a doua conflagrații mondiale.

Intrarea României în război, la 22 iunie 1941, îl găsește la Vicovul de Sus. La 2 iulie, Divizia 1 Munte, din care face parte batalionul lui Scârneci, trece frontiera fixată de ultimatumul sovietic din 28 iunie 1940. Aflat în avangardă, maiorul Scârneci este acreditat de comandantul său, locotenent-colonelul Gh. Dumitriu, drept „primul ostaș român care a intrat în Cernăuți“.

Din 22 iunie 1941 începe și jurnalul pe care Vasile Scârneci îl va ține până la începutul anului 1943, când revine în țară, la partea sedentară a Corpului de Munte.

Este un document care pune în evidență un ofițer pentru care războiul este ocazia cea mai potrivită ca să-și probeze calitățile de lider, sângele rece și curajul. Însemnările sale reconstituie atmosfera dramatică a campaniei din Est într-o manieră fără egal, în opinia noastră, pentru literatura memorialistică de la noi. Poate și pentru faptul că este vorba de un comandant de câmp, care s-a găsit mereu în linia întâi, din iunie 1941 până în toamna lui 1943. Sunt pagini care înfățișează un ofițer care își divinizează oamenii din subordine, dar care este extrem de critic la adresa șefilor de la eșaloanele superioare. El trece ca un ostaș înăscut, firesc, fără probleme, proba focului, care a pus în dificultate atâtea cariere promițătoare.

Vasile Scârneci a devenit comandant al Batalionului 3 Vânători de Munte și a fost înaintat locotenent-colonel în iulie 1942 (în dosarul său personal se va consemna ulterior că a primit gradul în octombrie 1941), va primi Ordinul „Mihai Viteazul“, clasa a III-a, „Crucea de Fier“, clasele I și a II-a. Revenit în țară la sfârșitul anului 1943, ajunge pe front după 23 august 1944, remarcându-se în luptele pentru Târgu Mureș. Înaintat colonel în 1945, va fi decorat cu medalia „Victoria“. În 1946 a fost trecut în rezervă.

Sunt convins că acest jurnal ce va apărea la Editura Militară – din care prezentăm în continuare un fragment ce se referă la începutul participării noastre la război, în 1941 – va fi apreciat ca o adevărată revelație de public și de specialiști. Se cuvine să amintim că un asemenea demers a fost posibil datorită lui Radu Scârneci – fiul colonelului Scârneci, el însuși ofițer pentru o vreme, campion la schi, participant la Olimpiadele de iarnă de la Saint Moritz 1948 și Oslo 1952 –, și Mircea Mavriki – el însuși personaj al jurnalului, în calitate sa de voluntar pe front, cunoscut pentru rolul jucat în publicarea memoriilor lui Radu Mărculescu.

Adrian PANDEA

JURNALUL COLONELULUI VASILE SCÂRNECI

Vasile Scârnecki s-a născut la 8 septembrie 1896, la Rupea. Din amintirile sale aflăm că, începând din 1915, îndeplinea misiuni secrete, în folosul armatei române, în Transilvania aflată sub stăpânire austro-ungară, cel care îl distribuise în acest rol fiind chiar Ion Panaitescu, directorul Poliției și Siguranței Generale. După intrarea României în război, Vasile Scârnecki avea să fie asimilat gradului de sublocotenent, urmând să fie întrebuințat în continuare în misiuni secrete în spatele

liniilor inamice. A refuzat însă o astfel de carieră și i-a solicitat lui Ion Panaitescu să se ducă voluntar pe front.

În septembrie 1916, el apare ca soldat voluntar în Regimentul 3 Vânători. Prima sa foaie calificativă, semnată de colonelul Jujescu, are trecută în dreptul gradului formula, savuroasă și atipică pentru documentele militare, de „plutonier ardelean”. La sfârșitul anului 1916 a fost rănit pentru prima oară, dar a refuzat să fie evacuat de pe front. În vara anului 1917 se

Autorul jurnalului și soldați români odihnindu-se

de atac, am purces la înaintare pe șesul întins ca în palmă, presărat de solide cazemate, din care inamicul a ripostat extrem de slab. La primul contact, am luat o mulțime de prizonieri. În unele cazemate-puț, cu mitraliere și tunuri, am găsit ofițeri-politruți și comisari încuiați pe dinafară de ai lor, care ori au șters-o, ori s-au predat. În unele i-am găsit chiar legați fedeleş.

Aceste fapte au sporit mult moralul și încrederea ostașilor mei.

După doi kilometri de mers peste terenul șes, am dat de un mal înalt de lut; pesemne că acesta a fost malul Nistrului, cândva de multă vreme.

M-am instalat pe acest mal, în măști individuale. În stânga, stabilesc legătura cu Batalionul 23 V.M., comandat de locotenent-colonelul Mihail. Se lasă întineric și începe o ploaie torențială. Îmi iau toate măsurile pentru noapte. În dreapta, patrurile mele nu găsesc pe nimeni, căci Batalioanele 1 și 4 V.M. nu au mai trecut apa. Sunt deci în aer. Întineric beznă.

După puțină vreme, la Batalionul 23 V.M. se produce panică și o bună parte, în cap cu comandantul – un om tare fricos și slab de înger –, o iau repede înapoi spre Nistru. Dau o fugă în calea lor și cu pistolul în mână reușesc să-i opresc, în parte. Le explic că este mai onorabil să murim luptând pe pământ, decât înecați ca șoarecii în apa Nistrului.

Îmi spun că nu mai au muniții, că au fost atacați cu tancuri și alte baliverne. Încarc

Generalul Mihail Lascăr

în foi de cort lăzi cu cartușe și prin ostașii mei le trimit lor. Îi mai întâresc cu un pluton de mitraliere, comandat de tânărul, bravul sublocotenent Zamfir, și astfel reușesc, după multă trudă și târguială, să restabilesc, oarecum, rânduiala într-o situație atât de tragică. În timpul nopții, atât de groaznică, mă interesez de soarta sublocotenentului Zamfir, trimis cu plutonul de mitraliere în ajutorul Batalionului 23 V.M., dar nu este chip să-l găsesc. Cei de la 23 dau din umeri. Bănuiesc că l-au părăsit și încep să-mi fac griji și reproșuri.

Se face ziuă. Rușii sunt din ce în ce mai belicoși. Trag cu nemiluita, în special cu brandturi. Podul proiectat pe vase la Coslov nu a fost întins. Se spune că materialul adus la apă nu era potrivit. Doamne, ce incurie! Trenul meu de luptă este dincolo

de Nistru, nu mai am hrană și munițiile s-au împuținat, prin ajutorul dat vecinului de la stânga.

La ora 6.00, 18 iulie. O formație de tancuri, urmată de plutoane de infanterie, ne atacă strâns pe toată linia. Frumoasă, genială idee tactică, pot spune. Ne-au lăsat să trecem Nistrul, ne-au simțit slăbiciunea și acum vor să ne arunce în apă să ne înece. Bravo vouă, ciolovecilor! Material anti-tanc nu avem, în afară de câteva sticle de benzină. Ce este de făcut? Îmi scot pistolul, îmi fulgeră prin creier gândul sinuciderii. Mă ridic în picioare și văd cum se apropie la pas tancurile. Ostașii mei, care nu mai văzuseră tancuri decât din carton la poligonul de tragere, ciulesc urechile și încep să privească înapoi.

Privind cum se apropie tancurile, observ că acestea se tot opresc din când în când, fiind părăsite de însoțitori, care fugeau în porumb. Era ridicat capacul turelei și de aici ieșea câte un șef probabil politruc și cu pistolul culca la pământ unul-doi și pune în ordine ce mai găsea fugiți prin porumb. Operațiunea se repeta. La dreapta, observ cam o companie din Batalionul 4 V.M., care, la ivirea tancurilor, face cale întoarsă către Nistru. Pălcuri din Batalionul 23 V.M. se strecoară către apă. Situația este cum nu se poate mai critică.

Bunul Dumnezeu, draguț, îmi dă o fericită inspirație: ridic în picioare întreaga companie, în mijlocul căreia mă găseam, și strig din toată puterea plămânilor: „Priviți, măi

FORTAREA NISTRULUI

VASILE SCÂRNECI

Ne îndreptăm spre Hotin. Ajunși la 15 km de acest oraș, suntem depășiți de Divizia 2 Munte, de sub comanda generalului Dumitrache, proaspăt sosită din țară.

Divizia noastră – 1 Munte –, comandată de generalul Mihail Lascăr, schimbă direcția mai spre sud și, treptat, marșul se moderează.

Ajungem în regiunea satului Răspopiți, aproape de Nistru. Ne oprim, ne odihnim, executăm recunoașteri și ne pregătim intens pentru trecerea fluviului, operațiune pe care o considerăm destul de serioasă, căci în afara obstacolului nostru – lărgimea și cursul repede al fluviului –, precum și malul abrupt stâncos până la firul apei, rușii au întărit cu cazemate solide frontiera, cazemate cu mult și modern armament, cu câmpuri de tragere amenajate, reperate etc. Apoi, întinse câmpuri minate.

Timp de șase nopți la rând, transportăm, târâș, bărci de fier, legate cu funii groase, la care sunt înhămați câte 20-30 de ostași, uneori chiar peste 40. Transportul se face prin culturile de porumb și grâu, până la locul de unde pot fi aruncate peste malul abrupt și stâncos, la firul apei. Pentru ca apoi aceste bărci mari și grele să fie utilizate fie pentru transport

direct peste apă, fie ca pod de vase. Această operație, foarte grea, ne-a sleit puterile.

Se pare că rușii au prins de veste, căci au început să ne atingă cu artileria. Din fericire, trag dispersat, fără socoteală, astfel încât produc puține pierderi, dar secretul operațiunii este ratat.

Așteptăm cu nerăbdare și cu înfrigurare ziua sorocită pentru trecere și ora H (ora atacului).

În noaptea de 16/17 iulie, ne apropiem cât mai mult de Nistru, ne săpăm măști [gropi] individuale, ne împodobim cu ierburi și cu buruieni și astfel, în chip de indieni, așteptăm ora H.

La ora 2.30, în 17 iulie, artileria noastră dezlănțuie focul cu toate calibrele. Destul de târziu, rușii răspund foarte slab. Se face ziuă. Bănuiam că aviația noastră o să-și facă apariția și o să arunce vârtos

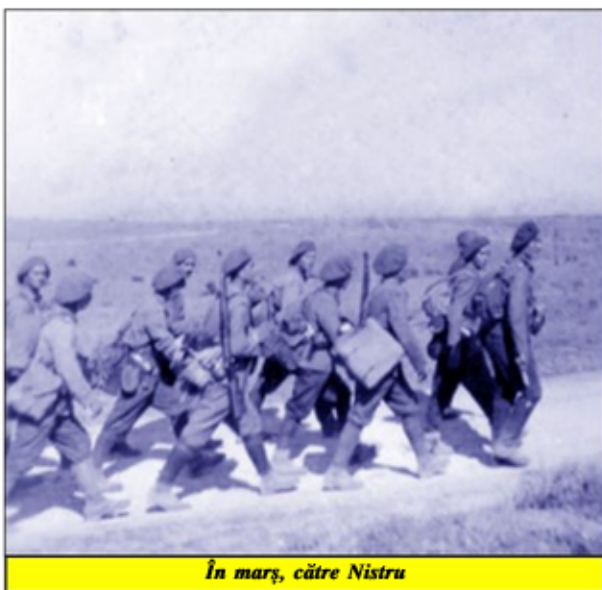
bombe pe cazematele inamice – așa cum scrie la carte –, dar pe cerul limpede al serii nu apare nici măcar un avion de recunoaștere.

Titul artileriei slăbește treptat. Divizionul artilerie motorizat de 150 mm lungește tragerea, iar celelalte pușcoace încep să amuțească.

Ora H: 4.40, atacăm. Ne rezezim la bărcile de fier, pe care le împingem cu greutate peste malul stâncos. Prin cotloanele stâncilor ne strecurăm la firul apei. Cu tot avantajul terenului și tăria armamentului, riposta rușilor este foarte slabă, fapt care ne pune pe gânduri. Până la firul apei, batalionul meu are următoarele pierderi: șase morți și un rănit.

Într-o barcă mică de cauciuc, împreună cu patru ostași, trec primul Nistru. Mă urmează compania cercetare în bărci de metal.

De-abia ajuns, norocos, pe malul opus cu o companie, primesc de la divizie, prin radio „G”, ordin să trec înapoi Nistru, să merg mai la vale, la punctul Coslov, unde se construiește un pod pe vase. Ordin stupid, de altfel. Am raportat că am trecut fluviul cu întreg batalionul și că ambarcațiunile de la locul de trecere au plecat (raport fals). Între timp, am zorit trecerea celorlalte companii și, în formație strânsă

În marș, către Nistru

Exclusivitate

Ultimii canibali rămași în viață și monumentul ridicat la Odessa partizanilor din catacombe

ÎN CATACOMBELE ODESSEI

ALEKSANDR GOGUN, IVAN DEREIKO (Berlin)

Descoperiri cutremurătoare au devenit accesibile în Arhiva Serviciului de Securitate al Ucrainei. Evenimentele despre care vom vorbi s-au petrecut în catacombele Odessei, lungi de 4.000 de kilometri, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

Eroul principal al primei istorii, maiorul de securitate Vsevolod Kuznețov, a fost, până la izbucnirea războiului, șeful Secției 3 Speciale din Direcția NKVD a regiunii Odessa. Un detașament format de el din 13 cekişti din partea locului a coborât sub pământ, la 15 octombrie 1941, pe fondul încercuirii Odessei de trupele române. Împreună cu ei se aflau și șase reprezentanți ai Lubiankăi (sediul NKVD, ulterior KGB), delegați în sudul Ucrainei, pentru organizarea luptei în spatele frontului inamic. Acest grup de la Moscova purta numele, în documentele sovietice, de „Rezidentura specială a NKVD al U.R.S.S.". Era condus de maiorul de securitate Vladimir Kaloșin.

Serviciile speciale române au depistat agentura organizată la suprafață de detașamentul mixt. Legătura cu populația a fost întreruptă. Într-o încercare de a ieși la suprafață, a murit un partizan. Acestea au fost singurele pierderi în luptă ale detașamentului.

Concluziile privind cercetarea activității grupului au fost confirmate, în iulie 1944, de locțiitorul comandantului NKVD al U.R.S.S., Bogdan Kobulov. După cum au declarat subalternii săi, „între Kaloșin și Kuznețov s-a iscat o dușmănie irațională... Kuznețov, având sprijinul foștilor lui subalterni lucrători în Secția 3 Specială, al căror număr îl depășea pe cel al grupului de la Moscova, l-a îndepărtat de la conducere pe Kaloșin, punând întregul grup

de la Moscova în condiții dificile... La ordinul lui Kuznețov, sub pretextul existenței unui complot organizat de ei împotriva lui, toți membrii din Moscova au fost arestați".

In iulie 1942, oamenii lui Kuznețov au ridicat paza lui Nikolai Abramov, unul dintre moscoviți, iar pe ceilalți cinci, inclusiv pe Kaloșin, i-au împușcat. La 28 august, deja, un cekist din Odessa, bănuind că ar fi furat o franzelă și câțiva pesmeți, a fost împușcat, tot din ordinul lui Kuznețov. Nu după mult timp, un partizan a murit de tifos. La 27 septembrie au fost împușcați încă doi luptători, un bărbat și o femeie. Cauza? „Furt de alimente și destrăbălare sexuală". Ultima acuzație se referea la

feciori, cu cine ne batem!“ Un strigăt de bucurie, de nădejde pe întreg frontul companiei: „Pe ei, măi fraților, că n-au gloanțe!“ Fără un ordin prealabil, în pas alergător, cu arma în cumpănire, năvală la tancuri. Scot de urechi pe cei din tancuri, se adună prizonierii (pe cei fugiți în porumb și în lanurile de grâu) și astfel opt tanchete sunt complet imobilizate după ce-au opus o slabă rezistență. Ostașii mei sunt cu ochii plini de bucurie, își fac cruci și mulțumesc Atotputernicului Dumnezeu pentru că i-a salvat din greul impas.

Caut peste tot pe sublocotenentul Zamfir și pe ai săi, dar nu-i chip să-i găsesc. Prizonierii spun că nu știu nimic, dar probabil că se tem să spună adevărul.

A doua zi, dimineață, a venit și Batalionul 4 și împreună am luat micul dejun. Locuitorii acestui sat sunt în majoritate români moldoveni și sunt foarte primitivi. Unii dintre ei știau ceva de soarta sublocotenentului Zamfir, dar cu multe contradicții. Am trimis toată compania de cercetare să-l caute. După o scurtă vreme l-am găsit într-o vâlcică, înapoia noastră, nu prea departe de locul unde ne aflam.

Ce ne-a fost dat ochilor să vedem!

Bravul, iubitul de toți Zamfir, ofițer activ din ultima promoție, născut pe meleagurile Făgărașului, a îmbrățișat cariera ostășească plin de avânt și de nădejde.

L-am găsit prăvălit între cele șase mitraliere (patru ale lui și două culese, pără-

sitate de cei de la Batalionul 23 V.M.). Capul era zdrobit, în trup avea 32 de lovituri de cartușe de armă, pistol și baionetă, într-un cuvânt, întregul trup era sfărțec. Dușmanii, fără lege, fără Dumnezeu, fără pic de rușine, lași până în măduva oaselor, l-au omorât de treizeci și două de ori.

Cei 34 de ostași, toți oribil mutilați. Unul, cu zece pași înaintea liniei de tragere descins, culcat pe burtă, cu mâinile întinse înainte (probabil a vrut să se predea), este, de asemenea, sfărțec. Nici pe acesta nu l-au iertat bestii!

Cu toată bărbăția, ochii tuturor celor de față sunt năpădiți de lacrimi.

I-am ridicat pe toți pe tărgi și foi de cort și i-am îngropat creștinește în cimitirul satului Honicăuți. Femeile și țăranii, cu preotul în frunte, le-au îndeplinit întreg ritualul cerut de legile creștinești. Dormiți în pace, bunul Dumnezeu să vă ocrotească. Patria se va mândri cu faptele voastre strălucite de eroism. În inimile noastre amintirea voastră nu se va șterge niciodată. Batalionul 3 V.M. vă slăvește.

Dușmanilor nu le vom răspunde prin cruzime, ci urmând preceptele creștinești. Le vom răspunde prin bunățate și Dumnezeu ne va ajuta să-i răpunem.

Ibiectivul diviziei, hotărât pentru seara zilei de 17 iulie – cucerirea satului Honicăuți –, l-am îndeplinit în noaptea de 18/19 iulie.

Divizia noastră, 1 Munte, pe care o comandă generalul Mihail Lascăr, este acum, la 19 iulie, în curs de trecerea Nistrului pe podul plutitor de la Coslov.

În stânga noastră, observăm elementele înaintate ale Diviziei 4 Munte, în formație de atac. Desigur, nu știu că noi suntem de mult pe terenul pe care ei vor să-l... cucerească.

Întâlnesc mulți vechi camarazi și prieteni cu care povestim peripețiile trecerii Nistrului. Bineînțeles, glumele, unele răutăcioase, la adresa șefilor, nu lipsesc. Bârfeala, sireaca...

Se face acum o nouă orânduire de forțe. Ostașii profită de aceasta. Noi, ofițerii, însă suntem considerați ca deplin odihniți de către statul-major al diviziei și tracasati de colo până colo, primind ordine și directive care mai de care mai istețe.

Se pare că rușii au luat-o aprij la picior. Potrivit tacticii și strategiei lor, rușii ne lasă înaintea goluri adânci sute de kilometri. Să te ții acum marșuri cu etape de 50-60 km pe zi. Și, pe deasupra, cicăleala șefilor și a trepădușilor, pe care îi apucă febra vitejiei în asemenea ocazii. ■

La trecerea Nistrului

La părăsirea regiunii de către Armata Roșie, NKVD-ul a plasat grupul lui Soldatenko în catacombe. Colaboratori ai Siguranței române notau într-un raport că detașamentul „avea misiuni de spionaj și terorism”. La începutul lunii noiembrie, Soldatenko avea în subordine nouă cetățeni sovietici. Ajutor al comandantului era Elena Malițkaia (comsomolistă din 1935), care înainte de război fusese contabilă. În Arhivele centrale ale Ucrainei se păstrează date și despre Afanasii Kolos, șef al stației Odessa-marfă (n. 1914, comsomolist din 1935), despre președintele colhozului „Hrușciiov”, Mihail Bistrițki (n. 1909, membru al partidului comunist din 1939), despre comsomolistul Petre Draciuk (n. 1918), până la război acar la calea ferată, despre lăcătușul fără de partid Ivan Melnikov (n. 1907). Din păcate, nu am putut afla datele biografice ale celorlalți patru luptători: Mihail Bogușevski, Leonid Ciornîi, Leonti Buriak și V. Nikolenko.

După ce au depistat grupul, românii au zidit o parte a ieșirilor din catacombe, iar la altele au instalat pază. Detașamentul era foarte bine înarmat, dar unelte de săpat nu avea și nici suficiente resurse de hrană. Situația a devenit critică, dar Soldatenko, la propunerea de a se preda, l-a împușcat pe Niko-

lenko. Mai târziu, comandantul a dat ordin să fie împușcați Bialik și soția lui Evghenia, refugiați care se alăturaseră detașamentului. Judecând după numele de familie ale victimelor, ele s-au salvat în catacombe de teroarea antisemită. Ofițerii operativi ai Siguranței au scris într-un document confidențial adresat lui Ion Antonescu că „decizia a fost luată de Soldatenko, pe baza unui criteriu bolșevic specific. Bialik și soția lui nu erau membri ai acestui grup și nu erau membri ai partidului comunist”. Corpurile nefecicțiilor au fost „tăiate în bucățele, puse în butoaie și sărute. Acest aliment a fost folosit un timp” (Din raportul șefului Serviciului Special de Informații, E. Cristescu, către prim-ministrul Ion Antonescu și alții, despre canibalism într-un detașament de partizani din catacombele Odesei, 18 aprilie 1942).

Apoi fiecare dintre partizani a încercat să ghicească: cine este următorul care cade sub cuțit. Patru luptători au reușit să fugă din catacombe (pe cel

puțin trei dintre ei vecinii i-au predat, din cauza pielii lor neobișnuit de albe, iar urma lui Mihail Bistrițki s-a pierdut). După o vreme, încă trei locuitori ai subteranei au hotărât să urmeze exemplul colegilor și, pentru siguranță, i-au omorât pe comandant și pe prietena lui. N-au reușit să iasă imediat la suprafață, din cauza fumului cu care românii au încercat să scoată grupul. Așteptând să se risipească fumul, partizanii au mâncat parțial cadavrele lui Soldatenko și Malițkoi. Când luptătorii care au supraviețuit în acest mod au reușit totuși să iasă la suprafață, au ajuns în mâinile autorităților, au fost interogați și fotografiați, apoi executați, împreună cu trei dintre foștii lor tovarăși.

Condițiile în care s-a autolichidat acest grup ne trimit cu gândul la comuna primitivă. Trebuie totuși să menționăm că românii aveau un comportament mai uman față de populație și foștii inamici decât nemții. De asemenea, în forțele armate ale oricărui stat normal coman-

dantul de subunitate, după ce epuizează toate posibilitățile de a rezista, este obligat să se predea. Dar în Uniunea Sovietică funcționa regula: „noi nu avem prizonieri de război, noi avem trădători”. Canibalism în esență sa, sistemul genera canibalism. ■

În catacombe

faptul că femeia născuse un copil, mort la trei ore după ce venise pe lume.

Sub acuzația de complot, Kuznețov a executat, la 21 octombrie, încă cinci subordonați. În aceeași zi Nikolai Abramov l-a trimis pe lumea cealaltă, cu două gloanțe trase în cap, pe comandantul Kuznețov, care își ieșise din minți. La solicitarea lui Abramov, partizanul Aleksandr Glușcenko l-a împușcat și pe fidelul ajutor al lui Kuznețov, V. Litvinov.

După ce s-a mai gândit puțin, Glușcenko l-a ucis și pe penultimul partizan rămas în viață, Abramov, apoi a ieșit în oraș. Interesant că în cursul acestor întâmplări, el a înregistrat un record neatins până atunci în lume: rămăsese sub pământ neîntrerupt vreme de 13 luni. Apoi, ascunzându-se în apartamentul soției, Glușcenko a pus capăt luptei. Dacă adoptăm pentru o clipă imperativul ideologic sovietic, putem spune cu mâna pe inimă: prin faptele sale și prin inactivitatea ulterioară el a trădat. Și tocmai pentru a preveni trădarea, detașamentul se autonimicise.

In ziua sosirii Armatei Roșii, la 10 aprilie 1944, Glușcenko s-a prezentat la NKVD și a raportat totul. Două zile mai târziu, însoțit de câțiva soldați ai Armatei Roșii, a fost trimis la locul celor întâmplare, unde, bravând în fața celor de față, a început să se joace cu o

grenadă. Soldații Armatei Roșii, speriați, s-au aruncat care încotro și bine au făcut, pentru că, din neatenție, Glușcenko a fost aruncat în aer.

Greu de găsit ceva analog cu acest caz – soarta grupului amintește de un joc profilactic din Gulag, „regele șobolanilor“. Scopul acelei monstroase distracții a deținuților din lagăr era să scape de șobolani. Într-un butoi, câteva zeci de șobolani se vâneau sălbatic unii pe alții. „Gladiatorul“ învingător era eliberat, după care zăpada din jurul lagărului se înnegrea de cadavrele șobolanilor care scăpaseră de colții lui. Animalele preferau să moară de frig, nu mâncate de un confrate, obișnuit să se hrănească astfel. Apoi „curățătorul“ era ucis cu lopata, iar lagărul scăpa o vreme de paraziții cu patru picioare.

Aleksandr Soldatenko, într-o fotografie dinainte de război

Ialtă istorie s-a întâmplat în detașamentul condus de Aleksandr Soldatenko, un om născut la începutul secolului, într-un sat din gubernia Smolensk. Fișa lui personală se păstrează în Arhiva de Stat a Federației Ruse. Până la revoluție, având doar școala primară, a lucrat în mină. În anii războiului civil a luptat alături de „roșii“, apoi a absolvit școala pentru personalul de comandă mediu și a rămas în Armata Roșie. În 1925, s-a înscris în partid, ceea ce a permis ca după ieșirea în „civilie“, să devină ajutor pentru „probleme speciale“ al directorului unei uzine constructoare de mașini. În toiuł Holodomorului (*Magazin istoric*, nr. 12/2008), Soldatenko a lucrat la Secția orășenească Gorlovka a GPU, ca împuternicit politic. Făcând o carieră reușită în cadrul „Organelor“, la 20 iulie 1938, a fost trimis la un lagăr din regiunea Cita. Acolo a ocupat pe rând funcțiile de șef al Secției Cadre al întregii instituții, apoi șef al minei nr. 1, înlocuitor al șefului Secției administrative a lagărului și locțiitor al șefului minei nr. 26. Dar, la 29 aprilie 1940, Soldatenko a fost concediat pe motiv de nerespectare a disciplinei muncii. Când a început războiul, era șef al unei secții financiare raionale în localitatea Frunzenka din regiunea Odessa. Soția și cei trei copii au reușit să fie evacuați.

Un inger a adus... rețeta miraculoasă

În pofida cercetărilor, destul de intense, și a explicațiilor oferite de sursele bizantine, între care *Tratatul de tactică* al împăratului Leon al VI-lea cel Înțelept (886-912), focul grecesc este destul de puțin cunoscut. Bizantinii au păstrat secretul cu eforturi și efecte prodigioase. În testamentele lor, împărații recomandau, în mod expres, urmașilor să păstreze cu orice preț secretul și formulau blesteme la adresa celor care nu s-ar fi conformat. Astfel, împăratul Constantin Porfirogenetul (945-959) îl admonesta pe urmașul său, Roman al II-lea (959-963), să nu dezvăluie secretul producerii „focului grecesc”, pentru că „a fost arătat și explicat de un inger marelui și sfântului prim împărat creștin, Constantin”.

Totodată, ingerul a recomandat, se mai scrie în *De administrando Imperio*, ca focul „să nu fie preparat decât pentru creștini și numai în orașul imperial”. Când un prinț străin, care era „un prieten bulgar”, a cerut să fie inițiat, i s-au trimis câteva grenade (recipiente de ceramică, umplute cu substanță inflamabilă, care se aruncau cu baliste și chiar cu mâna), dar niciun procedeu de fabricație.

Contemporanii care se referă la „focul grecesc” vorbesc de proiectarea directă, de explozii violente, de imense

Modul de utilizare a unui cheirosiphon, aruncător portabil de foc grecesc (miniatură dintr-un manuscris de epocă)

degajări de fum, de traiectoria rapidă și luminoasă a încărcăturii aruncate. Ceea ce este sigur e că acel foc ardea în apă, ba chiar, după unele mărturii, se aprindea în contact cu apa, producea „tunete” și „mult fum”, era lichid, fiind aruncat, pe mare, din „sifoane” și, pe uscat, sub forma grenadelor, care cântăreau între trei și nouă kilograme și puteau fi aruncate, cu baliste, la 300-400 de metri. Ana Comnena atestă montarea pe nave a sifoanelor: „La prova fiecărei corăbii a pus capete de leu sau de alte animale de uscat, (făcute) din bronz și fier, cu botul căscat și le-a aurit, astfel ca vederea lor să inspire groază (dușmanilor). Focul care trebuia trimis asupra dușmanului prin țevi a pâruncit să fie trecut chiar prin gura leului”.

Un documentar contemporan și o armă veche de când lumea

Deci „focul grecesc” era un sistem de arme cu mai multe componente care, toate, trebuia folosite împreună pentru

ca arma să fie efectivă. Printre componente se numărau lichidul inflamabil, sifonul de aruncare a jetului și navele (dromoane) specializate. De asemenea, erau necesari militari special instruiți în folosirea sifoanelor: *syphonarioi*. Ei erau învățați să pregătească substanța și să realizeze presiunea necesară proiectării la distanță a jetului de foc. Pe baza surselor bizantine, John Haldon și Maurice Byrne au reconstituit un sifon și substanța inflamantă pentru documentarul de televiziune *Mașinării uitate în timp*. Jetul lor de presupus „foc grecesc” a fost aruncat la 15 m și a degajat o forță calorică de peste 1.000 de grade Celsius. Bizantinii dezvoltaseră și mici sifoane portabile (*cheirosiphones*), care echivalau cu aruncătoarele de flăcări folosite în războaiele secolului al XX-lea. Ele sunt extensiv atestate în documentele secolului al X-lea (prima oară în *Tactica* împăratului Leon al VI-lea) și recomandate pentru folosirea atât pe apă, cât și pe uscat. Astfel, încă din secolul al VII-lea, bizantinii dispuneau de o multiplă formulă pirotehnică, utilizată mai ales în războiul pe mare.

Folosit prima oară contra arabilor, „focul grecesc” a fost întrebuințat apoi în războaiele civile, mai ales în timpul revoltei flotelor provinciale din anul 727 și în marea răscoală a lui Toma Slavul, din

„FOCUL GRECESC“

VICTOR IONESCU

Muawiya, proclamat calif la Ierusalim, în iulie 660, a pus capăt războiului civil arab, izbucnit prin asasinarea califului Uthman și răscularea lui Ali, ginerele Profetului (656). După asasinarea lui Ali (669), puterea lui Muawiya a devenit incontestabilă.

În anii următori, a transformat statul patriarhal arab într-o monarhie administrativă și militară, care a fost Califul Umayyad (660-750). După numai zece ani de la urcarea pe tron, Muawiya relansa „jihadul”, războiul sfânt musulman, contra Imperiului Bizantin. Flota arabă a trecut în Hellespont și a făcut din Cyzicos baza de atac împotriva Constantinopolului (670). Numai din cauza „focului grecesc” (*Magazin istoric*, nr. 5/2008), folosit prima oară în 678, flotele arabe au fost obligate să părăsească apele bizantine. Învățata prințesă Ana Comnena consemna, în *Alexiada*, reacția dușmanilor în fața „focului grecesc”: „Barbarii au fost îngroziiți de focul aruncat, căci nu erau obișnuiți

nici cu astfel de foc, nici cu flăcările, care, în loc să se ridice în sus, erau acum îndreptate încotro voia cel care le trimitea, adesea în jos și într-o parte”. Tehnologia militară avea să asigure, pentru multă vreme, superioritatea maritimă a bizantinilor în fața arabilor. În 678 islamul dădea, pentru prima oară, înapoi în fața Bizanțului, iar califul Muawiya a semnat, atunci, o pace pe 30 de ani.

„Focul grecesc” a fost inventat, după cum consemna Teofan Confesorul, în cronică intitulată *Annus Mundi 6165*, prin 672 de Kallinikos, un grec venit la Constantinopol din Heliopolis (Asia Mică): „În acea vreme Kallinikos, un artificier din Heliopolis, s-a dus la romei. El le-a dat un foc marin, care incendia corăbiile

arabilor și ardea din toate părțile. Așa s-a făcut că romeii [bizantinii își spuneau ei înșiși *romaioi*, adică romani; pentru a evita confuziile istoricii răsăriteni folosesc termenul *romei*, în vreme ce occidentalii utilizează denumirea de greci încă din perioada cruciadelor – n.n.] s-au întors victorioși și au descoperit focul marin”. Denumirea de „foc grecesc” i-a fost dată de cruciații vest-europeni. În Bizanț i se spunea foc „lichid”, „roman”, „marin” sau „de război”. Era un inflamabil pe bază de naftă (denumirea grecească a țiteiului crud), cu adăugare de rășini, care creșteau durata și intensitatea flăcării. Bizantinii aveau acces la țitei în diferite locuri, unde răzbea natural la suprafață, în jurul Mării Negre și în Orientul Mijlociu.

Reverberații

După publicarea articolului Misiunea bisericească română în Transnistria (Magazin istoric, nr. 4/2011), domnul Ioan Popa a primit o scrisoare de felicitare semnată de Preasfinția Sa Mihai Frățilă, Episcop vicar greco-catolic al Bucureștilor. Era alăturată și o evocare a episcopului Vasile Aftenie. Cu acordul autorului evocării, o reproducem în continuare.

EPISCOPUL GRECO-CATOLIC VASILE AFTENIE

Episcop † MIHAI, Vicarul Bucureștilor

S-a născut la 14 iunie 1899, în satul Lodroman, comuna Valea Lungă, din județul Alba. Școala primară a urmat-o în satul natal și la Blaj, iar cursurile liceale la Blaj. Este concentrat pe front în ultimul an de război și după o tentativă de a urma Dreptul la București, se înscrie la Academia de Teologie de la Blaj (1919), fiind trimis mai apoi ca bursier la Roma, la Colegiul Grec „Sfântul Atanasie”. În 1925 obține doctoratul în filosofie și teologie, după care revine în țară.

La 1 ianuarie 1926 a fost hirotonit preot de către mitropolitul Vasile Suciu. După nici o lună a fost numit profesor la Academia de Teologie din Blaj. În 1934 este numit protopop de București, iar ulterior canonic al Capitlului Arhiepiscopal din orașul de reședință al Mitropoliei Române unite. La 1 octombrie 1939 a fost numit Rector al Academiei Teologice, iar în aprilie 1940 a fost numit episcop titular de Ulpiana, auxiliar al mitropolitului Alexandru Nicolescu. Este hirotonit episcop la 5 iunie, în Catedrala Blajului, și devine titularul proaspătului Vicariat creat pentru București și teritoriul fostului regat.

Biserica vicarială „Sfântul Vasile cel Mare” devenise în acei ani neîncăpătoare. Afluxul de credincioși uniți din Capitală se datora regăsirii sufletești a ardelenilor, exilați

după 1940 în propria țară. Alături de aceștia se adunau pe fondul de fervoare creștină și mulți ortodocși. Păstoriți exemplar de părintele Tit Liviu Chinezu și colaboratorii săi, credincioșii erau susținuți de vizitele monseniorului Vladimir Ghika, părintele sufletească al studenților aștriiști. Duminica se celebrau cu dezlegare arhierescă trei liturghii pe același altar, necesitatea reală fiind dată de prezența vie a numeroșilor credincioși.

Episcopul Aftenie a fost, de fapt, atât la biserica vicarială, cât și în propria reședință de pe strada Batiște, unul dintre păstoriți Capitalei. În această casă, unde mai locuiau câteodată și studenți ardeleni, spiritul de îngăduință și generozitate al episcopului era deja renumit într-o perioadă de privațiuni și sărăcie, cauzate mai întâi de război și apoi de

primele bulversări ale regimului comunist. Episcopul știa, în bunul său simț învățat în casa părintească, la țară, acolo unde fiecare colț de pâine era prețios, că cel mai bun gest de iubire față de aproapele este, dincolo de voința de a face ceva, acea seninătate interioară care iradiază în jur lucruri greu de definit, dar care imprimă în sufletele gustul real și efectiv al Evangheliei.

După instalarea în țară a regimului comunist, episcopul Aftenie reușește să intre în închisoarea Văcărești pentru a-i vizita și încuraja pe deținuți, spunându-le: „Biserica este alături de voi. Biserica se roagă pentru voi”. Prevăzând persecuția și lepădările, într-o vizită pastorală pe valea Târnaviei Mici le adresa țaranilor întrebarea: „Cum e mai frumos, oameni buni, să mori: căzând din carul cu fân

821-823. În ambele cazuri, flotele rebelilor au fost înfrânte de flota imperială, cu ajutorul „focului grecesc”. Aceeași armă redutabilă i-a permis împăratului Ioan I Tzimiskes (969-976) ca navele bizantine, dotate cu „focul grecesc”, să distrugă, la Durostorum (Silistra), flota lui Sviatoslav (945-972), mare cneaz al Kievului și cneaz al Novgorodului, care cucerise, în 968, nordul Bulgariei, și să restabilească, după trei ani, frontiera bizantină pe Dunăre, cucerind Bulgaria de vest și Dobrogea (august 971). Dar ravagiile produse flotelor inamice Bizanțului au fost menționate mai ales în legătură cu rușii, noi actori pe scena geopolitică europeană din secolul al X-lea.

Când împăratul Roman I Lecapenos (920-944) a profitat de războaiele civile din Califatul Arab, pentru a pregăti contraofensiva creștină, Constantinopolul a făcut obiectul unui atac al mării flote de monoxile rusești, coborâtă pe Nipru, sub conducerea lui Igor, mare cneaz al Kievului și cneaz al Novgorodului (912-945). Pregătită în secret, expediția trebuia să fie o surpriză pentru basileu. Informat însă de bulgari, Roman Lecapenos a dispus în linie 15 nave grele (*chelandia*), având fiecare la bord mai multe „sifoane”, iar când bărcile rusești au ajuns în

fața Constantinopolului, au fost inundate cu „focul grecesc” (11 iunie 941). Efectul a fost instantaneu, Igor renunțând la asedierea capitalei bizantine. Teribilă, impresia rușilor a fost descrisă de cronicari: „Grecii au un foc asemănător fulgerelor din cer și lansându-l contra noastră, acesta ne-a ars. Iată de ce nu am putut învinge”. Abia după un secol, rușii au îndrăznit din nou să atace Constantinopolul. A făcut-o, în 1043, Vladimir, fiul lui Iaroslav cel Înțelept, marele cneaz al Kievului (1015-1054). Când flota rusă a intrat în Bosfor, constantinopolitanii erau sub teroare. Însuși basileul Constantin al IX-lea Monomahul (1042-1055) a ieșit cu o flotă improvizată înaintea agresorilor, împroșcându-i cu „focul grecesc” și provocându-le deruta (iunie 1043). Apoi, bizantinii i-au urmărit pe supraviețuitori pe Marea Neagră. Prin pacea din 1046, un fiu al lui Iaroslav a primit ca soție o prințesă bizantină.

Ultima atestare a utilizării „focului grecesc” a fost din timpul celui de-al 30-lea și ultimul asediu al Constantinopolului, făcut de turcii otomani ai sultanului Mehmed al II-lea Cuceritorul (1451-1481). În aprilie 1453, după ce marele tun, construit pentru otomani de inginerul transilvănean Orban, a dărâmat un turn al porții Sf. Roman (numită și astăzi Topkapi, poarta Tunului), sultanul a ordonat un prim asalt al Bizanțului. Apărătorii orașului i-au copleșit pe asediatori cu „focul grecesc” (18 aprilie). În urma aceluși eșec, Mehmed al II-lea a trecut la asaltul pe mare și, după ce, în noaptea de 22-23 aprilie, a adus, pe scânduri unse cu grăsime, până în Cornul de Aur, 70 de nave mari, asediul Constantinopolului a devenit eficient. Mehmed al II-lea Cuceritorul a intrat călare în biserica imperială Sfânta Sofia, la 30 mai 1453. În asaltul final, care dusesse la acel deznodământ, a căzut luptând ultimul basileu

bizantin, Constantin al XI-lea Dragases (1449-1453), cel din urmă deținător al secretului „focului grecesc”, despre care avem un milion de supoziții, dar nicio certitudine. Este o enigmă de tehnologie militară medievală, care își așteaptă descifrarea de aproape 1.350 de ani. ■

Grenade ce se umpleau cu temutul lichid

SINE IRA ET STUDIO

Se mai poate discuta undeva, cu seninătate, despre ultimii 100 de ani ai istoriei noastre? Da, la Banca Națională a României. În cadrul manifestărilor „Zilele culturale” organizate de „Bătrâna Doamnă”, la 28 septembrie, domnul Adrian Vasilescu, consilier al guvernatorului B.N.R., a moderat o „Conferință literară”, cu tema Istoria dramatică a prezentului, susținută de academician Nicolae Breban, academician Eugen Simion și Sorin Lavric.

Dezbaterea a pornit de la cartea academicianului Nicolae Breban, *Istoria dramatică a prezentului. Aventurierii politicii românești*, apărută la Editura Muzeului Literaturii Române, în 2010. Un volum provocator, „o încercare de a înțelege ce se întâmplă azi în societatea românească, printr-o perspectivă asupra secolului trecut, care, fără discuție, ne-a lăsat gravele sale amprente” – cum scria Nicolae Breban.

Scriitorii, spre deosebire de istorici, beneficiază în mai mare măsură de darul și de libertatea intuiției. Chiar Nicolae Iorga – cum amintea și academicianul Florin Constantiniu în intervenția sa – regreta că nu a avut mai mult talent poetic pentru a fi mai aproape de adevăr. Ei pot astfel acoperi goluri lăsate de documentația istorică, fără a se teme de reacția confrăților. Pot ajunge mai ușor la esențe, fără a fi obligați să parcurgă toate fazele de validare documentară pe care trebuie să le străbată istoricul ca să poată face o afirmație. Dar această libertate presupune și riscuri. Știm, astfel, cu certitudinea dată de documente din fostele arhive sovietice, că Transilvania nu a revenit la România la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial doar pentru că Petru Groza i-a spus lui Stalin glume care l-ar fi fermecat.

Există la noi, de dinainte de decembrie 1989, o dispută pasională, nu științifică, despre Carol al II-lea și Antonescu. Mulți istorici simt nevoia să fie avocați, procurori, judecători, iar nu istorici. Rostul unui istoric este acela de a încerca să înțeleagă fenomenul istoric, pentru a-l putea explica, eventual pentru a încerca să își convingă semenii să nu repete greșelile trecutului. Și mai puțin se discută în termeni științifici despre mișcarea legionară, în contextul Europei cuprinse, după

criza economică din 1929-1933, de un soi de nebulă colectivă. Chipuri importante ale culturii române au fost seduse de ideile acestei mișcări. Strămutările și deportările de populații ajunseseră să fie considerate și acceptate drept ceva normal și s-au practicat și după sfârșitul conflagrației mondiale, de cei care zdrobiseră nazismul. Așa se explică, în bună măsură, lipsa de reacție a contemporanilor față de dramele evreilor sau ale Țiganilor din timpul războiului. Este la fel de adevărat că libertatea de a discuta în cadru științific și în termeni exclusiv științifici despre un asemenea subiect nu trebuie considerată o libertate pentru a face propagandă legionară, pentru a transforma figuri ale acestei mișcări în modele de urmat. S-a discutat mult despre nevoia ca oamenii de știință să nu fie îngreunați de injoncțiuni din afara sferei științifice atunci când poartă astfel de discuții, dar ar trebui să fie atenți la cei care se amestecă printre ei și caută să profite de un astfel de climat de libertate pentru propriile lor scopuri.

Academicianul Nicolae Breban, invocând și rădăcinile sale șvăbești, a refuzat „blestemul fatalității mioritice, care ar apăsa peste națiunea noastră”. În replică, academicianul Eugen Simion a arătat că nu crede că simbolurile unei balade pot fi traduse în limbajul moralei practice.

Dincolo de punctele de vedere exprimate, cu care poți să fii sau nu de acord, rămâi, după o asemenea seară petrecută la Banca Națională, cu sentimentul tonic al posibilității de a discuta civilizat, uneori în contradictoriu, despre subiecte complicate ale istoriei noastre relativ recente. ■

Dorin MATEI

sau murind pentru Hristos?“. Într-o întâlnire cu un prieten din copilărie, în luna octombrie 1948, i-a mărturisit acestuia: „Vin vremuri grele pentru Biserica noastră... În curând voi fi arestat, dar nu îmi voi întina sufletul cu păcatul trădării, chiar dacă îmi vor oferi lumea toată“.

După diferite încercări eșuate ale comuniștilor de a-l compromite, episcopul Aftenie a fost arestat în noaptea dintre 28 și 29 octombrie 1948, împreună cu ceilalți episcopi uniți, și duși la Dragoslavele, județul Dâmbovița, în vila de vară a Patriarhiei ortodoxe. În februarie 1949 vor fi internați la mănăstirea Căldărușani, de lângă București, care fusese transformată într-un lagăr de detenție sub pază militară. La începutul lunii mai, episcopul Aftenie este separat de ceilalți arhiepiscopi greco-catolici și dus pentru anchetă la București. După câteva încercări de a-l determina să-și renege crezul și Biserica, a fost transferat în arestul Ministerului de Interne, fiind supus unor torturi bestiale, care reclamau o rezistență ieșită din comun. Paralizează la 25 martie 1950, în urma bătailor și caznelor, și este apoi transferat la spitalul închisorii Văcărești, unde a încetat din viață la 10 mai. Documentele din dosarul său de urmărire, aflat azi la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Statului, confirmă acest parcurs precis.

A fost înhumat aproape în taină la cimitirul Bellu catolic, cu serviciul religios celebrat de preotul I. Baltheiser. Întrucât era foarte înalt și nu încăpea în lada

de lemn în care a fost așezat, sicriul a rămas întredeschis. Documentele din arhiva cimitirului confirmă fără dubiu prezența trupului său în locul respectiv. Pe crucea de la mormânt, autoritățile comuniste nu au permis mult timp decât inițialele numelui – V.A. – și anul decesului: 1950.

Aproape imediat mormântul său a devenit loc de pelerinaj. Aura sa legendară confirmă respectul și prețuirea creștinilor care s-au rugat și se mai roagă la mormânt și nu sunt puțini aceia care susțin că rugăciunile lor au aflat ascultare pentru că i-au cerut ajutorul. Papa Ioan-Paul al II-lea, în timpul vizitei la București din mai 1999, a poposit în rugăciune la mormântul său.

La 12 mai 2010 s-a făcut recunoașterea canonică a rămășițelor sale pământești în cadrul procesului pentru obținerea beatificării, alături de ceilalți episcopi greco-cato-

lici: Valeriu Traian Frențiu, Ioan Suciu, Tit Liviu Chinezu, Ioan Bălan, Alexandru Rusu, Iuliu Hossu. Astfel, osemintele episcopului Aftenie au fost deshumate integral și depuse la Biserica „Adormirea Maicii Domnului“, din București, strada Sirenelor, numărul 39, sector 5.

Vasile Aftenie a fost fiu de țaran, care știa că bunul simț este puterea obrazului de a roși la tot ceea ce este străin de moștenirea creștină a românului. A fost un arhieru jovial, atât de deschis, încât a lăsat unora impresia că ar fi superficial în atitudini. Atașamentul său la sensibilitatea Răsăritului, pentru el simplu suport natural al aceluiași bun simț, era în același timp și expresia respectului profund față de frații majoritari ortodocși. Pentru aceasta a fost bănuțat că ar putea fi primul ce se va lepăda de Biserica sa. Astfel, statornicia sa în credință ne-a oferit suprema moștenire: fidelitatea la adevărul lui Hristos în comuniunea cu Biserica Romei. Osemintele sale străjuiesc credința Bisericii Române Unite cu Roma, dar mai ales acele acte ale suveranității creștine care poartă iertarea lui Dumnezeu în locurile imposibile – iertare pentru care această Biserică suferindă este gata să meargă înainte.

Incheind aceste rânduri pentru mângâierea credincioșilor, cerem binecuvântarea lui Dumnezeu peste toți aceia care s-au împărtășit cu fidelitate de prezența încurajatoare a episcopului Vasile Aftenie și se bucură pe drumul vieții lor de exemplul său luminos. ■

Episcopul Vasile Aftenie, la al cărui mormânt, în 1999, Papa Ioan Paul al II-lea a poposit în rugăciune (toate drepturile de reproducere și utilizare aparțin Vicariatului Greco-Catolic de București)

Din creațiile lui Vasile Gabor (sus) și Ștefan Grudinski

ALBUM ISTORIC

*Obiecte de cult (crucifix și chivot)
lucrate la Monetăria Statului*

*...și macheta medaliei bătute la împlinirea a 130 ani de existență
a Băncii Naționale a României*

Două medalii realizate de Vasile Gabor

*Machetele unor medalii consacrate unor personalități
ale istoriei și culturii române: I.L. Caragiale, Mihai Viteazul...*

Batthyány, căsătorit cu fiica prințului ceh Lobkovitz, Eva Poppel, care i-a adus drept zestre cetatea Dobra, castelul Rakicsán, mănăstirea Gotthárd, în Banatul croat și dalmat. Apoi, prin exemplul lui Adam al II-lea, căsătorit cu Eleonora, fiica lui Theodor von Strattmann, cancelarul austriac, care, pe lângă demnitățile de la Curte ale soțului și fiilor ei, a adăugat averii familiei vastele domenii din Transmandorff, un palat la Viena și grajdurile cu sute de vite și de cai. Pe aceeași linie s-a înscris și Imre, tatăl viitorului episcop al Transilvaniei, Ignac (Ignatius), care a ales-o pe fiica guvernatorului Stiriei, Anna de Saurau, prin care a dobândit, pe lângă altele, funcția de președinte a *Tabulei septemvirale*, Tribunal Suprem al Regatului.

Pe baza acestor date, chiar concentrate, se pot stabili locul și rolul familiei Batthyány, în secolul al XVIII-lea, de controlor al celor mai importante instituții ale regatului maghiar, Dieta, Tribunalul și Biserica, dar și al Transilvaniei, prin Biserică și Dietă. Au jucat un rol important și în cadrul Consiliului de Război, respectiv al Curții de la Viena. Astfel, interpretarea devizei înscrise în blazon, *Fidelitate et fortitudine*, nu mai pare prețioasă, ci devine un mesaj clar în afirmarea loialității față de suveranii Habsburgi.

Cariere eclesiastice

Familia în care s-a născut Ignac, la 30 iunie 1741, a fost una mult mai numeroasă decât au prezentat-o genealogiștii secolului al XIX-lea.

Portrete ale celor mai distinși membri ai familiei, după gravuri de secol XVIII: Lajos-Ernő, Palatin al regatului maghiar ...

Mama sa, Anna de Saurau, a adus pe lume 14 copii, șapte băieți și șapte fete, dintre care, în 1774, mai trăiau cu siguranță 12. În ordinea nașterii, au fost următorii: József-György, Ignac Salestius, Imre al II-lea, Alajos-Ferenc, Antal, Kajétan-László și János-Nepomuk – și fetele: Anna-Mária, Antonia, Marianna, Barbara-Catharina, Mária-Theresia-Xaveria, Franciska-Kaetana și Klara-Terezia. Tatăl lor, Imre, era cel mai adesea plecat la Graz, Oradea sau Bratislava. În aceste perioade,

... mareșalul Károly-József Batthyány, guvernator al Țărilor de Jos...

grijile educației și ale supra-vegherii copiilor reveneau mamei.

Conform tradiției, în familiile aristocrate, destinele copiilor erau pecetluite încă de la naștere: cum întâiul născut urma să preia averea și titlurile, i se asigurau studii juridice și militare. Celui de-al doilea născut îi era destinată cariera eclesiastică, după studii teologice, pentru a putea ocupa funcții înalte și a controla, astfel, o instituție puternică precum Biserica. Al treilea fiu urma fie cariera armelor și a diplomației, fie pe cea de jurist sau de funcționar. Totuși, în familiile numeroase, cel mai dificil era de asigurat împărțirea averii următorilor fii născuți, întrucât pentru fete se căutau soluții fie în căsătorii avantajoase, fie erau predestinate vieții monahale. Astfel, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în familia Batthyány se pot consemna mai multe cariere eclesiastice la vârf, printr-un primat cardinal, trei episcopi, un canonic, un mare prepozit, un preot și șase călugărițe.

În acest context, la vârsta de zece ani Ignac părăsea definitiv casa părintească, pentru a-și începe studiile la Colegiul Piarist din Pesta. În acel moment, se născuseră doar opt copii, ceilalți urma să se nască până în 1761, dar pe aceștia Ignac i-a cunoscut prea puțin, din cauza lungilor perioade pe care și le-a petrecut la studii, în diferitele orașe europene.

Ruptura de părinți

După anii de studiu, urmați la Universitatea ieșuită din Tîrnovo, la Seminarul din

Cercetările genealogiștilor familiei Batthyány sunt încă departe de a fi complete. Majoritatea plasează începuturile familiei în secolele XII-XIII, după analize preluate din istoriografia secolului al XIX-lea. De aproximativ 20 de ani, se acceptă că întâiul strămoș a fost consemnat în 1389 și că familia și-a preluat numele de Batthyány de la localitatea Batthyán (actualmente în departamentul Fejér, Ungaria), primită din partea regilor angevini. Domeniul de referință înscris perpetuu, alături de titlul de conte, a rămas cetatea fortificată Nemetújvár (Güssing) în actualul Burgenland austriac.

CONTELE EPISCOP IGNATIUS DE BATTHYÁNY

DOINA HENDRE BIRO (Biblioteca Batthyaneum, Alba Iulia)

Încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea, Batthyáneștii i-au susținut deschis pe Habsburgi, în același timp și regi ai regatului maghiar, percependu-i ca singura alternativă împotriva pericolului otoman. Atitudinea urmașilor a rămas identică, susținerea imperialilor mergând până la acceptarea Contrareformei, adică reconvertirea la catolicism. Din astfel de rațiuni, adăugate meritelor militare, Adam I Batthyány a dobândit, în 1630, titlul perpetuu de conte de Nemetújvár. Pentru activitatea la Curte și faptele

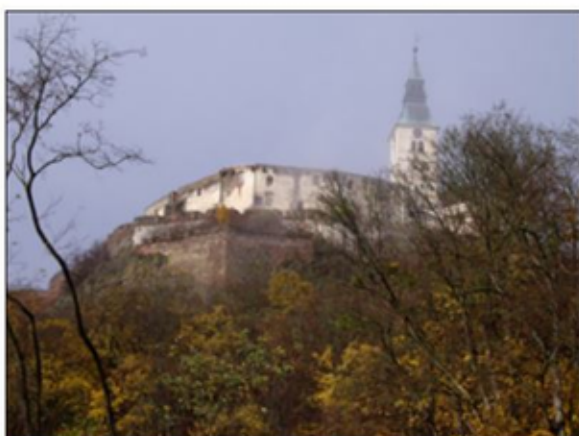
de arme, Károly-József Batthyány a primit în 1764 titlul de prinț al Sfântului Imperiu Romano-German. Mareșalul s-a remarcat luptând împotriva otomanilor, în subordinea lui Eugeniu de Savoia, apoi în Războiul de Succesiune la tronul Austriei (1740-1748) și în Războiul de Șapte Ani (1756-1763), dar și ca guvernator al Țărilor de Jos și ca profesor de strategie militară al arhiducilor Iosif al II-lea și Leopold al II-lea. Fratele acestuia, Lajos-Ernő, a fost palatin al regatului maghiar, între 1751-1765.

Loiali Habsburgilor

În ascensiunea familiei, un rol deosebit l-a avut și strategia matrimonială, care s-a tradus prin tendința de apropiere de înaltele cercuri de la Curțile de la Viena și Bratislava, capitală a regatului maghiar în acea perioadă. Bărbații și-au ales ca soții fete din înalta aristocrație europeană, care le-au asigurat dote, dregătorii și moștenitori capabili să le transmită numele și averea. Exemplificăm prin alianța lui Ferenc al II-lea

Pasiunii sale pentru cercetare și pentru carte, în general, i s-a adăugat și orgoliul aristocratic, Ignac făcând parte dintr-o familie care, într-un interval de aproape trei secole, crease deja nouă importante biblioteci. Cartea a reprezentat pentru el un lux și o hrană spirituală, pentru achiziționarea cărereia și-a investit atât energia, cât și toate fondurile personale. Despre acest aspect s-a scris cel mai mult, de aceea vom aminti doar că, la sosirea în Transilvania, noul episcop a adus cu el și cele aproximativ 5.000 cărți cumpărate la Roma. Acelora li s-au adăugat, în timp, cărțile provenite din bibliotecile iezuiților, al căror ordin fusese suprimat, precum și cele din diferite parohii ale diecezei transilvănene, în care a efectuat vizitele canonice.

O importanță deosebită o au fondurile achiziționate de la Biserica „Sfântul Iacob” din Levoča și mai ales cel achiziționat în 1782, la Viena. Acesta a aparținut cardinalului Cristophoro Migazzi, arhiepiscop al Vienei și episcopul de Vác (Waitzen). Intermedierea cumpărării a fost făcută de către avocatul său, dar și cu sprijinul canonicului Capitlului de Alba, Daniel Imre. Cel din urmă se afla, pe cheltuiala episcopului Batthyány, în capitala imperială, înaintea unui lung periplu de formare în meseria de bibliotecar, pe

Castelul de la Nemetújvár, azi Güssing, în Austria, fieful familiei și locul de naștere al episcopului Batthyány

care l-a efectuat în diferite orașe italiene.

Episcopul a continuat să își sporească numărul cărților și calitatea lor printr-o achiziționare selectivă, într-o variantă modernă a timpului, respectiv, comandarea volumelor direct la Viena sau în alte orașe europene, pe baza unor cataloage la care era abonat, precum *Catalogue de Vienne*.

Este adevărat că a cheltuit mult, uneori din banii familiei, pe care îi administra parțial. Totuși, se poate afirma că sintagma de *sumă fabuloasă* utilizată pentru aprecierea investiției sale în cărți și manuscrise este mai mult decât exagerată.

Dacă s-ar raporta cei 38.200 de florini înscrși în testamentul episcopului Batthyány ca bani cheltuiți pentru fundația sa la alte sume menționate în testamentele familiei sale, s-ar ajunge la concluzia că acei florini au reprezentat o cheltuială absolut normală pentru veniturile unui eclesiast, conte prin naștere. A se vedea testamentele verilor tatălui său, căci în cel al mareșalului Károly-József Batthyány doar manuscrisele burgunde erau evaluate la 24.000 de florini renani, în timp ce valoarea totală a averilor înscrise de fratele acestuia, palatinul Lajos-Ernő, era de 9.000.000 de florini renani.

Deși cunoaștem în prezent mult mai multe lucruri despre savantul, istoricul, episcopul și mecena care a fost Ignatius Sallestius de Batthyán, datorită celor 11 volume pe care le-a scris și a corespondenței purtate cu marile personalități culturale și eclesiastice ale vremii, știm, din păcate, prea puțin despre parcursul politic sau despre destinul său.

(Va urma)

Esztergom și la Universitatea din Graz, Ignác a urmat și absolvit la Roma faimoasa universitate *Colegium Germanicum et Hungaricum „Sant Appolinare“*, unde și-a susținut și doctoratul în Teologie. La Roma, a beneficiat din partea papilor Clement al XIII-lea și Pius al VI-lea de acel rar privilegiu, – *usquam quartem generationem plenaris indulgentia* (următoarelor patru generații, deplină indulgență). Acesta îi conferea dreptul de a săruta inelul Papei în public, dar și accesul direct în Biblioteca și Arhivele Vaticanului, pentru a studia și copia documente.

Aceiași papi au avut pentru el și un rol spiritual, primul pentru că l-a sfințit preot în Capela pontificală, al doilea pentru că i-a confirmat numirea de episcop în cea mai importantă dieceză, cea a Transilvaniei. S-a văzut și cum Ignác a știut să profite din punct de vedere științific, pentru a consulta documentele relative la istoria Bisericii catolice și a regatului maghiar, dar și pe cele referitoare la propria familie.

Este de presupus că în perioada anilor petrecuți la Roma s-a produs o ruptură de părinți și mai ales de frați. Dovada o pot constitui numărul redus de scrisori adresate familiei și cel și mai redus al răspunsurilor primite. A preferat să își aleagă modele și mentori din rândul profesorilor (în fața cărora strălucea prin inteligență), mai apoi din rândul istoricilor, căci întâia sa pasiune a fost istoria. În afară de aceștia, s-a atașat și de câteva rude, mai ales de cele din familiile de Erdödy și de Eszterházy. Și-a canalizat

... și primatul József Batthyány, fiul Palatinului Lajos-Ernő

corespondența către foștii profesori și către noii protectori și colaboratori, majoritatea istorici. Cu unii a corespondat aproape toată viața, în diverse limbi, pe subiecte legate de codicologie, de istorie și de științele exacte, ca fizica și astronomia. A dezbătut cu aceștia și ideea fondării unei societăți savante, după modelul *Academiei Philalethorum* (Societatea Deșteptilor), din care deja făcea parte la Roma, care ar fi trebuit să se numească *Societas assiduorum*.

După terminarea studiilor, în 1766, s-a instalat canonic

Împărăteasa Maria Tereza

la Eger. În 1773, a fost numit mare prepozit de către episcopul Károly Eszterházy. În 1780, a fost numit de către împărăteasa Maria Tereza episcop al diecezei Transilvaniei. De remarcat că în ascensiunea sa a fost susținut și de către arhiepiscopul de Esztergom, primatul József Batthyány, fiul Palatinului Lajos-Ernő, atât în calitatea acestuia de ierarh suprem, cât și de văr de gradul doi, care recompensa, astfel, atât meritul, cât și fidelitatea lui Imre, tatăl lui Ignác, față de moștenitorul de drept al familiei.

Idealurile științifice și culturale se asociau indestructibil, în viziunea sa, cu misiunea religioasă care îi revenea. Între altele, să își slujească cu umilință Biserica, să conducă marea dieceză a Transilvaniei cu vigoare, dar să nu negligeze nici studiul și scrisul, cultura și mecenatul.

Nouă biblioteci în trei secole

Tocmai de aceea s-a implicat cu dăruire în amenajarea a două mari biblioteci. Întâi la Eger, la cererea episcopului conte Károly Eszterházy, unde a activat 15 ani, în calitate de mare prepozit. După aceea, la Alba Iulia, unde și-a fondat el însuși o bibliotecă și un observator astronomic, cărora le-a adăugat și o tipografie.

Reușita s-a datorat și experienței de bibliotecar dobândite la Roma, dar și stăpânirii științei codicologice. Din acestea a rezultat și capacitatea sa de evaluare și achiziționare a unor valoroase fonduri puse în vânzare de câteva parohii.

Intr-un soi de campanilă din centrul tribunei oficialităților politice, diplomatice și militare – soclu uriaș pentru statui ecvestre sau turn roman de luptă –, generalissimul primea defilarea trupelor care treceau nesfârșite, scandând: „Franco, Falan-ga, Franco-Falanga!” (Citește: Falan-he!). Unitățile defilau cu pas vioi, bine ritmat, iar brațul drept repezit, larg spre umărul stâng, astfel ca mersul să-și mențină nota avântului fără nimic din rigiditatea pasului de defilare german. Franco, în vârstă de 46 de ani, cu fața luminată de bucuria clipei, își juca rolul, fără să pară că lua aminte la greutățile ce-l pândeau.

După o vreme, Pétain, alungat de umiditatea rece a cerului și de durata excesivă a paradei, se refugie în bufetul pentru corpul diplomatic, instalat sub tribună. Am coborât și eu pe urma pașilor săi. Tocmai i se servise un ceai. Își înfășurase palmele în jurul paharului – fără să-l atingă – mulțumit că și le putea încălzi.

– Dacă ești român – răspunse salutului și pronunțării numelui și calității mele de atașat militar, invitându-mă, totodată, la măsuta pe care o ocupa, prin arătarea, cu brațul întins, a unui scaun – suntem camarazi vechi! În felul fiecăruia am luptat, amândoi, pentru Verdun...

Îl cercetam atent. Alb. Un alb luminos. Ochi osteniți. Sprâncene pletoase. Mustăți bogate peste gură. Chip sever, mărunț încrețit de vârstă. Măinile ascunse, parcă în mănuși prea largi, cusute din propria-i piele. Glasul înăbușit. Mișcări de prelat, ajuns la sfârșitul drumului. Totuși, cu întreaga făptură, mă scrută ca pe un subaltern venit la raport.

– Spania, lipsită de simțul realității, avea nevoie de o coloană vertebrală!

Ușurat:

– Nu i-o putea articula decât fascismul!

Dar condiționând:

– Și un Caudillo!

Își înalță fruntea:

– Auzi exclamațiile?

Bătu din cap tactul scandării numelui generalissimului și al Falangei:

– Auzi ce a făcut lozinca imperiului și cămașa albastră? Da – reluă bătrânul [avea 83 de ani] –, nu numai Spania are nevoie de fascism. O afirmă un ostaș care își lipește cu grijă urechea și de inima poporului său!

Și profetizând:

– În zece ani toate capitalele înțelepte vor recurge la această formulă!

Porni să urce treptele ce conduceau spre exteriorul tribunei. Se opri însă:

– Ține minte pronosticurile mele!

Cu privirea fixată în a mea îmi întinse mâna. O mână uscată, cu pielea ce fugea de pe oase. Am simțit strânsoarea ce se voia puternică, stăruitoare, convinsă. Era mâna care, în 1940, avea să o strângă – după victoria Germaniei asupra Franței – pe a lui Hitler. Și să cutremure de uluire și crispăre poporul înfrânt – dar care voia să ducă lupta mai departe peste mări –, precum și întreaga lume liberă.

Ultima oară l-am văzut pe mareșal la Escorial. Era tot în anul 1939, dar curând după izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial. Se proceda la reînchiderea osemintelor lui Jose Antonio Primo de Rivera, fondatorul Falangei spaniole, asasinat precum susțineau franchiștii de democrați.

Franco, jucându-și rolul

Franco urma să sosească. Imensitatea pustie a nefului bazilicii Escorial descoperi ivirea lui Pétain în uniformă uzată, de campanie urmat, la cinci pași, de „Casa militară” perfect aliniată, din câțiva ofițeri, toți în ținută de câmp. Mareșalul păsea rar, fantomă a istoriei, sprijinindu-se în baston. Părul alb, spumă de nor pur pe cerul senin. Privirea drept înaintea, ca demult, la Marna.

Într-un impuls simultan, guvernul spaniol și întregul corp diplomatic se ridicară în picioare.

Știe să țină scena! am auzit lângă mine. Iar altă șoaptă:

Dibaci moșul în regizări! Iată-l apărând numai cu un minut înaintea șefului statului!

Apoi:

– Hitler manevrează batalioane pătrate de oameni mașini, fluvii de steaguri de „Heil”-uri! Pétain își ajunge singur! Priviți-l în ținuta de câmp a marilor victorii, fără aurării, insigne, decorații! Într-adevăr parcă abia scuturată de țărână! Da, iată-l pășind în calea destinului! Nins ca eternitatea! Juri că imensitatea Escorialului e numai cântec de slavă!

Avanpremieră editorială

Editura Cavaliotti publică primul volum din manuscrisul inedit al colonelului adjutant Octav Vorobchievici (1896-1987), intitulat *Hotare și măști* (seria *Memorii. Biografii diplomatice. Documente*). Revista Magazin istoric a prezentat în numărul trecut impresiile autorului despre generalissimul Franco, la care acesta fusese primit în audiență. Numit atașat militar la Lisabona în 1938, Vorobchievici revine pe pământul Spaniei franchiste, unde îl întâlnește pe mareșalul Philippe Pétain, desemnat ambasador al Republicii Franceze.

Dumitru PREDA

APUSUL UNUI MAREȘAL

OCTAV VOROBCHIEVICI

Pe mareșalul Pétain l-am cunoscut personal în 1939, la Madrid, cu prilejul paradei militare pentru sărbătorirea victoriei franchiste. Încă nu explodase Mondialul nr. 2, dar incendiul său avea să aprindă cerul după capătul unei salbe de săptămâni fugare. Din când în când burnița. S-ar fi zis că natura rămânea alături de sufletele învinșilor, surdă la izbucnirile fanfarelor, ropotul tobelor, salvele festive.

Am văzut în cele două episoade anterioare care au fost principalele teorii vehiculate în legătură cu atentatele de la 11 septembrie (9/11, cum le spun americanii; Magazin istoric, nr. 9/2011) și care a fost contextul geostrategic în care s-au produs (Magazin istoric, nr. 10/2011). Să urmărim acum care au fost principalele deficiențe ale sistemului de securitate american – așa cum au fost ele identificate de raportul Comisiei naționale și de actori principali ai sistemului – ce au permis producerea unor astfel de acte pe teritoriul statului cu cea mai mare putere economică și militară din lume.

Joe Esposito și orașul său atacat

9/11. CINE ÎI PĂZEȘTE PE PAZNICI?

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

În dimineața zilei de 11 septembrie 2001, la ora 11.09, Joe Esposito, șeful Poliției din metropola americană, a transmis următorul mesaj radio: „Mașina 3 către Centrală. Avertizați Pentagonul, New York City este atacat!“. Pentru o țară care cheltuia o sumă echivalentă cu aproximativ 15% din produsul intern brut al României doar pentru bugetul serviciilor de informații, șocul a fost imens. Apoi s-au căutat explicațiile; și justificările.

Aproape toată lumea a fost de acord că politicienii, militarii și cei din serviciile de informații nu au fost capabili să se adapteze suficient la noua lume de după căderea sistemului comunist și la noul tip de amenințări. În vremea Războiului Rece, dușmanul era unul cunoscut, cu o organizare statală, relativ previzibil, care putea fi urmărit și ale cărui eventuale lovi-

turi puteau fi anticipate prin supraveghere electronică, un dușman relativ sofisticat și care se temea de represalii. Noile amenințări provin de la grupuri non-statale, din zone extrem de sărace, prea puțin conectate economic și cultural la sistemul mondial, asupra cărora sancțiunile și represaliile produc efecte neglijabile, care au posibilitatea să se disimuleze cu ușurință și care,

au dovedit-o, pot administra lovituri de anvergură din interior, mult mai greu de anticipat și contracarat cu sistemele electronice de supraveghere.

„Instituțiile însărcinate să ne protejeze nu au înțeles cât de grav era pericolul – un inamic sofisticat, disciplinat, răbdător, cu o ostilitate de neîmpăcat față de valorile Occidentului“ – se arată în raportul Comisiei naționale americane de

Mareșalul, ajuns la locul cel mai potrivit ca să vadă și să fie văzut, se înclină, întâi, dinaintea guvernului spaniol, apoi a corpului diplomatic. Pornește, în fine, spre capul liniei plenipotențiarilor, ținut de Nunțiul papal, după care urma reprezentantul Germaniei, adică al Germaniei. Dădu mâna cu Nunțiul papal. Cei doi diplomați – un om de arme și unul al Bisericii – schimbă câteva cuvinte, topite în mișcarea buzelor. Apoi, soldatul reprezentant al Franței – care pe câmpul de luptă, în ceasuri grele, însemnase cât o armată sosită la timp – se apropie de ambasadorul Reichului. Sub înalta cupolă, respirația celor prezenți se tăie. Mareșalul, a cărui patrie lupta împotriva zvasticii, întindea mâna trimisului Germaniei ca și cum între țările celor doi ar fi fost relațiile cele mai normale, iar soldați ai țării căreia îi era mareșal nuureau zilnic, uciși de brațe germane.

Pe deasupra capetelor se vârtejui un freamăt de surprindere.

– Într-adevăr, „ciudat război!“ [Denumirea dată perioadei de la izbucnirea războiului și până la ofensiva germană din primăvara lui 1940, când armatele franco-britanică, de o parte, și cea germană s-au abținut practic de la acțiuni de anvergură pe frontul de Vest].

Chiar și ambasadorul german pare descumpănit! Oare nu degustat? Ce ar spune soldatul francez dacă ar vedea scena?

Din fericire nu au fost admiși în bazilică ziariști și fotografi!

Apoi, limpede, cineva de lângă mine pronunță în limba franceză, să umple parcă tăcerea așternută prea repede:

– De ce nu știu să moară, la timp, mareșalii îmbătrâniți!

Eram la Paris în acele zile, după ce străbătusem o bună parte din Franța, pe urma forțelor germane, în calitate de atașat militar la Berlin. Pot deci confirma dorința fierbinte

Posteritatea mareșalului care nu a știut să moară la timp...

a poporului. Am văzut o incredibilă fotografie imortalizând pe gloriosul Mareșal și pe Hitler strângându-și mâna, în 24 octombrie 1940, la Montoire. Pe chipul Führerului, un surâs de dispreț. Mareșalul a repetat însă celor apropiați:

– E adevărat că mi-a strâns mâna, dar mi-am spălat-o!

Dar încă de la strângerea mâinilor – 1940 –, Hitler și Pétain pusese bazele colaborării franco-germane. Era drept că Mareșalul nu și-a luat angajamente referitoare la o pace separată. El repeta, cui putea, că așa-zisa colaborare se rezuma la capitulul economic... Nu i-a fost, totuși, greu să descopere de la început că era prăbușit sub mormanele de minciuni ale naziștilor.

Când s-a propus fuga, punându-i-se un avion la dispoziție, a răspuns însă:

– Am făgăduit francezilor să rămân lângă ei! Iar înălțimea nu priește etății mele!

În timp ce debarcarea Alianților în Franța era așteptată din zi în zi, bătrânul repeta: „Franța va fi curând liberă și toți vom trebui să ascultăm de generalul de Gaulle!“ Nu s-a comportat așa. Nu a ieșit înaintea eliberatorilor! A fugit cu naziștii... ■

... și gestul care l-a costat atât

petrecut pe teritoriul S.U.A. Există un număr mare de instituții care aveau competențe și posibilități în domeniul asigurării securității interne a Statelor Unite, dar, cu excepția Diviziei Antiterorism din FBI, nicio altă agenție americană nu era angajată în lupta antiteroristă. Iar la nivelul FBI, doar 6% dintre resurse erau angajate în această direcție.

FBI era conceput ca o agenție pentru aplicarea legii. Principala preocupare a agenților săi era să strângă probe valabile pentru proces, nu să culeagă informații. De exemplu, au abandonat un agent infiltrat într-o grupare teroristă pentru că refuza să poarte la el aparatul de înregistrare, ce ar fi permis strângerea de probe care să fie aduse în Justiție. În cadrul FBI, criteriile de apreciere a muncii țineau cont de numărul de arestări, condamnări obținute în Justiție etc. Contraterorismul și contraspiionajul care presupun anchete îndelungate, fără rezultate palpabile rapide erau domenii care nu îi atrăgeau pe agenți, pentru că rezultatele obținute nu erau cuantificabile cu criteriile de apreciere valabile în cadrul agenției. După atentatul de la WTC din 1993 și după ce Consiliul Securității Naționale (NSC) a început să se ocupe și de acțiuni teroriste în interiorul S.U.A., avea nevoie de informațiile pe care le deținea FBI. Instituția a refuzat însă, în primă instanță, să le comunice, pentru că informațiile obținute într-o investigație criminală nu pu-

teau fi divulgate altor părți, nici în interiorul FBI altor agenți, deoarece din acel moment își pierdeau valabilitatea ca probe în instanță. Se crease în interiorul agenției, practic, un „zid“ între cei care strâneau informații și cei care construiau cazurile cu care se mergea în Justiție. Până la urmă, Procurorul General a decis că în cazul unor acțiuni teroriste, care implică agenți străini, se pot comunica informații câtorva oameni din cadrul NSC. Nu s-a încheiat un protocol, cum se convenise, din cauza birocrației din FBI, dar au putut totuși opera în baza înțelegerii verbale. În plus, pentru a evita suprapunerile, Biroul de teren care iniția o anchetă devenea „biroul de origine“. Pentru că biroul din New York a fost primul care s-a ocupat de bin Laden, acolo s-a concentrat toată expertiza asupra acestuia. Alte birouri nu erau interesate să consume timp pentru a se ocupa de el, căci tot creditul mergea la colegii din New York.

Existau și o serie de limitări în privința capacității FBI de a infiltra surse în cadrul comunităților din care puteau proveni teroriștii. După

„afacerea Watergate“ – scandalul declanșat în 1972, când în birourile Comitetului Național al Partidului Democrat s-au descoperit microfoane și în urma căruia președintele Richard Nixon a fost obligat să demisioneze –, ancheta a dezvăluit un vast program de supraveghere a cetățenilor americani. Opinia publică a fost șocată, iar Divizia informații interne a FBI a fost desființată. FBI nu putea să trimită agenți sau surse la slujbele de la moschei, să asculte ce se spunea despre jihad sau pentru ce se strâneau donații, dacă nu exista o informație inițială despre o activitate criminală. Agenții nu aveau voie să printeze pagina de web a vreunei organizații, dacă nu aveau indicii că o încălcare a legii era în curs. În decembrie 1992, li s-a refuzat agenților FBI de la Biroul din New York să introducă un om sub acoperire, ca instructor pentru lupta urbană, într-o grupare suspectată de activități teroriste, pe motiv că ar fi ieșit un scandal monstru dacă se afla că FBI pregătise teroriști care ajungeau să comită o crimă. Paul Bremer, fostul șef al Antiterorismului în cadrul Departamentului de Stat în

vremea președintelui Reagan, a pregătit un raport pentru Congres, după atentatele contra ambasadelor americane din Africa, din 1998, despre deficiențele care făcuseră posibil atacul: „Punctul cheie al oricărei politici antiteroriste este să fii capabil să împiedici pe teroriști să acționeze. Pentru

George Tenet, vicepreședintele Dick Cheney, secretarul de Stat Condoleezza Rice și președintele Bush în Biroul Oval

anchetă. În cele 567 de pagini ale documentului sunt identificate patru categorii majore de deficiențe. În primul rând, cele legate de capacitatea de a anticipa și de imaginație. America mai fusese atacată prin surprindere, în 1941, la Pearl Harbor, dar atunci o făcuse un stat. La 11 septembrie, efectivele atacatorilor s-au situat sub nivelul unui pluton. La sfârșitul anului 2000, George Tenet, șeful CIA și în același timp conducătorul comunității de informații (DCI), a realizat lipsa unei analize serioase care să anticipeze forța pericolului și căile prin care putea lovi și a cerut un raport. În martie 2001 i s-a propus crearea unei structuri de analiză strategică. A fost înființată în iulie 2001 și avea zece posturi. Căutarea specialiștilor care să le ocupe s-a dovedit extrem de anevoioasă. Șeful unității s-a prezentat la lucru în dimineața de 10 septembrie 2001. Din 1997 nu se mai realizase vreo Estimare Națională de Informații.

Armata și serviciile de informații au oferit, înainte de 11 septembrie, foarte puține opțiuni de ripostă președinților americani în încercarea de a stopa atentatele teroriste și a-i descuraja pe potențialii atentatori. CIA avea o experiență neplăcută cu operațiunile de lichidare a inamicilor din exterior și considera că acesta era domeniul militarilor. Potrivit CIA, doar eliminarea al Qaeda din Afganistan putea să îi împiedice pe membrii acestei organizații să mai organizeze lovituri de amploare. La rândul său, armata afirma că nu putea acționa decât în baza unor

Moussaoui, teroristul care nu a mai apucat să participe la atentatele din 11 septembrie

informații foarte clare și sigure privind prezența membrilor al Qaeda într-un anumit punct (care trebuia să nu părăsească acel punct pe toată durata deplasării forțelor de intervenție sau traseul rachetelor trimise să îi lovească). Richard Clarke povestește, cu amuzament, cum a decurs, în 1993, operațiunea de pedepsire a irakienilor pentru o tentativă eșuată descoperită ulterior, dintr-o știre publicată într-un ziar arab apărut la Londra de a-l asasina pe fostul președinte George Bush Senior, aflat într-o vizită în Kuwait. S-a luat decizia să

fie lovit, cu rachete Tomahawk, sediul serviciilor de securitate irakiene. Înainte să apară pe posturile de televiziune și să anunțe succesul operațiunii, președintele Clinton a cerut imagini din satelit care să confirme lovitura. La Pentagon nimeni nu anticipase o astfel de cerere prezidențială și sateliții nu erau orientați corespunzător, așa că nu i-au putut furniza imaginile dorite. Și totuși, președintele a apărut la televizor. Cum obținuse confirmarea loviturilor? A sunat la CNN. Postul de televiziune nu avea pe nimeni la Bagdad, dar un cameraman de la biroul din Amman (Iordania) avea un văr care locuia peste drum de obiectivul vizat. L-a sunat și a obținut confirmarea loviturii.

După instalarea Administrației Bush Jr., s-a pus problema relucrării zborurilor aparatului fără pilot „Predator” deasupra Afganistanului. Ulterior s-a decis amânarea până era gata versiunea înarmată. Altă problemă era cine plătește dacă un aparat este doborât: CIA, pentru care opera, sau Departamentul Apărării, care era proprietarul?

Serviciile de informații ale S.U.A. nu se adaptaseră caracteristicilor noilor amenințări; se considera în continuare că pericolul principal nu putea veni decât din exteriorul Statelor Unite. Richard Clarke își amintește că atunci când a sunat la celula de criză, după comiterea primului atentat la World Trade Center, în 1993, i s-a răspuns: știm că la National Security Council vă ocupați de atentatele comise în exterior, dar acesta s-a

Paul Bremer alături de președintele George Bush

Diplomatul bulgar și sediul Adunării Naționale de la Sofia în anul 1910
(sursa fotografiilor: <http://www.lostbulgaria.com>)

UN DIPLOMAT BULGAR ÎN ROMÂNIA – SIMEON RADEV

DANIEL CAIN

În primăvara anului 1896, juristul bulgar Kasabov își publica Indicele diplomatic despre drepturile și funcțiile agenților diplomatici și consulari. Lucrarea reflecta nevoia de modernizare a unui principat autonom, aflat în plin proces de cîtorire a sistemului instituțional propriu unui stat modern european.

În fapt, opțiunile de recrutare a viitorilor diplomați nu erau prea numeroase. Primul regulament de organizare al Ministerului Afacerilor Străine și Cultelor, adoptat în decembrie 1897, nu stipulează niciun fel de cerințe legate de modul în care se putea accede în structurile instituției. Situația se va schimba abia peste un deceniu, după adoptarea legii de organizare și funcționare a acestui minister. Lipsa personalului diplomatic bine pregătit face ca în fruntea agențiilor bulgare din străinătate să găsim, deseori, „persoane care dețin o situație publică sau politică însemnată”, cu studii la universități prestigioase din Europa.

Este și cazul lui Simeon Radev, care, la 34 de ani, în vremuri tulburi, intră în diplomație. Mai întâi, ca membru al delegației bulgare la Conferința de Pace de la București, din 1913. Pentru ca,

imediat după semnarea Tratatului de Pace care a pus capăt celui de-al doilea război balcanic, să fie numit în fruntea Legației bulgare de la București, act care marchează restabilirea relațiilor diplo-

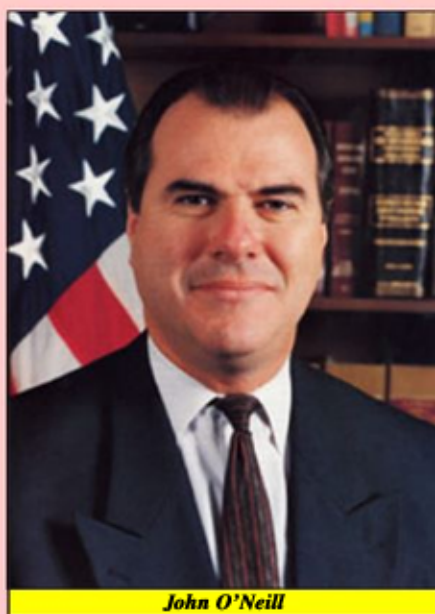
matice dintre cele două state. Îl găsim în capitala regatului român până în vara anului 1916, când relațiile diplomatice dintre Sofia și București sunt din nou întrerupte, după decizia României de a

aceasta trebuie să ai informații despre ei și despre ceea ce fac. Singura metodă eficientă pentru aceasta este să îi spionezi, ceea ce înseamnă să recrutezi teroriști ca informatori”.

Așadar, FBI nu dispunea de o rețea de informatori eficientă pentru a culege date din acest domeniu, iar agenții nu erau pregătiți corespunzător. Dintr-un curs de 16 săptămâni, doar trei zile erau rezervate contraspionajului și anti-terorismului. Datele strânse zăceau multă vreme, din cauza lipsei de traducători din arabă, farsi sau paștu.

Pe lângă limitările de natură legală impuse circulației informației în interiorul instituției, existau altele legate de slaba dotare cu calculatoare. Mulți agenți FBI nici nu aveau acces la internet. Birourile locale de poliție erau mai bine dotate cu calculatoare decât FBI. Un agent nu putea ști ce informații a strâns un alt coleg, chiar dacă lucrau în același birou teritorial. Astfel, unitatea FBI care s-a ocupat de cazul Moussaoui era aceeași cu cea de la care a provenit raportul privind frecventarea școlilor de pilotaj de către islamisti (Phoenix, Arizona). Dar nimeni nu a făcut vreo legătură între cele două probleme. Este adevărat, ar fi fost nevoie de un număr mult prea mare de agenți FBI ca să urmărească pe toți arabii care se arătau interesați de cursuri de zbor și o asemenea măsură contravenea instrucțiunilor Procurorului General privind criteriile rasiale.

Cazul Moussaoui a stârnit multe controverse în interiorul FBI, cât și ulterior, după ce a devenit public. La jumătatea lunii august 2001 Moussaoui

John O'Neill

se înscrie la o școală de pilotaj pentru avioane Boeing 747 și stârnește îngrijorarea instructorilor de zbor prin întrebările pe care le pune. Este arestat de Biroul local FBI, dar de la sediul central al FBI se refuză eliberarea unui mandat ca să i se cerceteze computerul. Moussaoui avea 32.000 USD în cont, dar nu putea justifica suma din venituri. A devenit foarte nervos când a fost întrebat dacă a călătorit în Pakistan sau în țările din jur. Avea convingeri fundamentaliste, urmărea școala de pilotaj a Pan Am, dorea să cumpere un dispozitiv GPS. În disputa cu centrul privind obținerea unui mandat pentru cercetarea calculatorului, agentul FBI din Minneapolis a spus că încerca să evite ca „cineva să ia un avion și să îl izbească de WTC”. Până la urmă, disperați, cei de la Biroul FBI Minnesota cer ajutorul CIA pentru investigarea lui Moussaoui. Sunt aspru admonestați de la sediul central al FBI. Când, după 11 septembrie, obțin mandat să îi

cerceteze computerul, găsesc date doar despre plănuirea unui atac cu avioane pentru lucrări agricole.

In cartea sa de memorii, Richard Clarke povestește câteva episoade relevante pentru modul în care FBI acoperea din punct de vedere informativ teritoriul S.U.A. În 1995, secta Aum organizează la metroul din Tokyo un atentat cu gaz sarin. Clarke îl întreabă pe John O'Neill, principalul expert al FBI în probleme teroriste, dacă secta are ramificații în New York. Acesta spune că nu au niciun dosar despre ea.

„Dar în cartea de telefon ai căutat?” îl întreabă Clarke. Nu căutaseră, dar figura. Tocmai evacua sediul. Agenții FBI pierd camionul care făcea evacuarea, apoi îl regăsesc. Nu era gaz sarin în el. Află apoi că secta Aum atacase cu câțiva ani în urmă o bază militară americană din Japonia, dar greșise doza de antrax. Nimeni nu realizase că atacul se produsese. Un alt episod. Al Qaeda dispune de mari sume de bani, strânse printr-o adevărată mașinărie financiară, din donații și afaceri legale sau ilegale. Banii sunt transferați prin diverse bănci, inclusiv prin sistemul bancar islamic tot mai vast, dar și prin *hawala*, un străvechi sistem secret, prin care banii nu se mișcă dintr-un loc în altul și nu rămân hârtii în urmă. FBI a asigurat că în S.U.A. nu funcționează *hawala*, dar la o simplă căutare pe internet au descoperit că se înșelau.

(Va urma)

ferința de Pace și proaspăt numit ministru plenipotențiar la București. Atitudine pusă pe seama capriciilor regale. A fost nevoie ca Radev să amenințe cu refuzul de a se întoarce la București pentru ca suveranul să-i acorde o audiență.

Radev remarcă faptul că, pe durata tratatelor de pace de la București, oamenii politici români au făcut tot posibilul pentru ca Bulgaria „să nu fie tratată cu cruzime de învingătorii săi”. O impresie deosebită îi face bătrânul rege Carol I, remarcabil prin puterea caracterului. Și de la care recunoaște că a avut multe de învățat ca tânăr diplomat.

În timpul Conferinței, Carol I adoptă o atitudine moderată, de ajutorare a Sofiei pentru obținerea unor condiții de pace mai ușoare, care să atenueze sentimentele bulgarilor față de natura intervenției militare române. Cu atât mai mult cu cât a fost obligat să trimită trupele peste Dunăre, la presiunea unei opinii publice inflamate, pe care „guvernul bulgar a făcut tot posibilul să o inflameze și mai tare”.

Carol și-a făcut cunoscută admirația atât pentru succesele obținute de soldatul bulgar, cât și pentru prezența, în cadrul delegației bulgare, a generalului Ivan Ficev, fost șef al Statului Major bulgar în timpul primului război balcanic. Bucurându-se de un real prestigiu militar și considerat de suveranul român un mare strateg, Ficev va fi, alături de premierul grec Venizelos, atracția

Hristo Gherov, secretar diplomatic al Legației bulgare la București (1909)

Conferinței de Pace de la București. În fond, severitatea bătrânului rege îi privea doar pe miniștrii de la Sofia, care au provocat conflictul cu România. „Din audiențele pe care mi le-a acordat își aduce aminte Radev și din istoria domniei lui, am văzut că, prin prisma calităților sale intelec-

tuale, Carol I nu era un om extraordinar. Avea însă sentimentul datoriei, simțul măsurii, silință în îndeplinirea îndatoririlor sale de suveran, o judecată sănătoasă, o fermitate liniștită. Într-un cuvânt, toate calitățile care-i lipseau adversarului său, regele Ferdinand – mai strălucitor, însă capricios, necumpătat și cu ceva păgubos în el”.

Si Take Ionescu îmbrățișează, la un moment dat, cauza bulgarilor. Radev pune această atitudine pe seama originii modeste a omului politic român. Numai că aceste sentimente ale sale față de bulgari se vor schimba în lunile următoare.

Schimbare pe care ministrul plenipotențiar bulgar o sesizează mai mult în tonul decât în cuvintele omului politic român. Dar vizibilă, la mai puțin de un an de la eșuarea tratatelor pe care Take Ionescu le-a purtat, la Londra, cu președintele Adunării Naționale bulgare, Stoian Danev, pentru o rectificare a graniței terestre dintre cele două state. „Când am plecat la Londra să discut cu Danev, eram cel mai puternic om din România și puteam să trag țara după mine. Prin comportamentul său față de mine, Danev a dus la slăbirea situației pe care mi-o câștigasem. Acum îi declară Take Ionescu lui Radev, în octombrie 1913 – nu mai sunt cel care eram.”

Fostul ziarist bulgar îl caracterizează extrem de succint: „Take este născut planetă, el trebuie să se

Președintele Adunării Naționale bulgare, Stoian Danev

intra în prima conflagrație mondială. Cei trei ani petrecuți la București reprezintă, indiscutabil, cea mai interesantă perioadă din impresionanta carieră diplomatică a lui Radev, întinsă pe parcursul a trei decenii.

Bucureștii se află între primele capitale în care principatul bulgar decide să-și deschidă o reprezentanță diplomatică, mai precis în vara lui 1879. Iar România este al treilea stat care recunoaște, în 1909, independența Bulgariei. În 1900, agenția diplomatică bulgară în România este formată din patru persoane:

un agent diplomatic clasa a II-a, un secretar I, un secretar II și un arhivar. Un deceniu mai târziu, personalul Legației bulgare la București este format din cinci persoane: un ministru plenipotențiar, un secretar I, un secretar II, un secretar III și un atașat militar.

La începutul secolului trecut, la conducerea Agenției diplomatice, ulterior Legației bulgare, de la București s-au perindat, până la izbucnirea războaielor balcanice, cinci diplomați. Unii dintre ei vorbeau limba română, iar soțiile lor erau născute în România. Printre aceștia întâlnim figuri proeminente de politicieni și diplomați bulgari. Să amintim numai cazul lui Marko Balabanov, fost președinte al Adunării Naționale, care a deținut de două ori portofoliul Afacerilor Străine. Și este autor al unei monografii despre Ion C. Brătianu, publicată la Sofia, în perioada în care se afla în fruntea Agenției bulgare de la București.

Regele Ferdinand al Bulgariei

Cu studii juridice la Geneva, spirit erudit, cunoscător al câtorva limbi străine, publicist de succes, cu o vizibilă carieră jurnalistică și, nu în cele din urmă, cu relații la vârful partidului de guvernământ, Simeon Radev întrupește toate atuurile pentru o carieră diplomatică de succes. Deși tânăr și doar cu o carieră de jurnalist în spate, prezența sa printre delegații adunați la București capătă greutate din momentul în care se află că este un apropiat al ministrului bulgar de Externe, Ghenadiev. Nu va mai fi perceput ca o prezență exotică, ci drept reprezentantul personal al șefului diplomației bulgare.

Reușește să obțină sprijin în favoarea cauzei bulgare din partea unor jurnaliști aflați la București, flatați de ideea că unui coleg ziarist i s-a făcut cinstea de a participa la o conferință diplomatică. În memoriile sale,

fără prea multă modestie, Radev afirmă că era cel mai bine pregătit dintre toți delegații bulgari pentru partea tehnică a Conferinței de Pace. Respectiv, retrăsarea granițelor în spațiul sud-est european.

Indiscutabil, Radev este un foarte bun cunoscător al realităților balcanice. Născut la Resen, în Macedonia otomană, cu studii la Istanbul, este direct interesat de evoluția chestiunii macedonene. Activează, pentru o scurtă perioadă, în mișcarea bulgară de eliberare națională din provinciile europene ale Imperiului Otoman și participă ca voluntar la primul război balcanic. La sugestia jurnalistului britanic James Bourchier, corespondentul în Balcani al influentei publicații *The Times*, Radev vizitează mai multe capitale europene, în dorința de a populariza cauza bulgară în Macedonia otomană.

Cunoscut drept un condei remarcabil și un activist al Partidului Popular-Liberal, Radev își câștigă și notorietatea de cronicar al începuturilor statalității principatului autonom bulgar. Apariția primelor două volume dintr-o lucrare considerată astăzi clasică în literatura bulgară, *Constructorii Bulgariei moderne*, îi aduce o rapidă popularitate. S-a vehiculat mult pe seama relației sale cu regele Ferdinand de Saxa Coburg-Gotha, în condițiile în care a fost acuzat că ar fi „un instrument al Palatului”. Simptomatic pentru natura relațiilor dintre cei doi este refuzul lui Ferdinand de a-l primi pe Radev, revenit de la Con-

sau va intra în război. Și dacă da, de partea cui. Pentru că de aceasta va depinde și durata neutralității bulgare.

Deși oameni politici precum Take Ionescu și Nicu Filipescu îi vorbesc ministrului plenipotențiar bulgar despre posibilitatea revizuirii Tratatului de la București și a restituirii unei părți din Dobrogea, Brătianu îl sfătuiește, totuși, pe Radev să nu pună preț pe promisiunile unor persoane care nu au nicio calitate oficială (între timp, se schimbă guvernul). „Pentru mine, îi declară Brătianu, teritoriul pe care l-am primit prin Tratatul de Pace de la București este deosebit de prețios, mai prețios chiar decât orice altceva ar putea primi România“.

La scurt timp după declararea primei conflagrații mondiale, premierul Radoslavov, care deținea și portofoliul Externelor, și-a închipuit că momentul este potrivit pentru a exercita presiuni asupra României și a-i aminti obligațiile de aliat al Puterilor Centrale. „Într-o frumoasă zi de august, își aduce aminte secretarul Legației bulgare, Petăr Neikov, descifram la Bușteni o telegramă prin care ministrul plenipotențiar era însărcinat să facă grabnic demersuri în acest sens. Însă Simeon Radev a reacționat ca un om politic, nu ca un birocrat, și nu a dus la bun sfârșit aceste instrucțiuni. Imediat după primirea

telegramei, am închiriat un taxi și am plecat spre Ploiești. Acolo, într-o încăpere a stației de telegraf și poștă, cu un telegrafist la dispoziția noastră, între Simeon Radev, la un capăt al firului, și Radoslavov, la celălalt capăt, s-a legat o ceartă senzațională, cu telegrame pe care neîncetat le cifram și descifram. Această ceartă a durat aproape patru ore și, în cele din urmă, pe la 10 seara, Radoslavov și-a retras instrucțiunile“.

La câteva luni după intrarea Bulgariei în război (septembrie 1915) de partea Puterilor Centrale, rapoartele trimise de Radev dau tot mai sigură ieșirea României din starea de neutralitate și intrarea în tabăra potrivnică, a Antantei. Deși recunoaște că psihologia lui Brătianu este prea complicată pentru a fi descifrată, ministrul plenipotențiar bulgar susține că trebuie să se țină cont de fanatismul secret al prim-ministrului român în favoarea Antantei și de ambiția sa nemăsurată, pusă în

pericol de încercările reprezentanților diplomatici ai Puterilor Centrale de a-l înălțura de la putere. În principiu – telegrafiază Radev la Sofia în februarie 1916 –, Brătianu a decis să lupte împotriva aliaților noștri, însă va intra în acțiune abia atunci când situația din teatrele de operațiuni îi va oferi o șansă maximală și un risc minim. Nu este întâmplător că autoritățile de la București sunt îngrijorate de ceea ce I.G. Duca numește „uneltirile de comitagiu ale lui Radev“ (pentru comitagi, vezi *Magazin istoric*, nr. 12/2004).

Deși România nu a declarat război decât Austro-Ungariei, Simeon Radev decide, făcând apel la calitatea sa de reprezentant al unui stat aliat al monarhiei austro-ungare, să părăsească România, împreună cu personalul Legației bulgare. După o scurtă ședere la Sofia, este numit în fruntea Legației bulgare la Berna. Îl așteaptă o carieră diplomatică de succes, încheiată în 1940, cu misiuni la Haga, Ankara, Washington, Londra și Bruxelles. După 9 septembrie

1944 este condamnat de noile autorități comuniste la o existență mizeră. Găsește forța ca, timp de 15 ani, să redacteze mii de pagini, în special amintiri și studii istorice. Se stinge la 15 februarie 1967, lăsând unicului fiu, spre publicare, un bogat material arhivistic. ■

Stradă din Sofia la început de secol XX

învârtă mereu în jurul unui soare". Un exemplu elocvent: când Radev l-a vizitat, pentru prima dată, pentru a-i înmâna o scrisoare din partea ministrului său de Externe, un secretar apare și-l anunță pe Take Ionescu că a sosit premierul grec, Venizelos, care-l așteaptă în salon. „Această veste l-a aruncat pe interlocutorul meu într-o stare de agitație – își aduce aminte diplomatul bulgar. Putea să-l lase să aștepte pe vestitul cretan? L-am văzut încurcat și m-am ridicat ca să plec. El m-a urmat, bucuros, recunoscător și, făcând gesturi largi, mi-a spus: «Înțelegeți și singur»... Da, am înțeles. Ieșind din cabinetul lui, l-am văzut cum fuge spre salon, ca un flăcău la o întâlnire de amor”.

Dar Take Ionescu nu și-a schimbat, în decursul Conferinței de Pace de la București, punctul de vedere, anume că este în interesul României și al tuturor popoarelor balcanice ca Bulgaria să nu fie tratată cu cruzime de către învingătorii săi. Însă, așa cum constată Radev, Take Ionescu nu a putut exercita o mare influență, deși stăpâna o abilitate remarcabilă de a pătrunde în mintea interlocutorilor săi. Personajul care exercita o influență reală era președintele Conferinței de Pace, prim-ministrul Titu Maiorescu, om po-

litic cumpătat, inteligent, viclean și ferm.

Când delegația bulgară a plecat spre București – își amintește Simeon Radev –, planul guvernului de la Sofia viza o înțelegere separată cu România, pentru a o rupe de aliații săi și, împreună cu sprințul diplomatic al acesteia, Bulgaria să se împotrivescă cu succes pretențiilor exagerate ale Serbiei și Greciei. Însă Titu Maiorescu declară, de la bun început, că nu se pune problema unei înțelegeri separate româno-bulgare. Înțelegere care nu ar face nimic altceva decât să diminueze România influența asupra sârbilor și grecilor și, în felul acesta, să nu mai poată fi de folos Sofiei pe durata tratativelor de pace.

Simeon Radev, în noua sa calitate, cea de ministru plenipotențiar la București, face demersuri energice pe lângă autoritățile române, pentru o cât mai grabnică revizuire a prevederilor Tratatului de Pace de la București. În fond, declară el, de ce ar trebui România să țină la Pacea de

la București mai mult decât a ținut Bismarck la integritatea Tratatului de la Berlin? E ade-vărat – îi răspunde Take Ionescu –, dar, totuși, de la semnarea Tratatului de la Berlin și până la violarea prevederilor sale au trecut șapte ani, iar Bulgaria trebuie să aștepte puțin. Regele Carol îi sfătuiește pe cei de la Sofia, prin intermediul ministrului Radev, să-și refacă, mai întâi, forțele armate și abia după aceea să se gândească la viitor. Și noul prim-ministru, Ionel Brătianu, îndeamnă la răbdare. „Așteptați câțiva ani, îi spune diplomatului bulgar. În timpul acesta, noi vom încerca să introducem o serie de reforme interne, politice și economice, iar voi, bulgarii, veți lucra, cu aceeași energie îndârjită care vă caracterizează la refacerea forțelor militare și economice. După aceea, vom sta de vorbă.”

Asasinatul de la Sarajevo și extinderea conflictului sârbo-austriac readuc pe tapet natura relațiilor dintre Sofia și București, în condițiile în care Radev telegrafiază că regatul român este cuprins de teama unui atac bulgar. Cum cele două state decid, într-o primă fază, să-și păstreze neutralitatea, ministrul plenipotențiar bulgar este însărcinat de șeful guvernului de la Sofia, Vasili Radoslavov, să facă demersuri pe lângă Brătianu pentru a afla dacă România își va păstra neutralitatea până la final

Paris, 1905. Țarul bulgar este primit de președintele francez Emile Loubet

să renunțe la opiniile ei și o conduceau spre supunere“.

Foarte repede, acest aventurier devine ținta antipatiei generale a nobililor regatului, și nu numai a lor. Ceea ce s-a numit „Cabala importanților“ (creată încă din 1643), în frunte cu ducii de Beaufort, Conti, Chevreuse, Doamna de Longueville, plănuiește să îl asasineze. Mazarin ripostează urii fătife. Șeful Cabalei, Beaufort, este arestat. Urmează ceilalți.

Contra proiectelor fiscale ale cardinalului și a averii sale colosale se revoltă parlamentarii, cărora li se alătură curând, în 1648, prinții. La 26 august 1648 Capitala se acoperă de sute de baricade. Poporul, exasperat de creșterea impozitelor, îl detestă, știe că pentru tot ce se întâmplă rău în țară este de vină Mazarin. Numai Mazarin. Zidurile Parisului se umplu de texte insultătoare la adresa lui, de pamflete și

Regenta, Anna de Austria

satire, care circulă în oraș sub formă de librete și de foi volante. Scriitorul Paul Scarron (1610-1660), care le creează, își dă măsura întregului lui talent și a vervei mușcătoare. Aceste scrieri se vor numi curând, pe scurt, „Mazarinade“. În ciuda tensiunii crescânde din țară, cardinalul, sigur pe el, pentru că se bucură de susținerea regentei, nu va ceda.

Când, în 1659, Fron-
da prinților se va uni cu cea a Parlamentului, Mazarin va socoti de preferat să se exileze în Germania, la Brühl, lângă Köln. Dar și de acolo, prin colaboratorii lui fideli și prin corespondența secretă dintre el și Anna de Austria, își impune punctele de vedere asupra celor ale reginei-mame și guvernează, de fapt, Franța. Dar este politicoș, prudent, persuasiv, o încurajează, îi explică toate opțiunile și-i lasă senzația că ea este cea care ia deciziile, deși ele sunt luate deja de el, în numele ei. Beneficiar al unui destin de învingător, Mazarin va fi rechemat la 3 februarie 1653 de Ludovic al XIV-lea și va intra în Luvru în aclamațiile mulțimii. Nu va mai fi contestat de nimeni, deși își va continua politica, dar încercând să împace pe toată lumea, nobili, prelați, parlamentari, scriitori, artiști. Era sfârșitul „Mazarinadelor“. ■

Arheologii francezi au descoperit, într-un adăpost din Primul Război Mondial, în care nu s-a umblat de 93 ani, cadavrele a 21 soldați germani.

Ei au pierit într-un bombardament declanșat de francezi în martie 1918. Adăpostul, un tunel de 125 m, construit lângă orașul alsacian Carspach, era plasat la 6 m sub pământ și beneficia de încălzire, linii telefonice, conductă pentru apă curentă și curent electric. Bombele utilizate de francezi, cu acțiune întârziată, care explodau abia după ce pătrundeau în sol, l-au transformat într-un „Pompei al Primului Război Mondial“.

Descoperirea a provocat puține reacții în Germania. În memoria națiunii, Primul Război Mondial este eclipsat de amintirea celei de a

doua conflagrații mondiale și de cea a Holocaustului. Ambele conflicte au sporit spiritul pacifist al germanilor.

Porecla în renume

Cardinalul, o mazarinadă și autorul, scriitorul Paul Scarron

MAZARINADE

FLORENTINA DOLGHIN

Sosit în Franța din Italia, în 1636, Mazarin (1602-1661), cu talentul lui înăscut de diplomat, știe să câștige repede încrederea cardinalului Richelieu și a lui Ludovic al XIII-lea, amândoi serios bolnavi. Lui Richelieu îi fusese prezentat în 1630, când se află într-o misiune pontificală în Franța. Se angajează atunci să apere interesele Parisului în Italia. După ce, în 1639, Richelieu îi acordă scrisorile de naturalizare, în 1641, îl recomandă lui Ludovic al XIII-lea drept succesor al lui, iar acesta îl desemnează, în testamentul său, membru al Consiliului de regență. Moartea lui Richelieu, la 4 decembrie 1642, și cea a regelui, în anul următor (la 14 mai 1643), vor aduce regența Annei de Austria, viitorul Rege-Soare fiind încă prea mic (5 ani).

Smerit, inteligent, energic, tenace, sub aparenta-i modestie slugarnică, Giulio Mazarino (Jules Mazarin), noul cardinal, se impune în fața Annei de Austria, o femeie profund religioasă și total devotată fiului ei minor. Îi devine amant – chiar soț, printr-o căsătorie secretă, se vorbește la Curte –, iar pe lângă viitorul rege, Ludovic al XIV-lea, are o misiune mai degrabă paternă: se ocupă de educația lui politică și îi inspiră gustul pentru secrete, ceea ce va rămâne o trăsătură de caracter a monarhului.

Dacă vreme de vreo 20 de ani, nobilimea Franței s-a simțit frustrată, pentru că nu și-a exercitat deplin responsabilitățile socotite exclusiv ale ei, prezența unei femei în fruntea statului pare a-i da speranță. Repede spulberată însă, pentru că regenta încredințează puterea lui Mazarin, supranumit „Ticălosul sicilian” (de fapt, era născut în Abruzzi; tatăl lui era sicilian).

Regenta nu deține calitățile politice necesare conducerii unei țări, în schimb are înțelepciunea să se

lase total pe mâna lui Mazarin, care poate domni ca stăpân absolut, mai ales că este deja prim-ministru. „Voința ei, va scrie cu durere doamna de Motteville, a fost întotdeauna supusă celei a ministrului... Simțul echității și al dreptății își pierdeau la ea forța îndată ce apăreau ca judecători pasiunea sau interesul celui care o sfătuia. Și, spre nefericirea noastră, când se întâmpla ca părerea ei să fie în contradicție cu cea a ministrului, stima pe care o simțea pentru acesta și lipsa de încredere în ea însăși o făceau

Portretul lui Bolintineanu, semnat de Barbu Iscovescu

urmă, ajungând apoi la sensul „a trasa, a trage linii”; în română, *a trasa* este împrumutat din franceză. Franceza a împrumutat din latina târzie cuvântul *tractio* „tragere”, devenit fr. *traction*, al cărui derivat fr. *tracteur* a ajuns și în română: *tractor*.

De la verbul latin *trahere* s-au format o serie de cuvinte

derivate cu prefixe. Din participiul *tractus* s-a format lat. *abstractus*, termen folosit în limbajul filosofic al epocii latine târzii (opus lui *concretus*); *abstractus* a fost împrumutat de franceză, la început sub forma *abstract*, devenit ulterior *abstrait*. Româna l-a luat pe *abstract* din franceză, latină și germană, deci este un neologism. Tot neologisme sunt *contract* (împrumutat din franceză), *a distra* (din fr. *distraindre*, care moștenește lat. *distrāhere* „a trage de o parte”, forma din română fiind modelată după *a trage*), *distracție* (din fr. *distraktion*, provenit din lat. *distractio*); de la fr. *distractio* s-a creat derivatul regresiv fr. *distraindre*, împrumutat în română în forma *distrat*. Seria neologismelor poate continua cu verbul (*a*) *antrena* împrumutat din fr. *entraîner*, care a apărut în

franceză în limbajul curselor de cai și a fost transmis românei. Cel mai interesant este cuvântul *portret*, împrumutat din franceză. Fr. *portrait* este participiul trecut al unui verb din franceza veche, *po(u)r-traire* „a desena, a reproduce”, dispărut în secolul al XVIII-lea; era un verb compus din *pour* „pentru” și *traire* „a trage”, uzual în Evul Mediu.

Amintesc, în treacăt, că de la *a trage* s-au format multe derivate în română: *trăgaci*, *trăgător*, *trăsătură*, *trăsură*.

Cuvântul tractor a venit din franceză

POVESTEA MARMELADEI

Marmelada este pentru britanici precum ketchup-ul și jeleul de struguri pentru americani. Robert Scott, atunci când a pornit spre Antarctica, Sir Edmund Hillary, când a început escaladarea Everestului, aveau printre provizii și clasică marmeladă britanică. Ea nu lipsea nici de la micul dejun luat de James Bond.

Alimentul are 2.000 ani vechime și se obținea la început din gutui și miere. Grecii și latinii o consumau după mese, pentru probleme digestive. Portughezii au înlocuit mierea cu zahărul, prin secolul al X-lea și i-au dat numele de *marmelada*, derivat din *marmelo*, gutuie în limba lor.

Primul transport de marmeladă, ambalată în cutii de lemn, a ajuns la Londra în 1495. Extrem de scumpă, considerată ca având puteri medicale și afrodisiace deosebite, era un dar de preț în familiile nobiliare. Europa de Nord a creat o formulă proprie, îmbunătățită cu vin roșu, miere, scorțișoară și ghimbir, servită tot la sfârșitul meselor, după modelul antic.

În secolul al XVIII-lea, scoțienii au înlocuit gutuile, ca materie primă, cu portocalele amăruie. Niciunul dintre fructe nu rezista condițiilor aspre de climă din Scoția, dar cel de al doilea era mai ușor de adus. Și tot scoțienii au mutat marmelada la micul dejun, în loc să o consume după mese.

Coloniile britanice – cu excepția viitoarelor State Unite ale Americii – au adoptat acest produs culinar, fabricându-l din fructele care le erau mai la îndemână. După Al Doilea Război Mondial, consumul de marmeladă a cunoscut un regres în Marea Britanie, dar azi este din nou la mare preț. În schimb, la noi, după ce până în 1989 era aproape nelipsită din magazine, azi doar cu greu mai poate fi găsită.

Pastila de cuvinte

Nu este pentru prima dată când prezint doi sau mai mulți termeni înrudiți. Într-o carte consacrată numai lor, profesorul AL. Graur a grupat 284 asemenea serii. Pornind de la exemplele date în acea carte, am explicat pe larg unele cuvinte „înrudite“. Iau acum în discuție o serie în cadrul căreia figurează tren și portret, aparent fără legătură unul cu altul, dar care, la originea îndepărtată, au la bază verbul latin *trahere* „a trage“.

CUVINTE ÎNRUDITE

Academician MARIUS SALA

Ardelenii folosesc pentru tren un sinonim, ghezăș

Verbul latin *traho*,-ere „a trage“ este un cuvânt transmis tuturor limbilor romanice: rom. *a trage*, it. *trarre*, fr. *traire*, sp. *trazer*, port. *trazer*. Încep cu o primă precizare, care se referă la toate limbile romanice: în latina populară, verbul *trahere* a avut o variantă neatestată *tragere*; aceasta stă la baza descendenților verbului în toate limbile romanice. Este o formă refăcută din participiul trecut *tractus*, după modelul lui *agere*, al cărui participiu trecut era *actus*. A doua precizare se referă la limba franceză, unde verbul *traire* a avut sensul „a trage“ până în secolul al XVI-lea, dar a evoluat la sensul actual „a mulge“ (vechiul verb fr.

moudre, care continua lat. *mulgere*, a devenit omonim cu fr. *moudre*, continuatorul verbului lat. *molere* „a măcina“ și, de aceea, a fost eliminat în unele graiuri franceze și în limba literară; urmașii verbului lat. *mulgere* se mai păstrează în dialectul valon și în sudul Franței).

De la varianta *tragere*, în latina populară s-a format un derivat neatestat, *traginare*, care s-a transmis unor limbi romanice (rom. *a trăgana*, it. *strascinare*, fr. *traîner* „a târî“, sp., port. *trajinar*). De la verbul francez *traîner* s-a creat derivatul regresiv fr. *train*, care la început însemna „șir de animale de povară“ (*train de mulets* „șir de cătări“), iar la începutul secolului al XIX-lea, odată cu dezvoltarea căilor ferate, a căpătat sensul actual „locomotiva și ansamblul vagoanelor pe care le trage“ (prima atestare cu acest sens, la 1829). La noi, cuvântul *tren*, împrumutat din franceză, este atestat prima dată la C. Negruzzi. Fac o paranteză

pentru a aminti sinonimele românești ale lui *tren*: (înv. chit) *car-de-foc* și *ghezăș* (din maghiară: *gözös*) sau *jug* (din germană: *Zug*), amândouă circulând în Transilvania.

Cuvântul *tractus* „tras“ era participiul lui *trahere*. De la acesta, moștenit în italiană (*tratto*), s-a format verbul it. *trattare*, care a fost împrumutat de română în forma (a) *trata*. Tot din italiană am preluat termenul *trată* „cambie“ (it. *tratta*), ca și cuvântul neologic *tratat* (în secolul al XVIII-lea, cuvântul italian corespunzător intrase în română, prin polonă și rusă, sub forma *tractat*). Alt cuvânt italian, *trattoria*, a ajuns la noi în forma *tractir* „han, birt, bordel“, după ce a trecut prin rusă (*traktir*). Prin intermediul limbii germane, a ajuns în română, în secolul al XIX-lea, cuvântul *tractament* „rezoluție, invitație“ (din germ. *Traktament*). Tot de la *tractus*, în latina populară s-a creat verbul neatestat *tractiare*, moștenit în franceză în forma *tracer*, care trebuie să fi însemnat la început „a merge după o urmă“ sau „a lăsa o

subiectelor mitologice sau istorice ale tablourilor comandate pictoriței Angelica Kauffman (*Magazin istoric*, nr. 6/2010).

S-a reîntors în Anglia, în vara anului 1794, unde a primit însărcinarea să pregătească o nouă călătorie spre răsărit, în Palestina și Egipt. Din păcate, datorită unor intrigi, Berwick a renunțat și călătoria a fost anulată. Însă relațiile cu lordul au rămas amicale și după încetarea contractului, Clarke dându-i tot concursul în campania electorală din 1796.

Contracte ulterioare cu alți elevi din familiile lorzilor Mostyn din Țara Galilor, Uxbridge și, mai ales, cu cei doi băieți ai marchizului de Anglesey (după obținerea doctoratului, în 1794) i-au oferit prilejul să cunoască Țara Galilor și Scoția, de unde a adunat specimene mineralogice, alcătuind o interesantă colecție.

Ales membru la Jesus College din Cambridge, Clarke și-a stabilit acolo reședința și și-a găsit și un nou învățăcel. Nu mai era vorba de un membru al aristocrației, ci de un tânăr de aceeași condiție socială, un vecin din Sussex, Samuel Cripps, care, moștenindu-l pe un unchi foarte bogat, John Marten, a hotărât să-și completeze instrucția.

Tânărul, care adoptase numele John Marten Cripps (1779-1853), s-a înscris ca auditor la Jesus College, unde a și fost dat în grija lui Clarke. Celor doi li s-au mai alăturat și un fost tovarăș de școală al lui Clarke, William Otter, mai apoi episcop de Chichester (ulterior biograful său), dar și vestitul Thomas Robert Malthus (1766-1834), ce lucra, în acea perioadă, la revoluționarul său studiu despre populație.

Thomas Robert Malthus, tovarăș de călătorie prin Norvegia și Suedia

În Laponia fără echipament, în Rusia fără autorizații

Împreună au pus la cale o călătorie prin Norvegia, Suedia și Laponia, care, începută la 20 mai 1799, cu perspectiva unei durate de șase-șapte luni, s-a prelungit, pentru Clarke și Cripps, la trei ani și jumătate. Căci dorința lui Cripps de a cunoaște și Laponia și, mai apoi, și Rusia, a dus la scindarea grupului.

Cei doi tovarăși mai aventuroși, înarmați cu termometre,

dar fără echipamentul cerut de clima arctică, au pornit spre nordul înghețat al Scandinaviei, la Enontekiö, în Finlanda, de unde au călătorit într-un balon de ascensiune și, apoi, cu bărcile până la Oulu. De acolo, au plecat către Suedia, împreună cu Malthus, care, apoi, a ales să meargă în Norvegia. După ce s-au odihnit un timp în Suedia, pentru a se reface fizic după epuizantele călătorii anterioare, Cripps și Clarke au luat drumul Rusiei, ajungând la Sankt Petersburg, la 26 ianuarie 1800. Momentul sosirii în capitala țarului Pavel I era foarte puțin potrivit, întrucât coincidea cu o extremă încordare a relațiilor ruso-britanice. Cei doi au fost expuși la vexațiuni și, la tot pasul, amenințați cu exilul în Siberia. Ambasadorul englez, sir Charles Whitworth (*Magazin istoric*, nr. 4/2004), s-a văzut silit să-i sfătuiască să plece la Moscova, în speranța că, de acolo, ar putea obține pașapoartele necesare pentru a merge la Viena.

Dar guvernatorul Moscovei, contele Ivan Petrovici Saltikov (1730-1805), nu le-a îngăduit șederea, nici nu le-a acordat actele. Mânați din urmă de teama mașinii administrative țariste, cei doi au rătăcit, în condiții extreme, prin Caucaz și Crimeea.

Lipsa banilor, nevoia de a scăpa de poliție, îmbolnăvirea lui Clarke de friguri, salvarea de către cunoscutul om de știință (naturalist, enciclopedist, geograf, explorator) german Peter Simon Pallas (1741-1811) – Clarke petrecând, împreună cu Cripps, câteva săptămâni liniștite în casa germanului stabilit în sudul Rusiei de vreo două decenii –, încercările de a

Kistophoros, statuia descoperită în 1676

Sibiu, „un oraș mare și bogat”, și autorul acestei caracterizări

EDWARD DANIEL CLARKE TÂNĂR ȘI NELINIȘTIT CĂLĂTOR

SORIN SIMA

Puțini mai știu astăzi că printre locurile, mai mult sau mai puțin exotice, vizitate de cunoscutul călător, colecționar de antichități și mineralog englez Edward Daniel Clarke s-au numărat și Țara Românească și Transilvania.

Născut la Willington (Willington), în ținutul Sussex, la 5 iunie 1769, într-o familie de învățați, tatăl fiind reverendul Edward Clarke, iar bunicul, Edward Daniel, a fost al doilea copil dintre cei trei ai familiei, vârstă foarte iubit, mai ales grație comportamentului agreeat de toți.

Încă de tânăr, a dat dovadă de înclinație către studiu, având ca pasiuni istoria naturală și chimia. Edward și-a petrecut mult timp numărând și clasificând roci, plante și tipuri de sol. Din pasiunea pentru orice tipuri de gaze, a construit, pe când era la Oxford, un balon mare, cu nacelă, pe care l-a încercat, călătorind din zona de lansare până în dreptul casei, pentru a-i aduce surorii diferite... scrisori și cărți.

Alături de lordul Berwick

Primele studii le-a urmat la școala din satul Uckfield, apoi

a absolvit Grammar School of Tunbridge (Tonbridge). Acolo a înregistrat unele progrese și în privința muzicii (clasice, în special) și și-a descoperit plăcerea de a citi. Datorită noii sale pasiuni și-a cheltuit o mare parte a banilor de buzunar cumpărând lumânări pentru lecturile târzii.

În 1786, a obținut o bursă la Jesus College din Cambridge, unde a urmat istoria, numismatică, arheologia și, mai apoi, mineralogia. În 1790, după obținerea titlului de B.A. (echivalent cu licența), a trebuit să opteze între o căpătuire comodă, într-o parohie bogată, pe un domeniu nobiliar, sau instruirea în particular a unui tânăr nobil. A preferat-o pe cea din urmă...

La 21 de ani, recomandat de episcopul de Gloucester, și-a luat în grijă pregătirea unui elev de 16 ani, onorabilul Henry Tufton, nepotul ducelui de Dorset, cu care, după un an, a pornit într-o călătorie prin Anglia, Irlanda și Franța.

La încheierea angajamentului, în 1792, a primit propunerea unui fost coleg de universitate, Noel Hull lord Berwick, de a-l însoți, ca prieten, într-o călătorie de doi ani prin Germania, Elveția, Italia și Spania, în condiții pecuniare foarte atrăgătoare.

„Când stau și reflectez cât de tânăr eram și ce pasiune îmi predomina asupra oricărui alt motiv de interes, acest lucru mă făcea să merg mereu înainte, până și în cele mai îndepărtate oceane și în deșert – scria Clarke. Câteodată, când eram obosit, îmi imaginam că întreaga hartă a lumii este pictată deasupra capului meu și mă gândeam că fac parte din ceata de pelerini ce mergeau pe aceste drumuri legendare.”

În cursul peregrinărilor prin Italia, a trecut Alpii, a vizitat principalele orașe ale Italiei, inclusiv Roma, a îmbogățit colecțiile de antichități și de opere de artă ale lordului Berwick, îndeplinind și un rol de sfătuitor artistic în alegerea

Palestina, ajungând, la sfârșitul verii anului 1801, la Ierusalim.

La întoarcere, a vizitat și Grecia, începând cu Atena, de unde a adunat peste o mie de monete antice, precum și câteva vase din Moreea. De la Eleusis, a adus celebra statuie Kistophoros, descoperită, în 1676, de sir George Wheeler (1650-1723), și pe care a obținut-o de la pașă, în schimbul unui... telescop. Identificând-o cu zeița Ceres, Clarke a dăruit-o Universității din Cambridge.

În Transilvania, după eșantioane de minereuri

La Istanbul i s-a ivit prilejul de a-l însoți, până la Paris, pe Galib efendi, ambasadorul Înaltei Porți, împuternicit să iscălească pacea cu Franța (tratatul de la Amiens, din 25 martie 1802).

În suita solului otoman, în care se afla și interpretul Panaioti Moruzi, fratele lui Alexandru Moruzi, domn al Moldovei de mai multe ori între anii 1792-1807, Clarke a străbătut și Țara Românească, trecând prin orașe ca Giurgiu, București, Pitești și Curtea de Argeș, ajungând apoi în Transilvania după traversarea graniței în apropiere de Căineni. La 29 aprilie 1802, E.D. Clarke și prietenul John Marten Cripps au sosit la Sibiu, „un oraș mare și bogat”. Cu o scrisoare de recomandare de la soția baronului Herbert Rathkeal, mult timp ambasador la Istanbul, au fost primiți de baronul Bruckenthal, „un nobil venerabil, unul dintre favoriții Mariei Theresia” (*Magazin istoric*, nr. 4/2005).

În pinacoteca acestuia, Clarke a remarcat multe lucrări de valoare și, cu toate că nu le-a enumerat pe toate, a mărturisit că nici n-ar fi menționat atâtea, dacă nu i s-ar fi părut extraordinar faptul că se găseau la... Sibiu, într-un loc atât de îndepărtat de toate celelalte colecții de artă din Europa!

Din colecția de minerale, Clarke a apreciat calitatea excepțională a unor eșantioane de minereuri de aur din Transilvania, inclusiv particule de aur pe minereuri de telur, obținute prin degajarea sulfului, proces pe care pasionatul mineralog englez îl aflase de la chimistul suedez Jakob Berzelius (1779-1848), în cursul unei vizite a acestuia la Cambridge.

După o încercare, nereușită, de a achiziționa eșantioane de minerale transilvănene, cei doi călători au părăsit, la 1 mai 1802, Sibiu, nu înainte de a le oferi cititorilor englezi câteva considerații referitoare la istoria Transilvaniei, extrase

din *Chorographia* cărturarului Georg Reichersdorffer (1495-1554).

Au luat apoi drumul Vienei, trecând prin Banat și Ungaria. În capitala Vienei l-au regăsit pe învățatul Joseph von Hammer, pe care Clarke îl mai avusese în trecut tovarăș de călătorie, și, prin Germania, au ajuns în Franța, împreună cu ambasadorul otoman. În octombrie 1802, au părăsit Parisul, pentru a se întoarce în Anglia.

Pentru Edward Clarke viața aventuroasă avea să ia sfârșit. S-a căsătorit cu Angelica, fiica lui sir William Beaumaris Rush, cariera fiindu-i asigurată, mai întâi, prin dobândirea a două bogate parohii, apoi, prin numirea ca profesor. În continuare, a întreținut relații strânse cu vechiul partener de călătorie, Cripps, care s-a și căsătorit cu sora soției.

În 1803, Universitatea din Cambridge i-a decernat titlul de doctor, iar, în 1805, a ajuns profesor la Jesus College și, totodată, reverend în cadrul Bisericii Anglice. Doi ani mai târziu au început și cursurile de mineralogie la Cambridge, fiind numit, în 1808, primul profesor al acestei specialități din universitate. Multe dintre experiențele trăite, dar și interesante observații din domeniile științifice care l-au pasionat se regăsesc în principală sa operă *Travels in Various Countries of Europe, Asia and Africa* (Călătorii în diferite țări ale Europei, Asiei și Africii). Din păcate, din pricina morții, survenite la 9 martie 1822, ea a rămas neterminată, fiind încheiată, postum, de către reverendul Robert Walpole. ■

Ilustrație dintr-o ediție a lucrării Călătorii în diferite țări ale Europei, Asiei și Africii

părăsi țara, riscând o trecere înspre Bender, unde trebuia așteptată o escortă de ieniceri, trimisă la cererea ambasadorului englez de la Poartă, lordul Thomas Elgin (1766-1841), căruia Pallas i se adresase și, în sfârșit, ivirea unui nesperat prilej de îmbarcare clandestină la Odessa, pe o brigantină încărcată cu grâu pentru aprovizionarea Istanbulului, sunt doar o parte dintre evenimentele pline de suspans prin care au trecut cei doi englezi.

În scrisorile de mai târziu sau în amintiri, Clarke a mai pomenit și de încercarea plămuirii unui pașaport fictiv, care trebuia să-i îngăduie îmbarcarea, dar și de teama pentru... siguranța hârtiilor de mare importanță aflate asupra-i. Asemenea aserțiuni trebuie puse în legătură cu declarația sa din *Prefața* relației de călătorie, menționată în primele trei ediții (dar suprimată în ediția a IV-a, din 1816, și reintrodusă în cea postumă, din 1848), cu privire la niște documente care i-ar fi fost încredințate la Odessa de anumite persoane și pe care le-a transportat, cu primejdia vieții, depunându-le apoi la Amiralitatea britanică, pentru a fi folosite de vasele engleze în cursul navigației de-a lungul coastei rusești a Mării Negre.

Parthenonul văzut de Giovanni Battista Lusieri

În Egipt, printre artefacte „recuperate“

Sosirea peregrinilor la Istanbul a avut loc la 22 noiembrie 1800, după o serie de furtuni. Dar și acolo s-au lovit de aceleași probleme materiale, din cauza neglijenței corespondentului lui Cripps. Pentru a trăi decent cele câteva luni de ședere plănuită pentru documentare, au fost forțați să apeleze la ajutorul ambasadorului englez. Folosindu-se și de prezența fratelui mai mic, George, comandant al unei unități din flota engleză, venită să lichideze rezistența franceză din Egipt, Clarke a reușit să viziteze și locuri celebre ale Antichității:

Helespontul, sau vechiul Ilion, identificat de el cu satul Siblak din Anatolia. Sfătuit de doi pictori recunoscuți pentru operele dedicate vechii Elade, Giovanni Battista Lusieri (1755-1821) și Préaux, cel care lucrase pentru fostul ambasador al Franței, contele de Choiseul-Gouffier (1752-1817), și-a îmbogățit colecția cu 40 de desene despre vechea Troie, dar și cu o serie de diverse fragmente antice, luate cu învoirea pașei de la Dardanele.

A asistat, de asemenea, și la episodul debarcării engleze în Egipt, ca și la cel al capitulării franceze (1798-1801), fiind printre primii europeni care au putut să ajungă la Alexandria, Cairo sau lacul de la Genezareth. A descoperit și a păstrat pentru Anglia o serie de tezaure adunate de savanții francezi și pe care încercau să le îmbarce, prin contrabandă, pe un vas spital francez (printre ele numărându-se și vestitul sarcofag de la Rosetta).

Totodată, din însărcinarea generalului J.H. Hutchinson, a achiziționat și trimis în Anglia și o serie de manuscrise foarte rare arabe, printre care și un manuscris complet al celor *1.001 de nopți* (precum și presupusul sarcofag al lui Alexandru cel Mare, expediat în Anglia în 1806). Din Egipt, Clarke s-a îndreptat, prin Cipru, spre

Sankt Petersburg, orașul în care călătorii ajungeau la 26 ianuarie 1800

Telex Telex Telex Telex Telex

DE CÂND NE ESTE FRICĂ DE NEBUNI?

La 500 de ani de la apariția cărții *Elogiul nebuliei* a lui Erasmus și la 50 de la *Istoria nebuliei* a lui Michel Foucault, un festival de istorie a artei, aflat la prima ediție și desfășurat la Fontainebleau, și-a ales ca temă *Metamorfozele nebuliei*, căreia îi este consacrat și un număr recent al revistei *Les Collections de L'Histoire*. De la Hippocrat la Foucault, medici, filosofi, istorici și scriitori au tot dezbătut problema

nebuliei. În încercarea de a lămurii *Ce este nebulia*, revista începe prin definiții simple – de dicționar, pentru familiarizare cu subiectul – ale unor cuvinte ca: alienare, antipsihiatrie, azil, bufon, cretinism, delir, demență, epilepsie, frenezie, furios, isterie, maladie mintală, manie, melancolie, nebulie, neuroleptic, posedare, psihiatrie, psihopatologie, psihoză, schizofrenie, tratament moral, umoare. Astfel aflăm despre Heracles, cel lovit de demență prin voința zeiței Hera și care și-a ucis proprii copii, despre Hippocrat, medicul grec din sec. V-IV î.H., care a definit nebulia ca maladie, despre împăratul roman Caligula, pe care nebulia l-a făcut violent (*Magazin istoric*, nr. 6/2004; 3/2011), despre Tristan, eroul medieval care s-a deghizat în nebul pentru a ajunge la iubita lui Isolda, despre Carol al VI-lea, regele Franței, care alterna crizele de furie cu o mare istovire, despre Triboulet, bufonul lui Ludovic al XII-lea, apoi al lui Francisc I, rămas celebru prin cuvintele cu tâlc, despre Erasmus, figură a Umanismului și Renașterii, autor al cărții amintite, despre Philippe Pinel, medic de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, părinte al psihiatriei franceze, despre Jean Martin Charcot, neurologul de la spitalul Salpêtrière, cu studiile sale asupra istericilor ș.a.m.d. Așadar, un melanj de istorie socială, culturală, religioasă și a medicinei și dreptului. „Începând din secolul al XVIII-lea – conchide articolul de deschidere – s-a impus ideea că o doză de nebulie există în fiecare dintre noi. Și că, dacă nebulul este atacat în facultățile sale cerebrale, o doză de rațiune tot se cuibărește acolo. Ce poate fi mai amenințător decât acest nebul care ne seamănă?”

FIZICIAN, ISTORIC, LINGVIST

În toamna aceasta, se împlinesc – 300 de ani de la nașterea lui Mihail V. Lomonosov, care a trăit 55 de ani. „Rusia a intrat în Europa – a scris Pușkin – ca o corabie lăsată la apă. După bătălia de la Poltava, din 1709, învățământul și instrucția au acostat la malurile Nevei”. Epoca aceasta, a țarinei Elizaveta Petrovna care iubea obiceiurile rusești, compunea versuri în stilul cântecelor populare –, l-a creat pe Lomonosov, o personalitate multiplă, cu lucrări în domeniile chimiei, fizicii, astronomiei, geografiei, etnografiei, istoriei, poeziei, învățământului.

Educat în Rusia și Germania, savantul a fost primit în Academia Imperială de Științe din Sankt Peterburg (1745), unde a adus contribuții substanțiale la științele fizicii și a editat în tipografia Academiei o *Istorie a Rusiei vechi*. A scris și o gramatică rusească și a încercat să reformeze limbajul literar rusec, un amalgam de cuvinte bisericești slavone și de dialecte locale. Multe generații de ruși au învățat după *Gramatica* și *Retorica* lui Lomonosov. Artist talentat, a creat primele mozaicuri de sticlă colorată din Rusia, iar împreună cu contele N.N. Șuvalov au fondat Universitatea din Moscova (actuala Universitate „Lomonosov”). Pușkin a fost îndrăgostit în tinerețe de strănepoata savantului, Maria, soția decembristului (denumirea sub care erau cunoscuți cei care, în decembrie 1825, s-au ridicat împotriva absolutismului țarist) Serghei Volkonski. Ea și-a urmat soțul în surghiun, în Siberia, iar marele poet Aleksandr S. Pușkin i-a dedicat poemul *Poltava*. În anul aniversar Lomonosov, la Moscova a apărut o serie de zece volume din opera acestui adept al modernizării Rusiei din veacul al XVIII-lea.

FORUMUL ROMÂNILOR DE PRETUTINDENI

Sub acest nume, timp de două zile (30 septembrie-1 octombrie), la Palatul Parlamentului, în sala „Nicolae Iorga”, s-au întrunit reprezentanții românilor care trăiesc în afara granițelor, atât cei pe care soarta i-a plasat acolo la un moment dat, cât și cei care au ales, din varii motive, să plece din țară

Reuniunea a fost organizată de Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, care funcționează în cadrul aparatului de lucru al Guvernului, în coordonarea prim-ministrului.

Așa cum se întâmplă de obicei la astfel de reuniuni, s-a văzut foarte repede că există o diferență fundamentală între problemele și implicit interesul românilor care trăiesc în statele din jurul României și cei care s-au stabilit, mai ales în ultimii 20 ani, în Occident. Cum aceștia din urmă sunt ceva mai bine organizați și au o practică mai bună a utilizării instrumentelor democratice, reușesc de fiecare dată să își impună agenda proprie, în detrimentul problemelor cu care se confruntă românii din Ucraina, de exemplu.

Din păcate, nici după 20 ani de când nu se mai pot plânge că îi dezbină Securitatea, românii din diaspora se prezintă fărâmițați în sute de organizații, fiecare afirmând că ea este adevărata reprezentantă a comunității respective. În plus, în loc să își pună problema cum pot contribui să îi ajute pe românii care locuiesc în țări unde nu se aplică prevederile Uniunii Europene, ale lumii civilizate, în general, pentru minorități sau pe românii din Republica Moldova, privați, contra voinței lor, de cetățenia română, cei mai mulți dintre conaționalii noștri aflați în Occident așteaptă ca statul român să le rezolve toate problemele. Ar fi cazul să învețe să urmeze exemplul diasporei poloneze sau pe cel al diasporei ungarești.

Prezența la reuniune a președintei Camerei Deputaților, Roberta Anastase, a prim-ministrului, Emil Boc, a ministrului Afacerilor Externe, Teodor Baconschi, a președintelui Academiei Române, Ionel Haiduc, a președintelui Comisiei pentru românii de pretutindeni din Senatul României, Viorel Badea,

a președintelui Comisiei parlamentare pentru comunitățile de români din afara granițelor țării, William Brânză, a președintelui Institutului Cultural Român, Horia-Roman Patapievici, a vicepreședintelui Academiei Române, Marius Sala, a președintelui Societății de Cultură Macedo-Ro-

mâne, Ion Caramitru, a doamnei Beatrice Comănescu, director TVR Internațional, a ministrului Muncii, Familiei și Protecției Sociale, Sulfina Barbu, a secretarului de stat Ioan Dascălu în Ministerul Administrației și Internelor, a președintelui Autorității Naționale pentru Cetățenie, Nicoleta Eucarie, a ministrului Comunicațiilor și Societății Informaționale, Valerian Vreme, a deputatului Mircea Lubanovici, a președintelui director general al Societății Române de Radiodifuziune, Andras Istvan Demeter, a președintelui Comisiei de politică externă din Senat, Titus Corlățean, și a ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, Daniel Funeriu, a asigurat abordarea practic a tuturor problemelor care îi pot interesa pe românii din afara României.

In mapa participanților s-au aflat și proiectul Legii privind instituirea Zilei Limbii Române și cel privind exercitarea prin corespondență a dreptului de vot de către alegătorii români cu domiciliul sau reședința în străinătate, cât și proiectul Strategiei naționale pentru românii de pretutindeni. Dacă Legea privind votul prin corespondență a stârnit discuții, celelalte documente au lipsit din dezbaterile de la Forum. Este păcat că Strategia nu a fost discutată nici de participanți, nici ulterior în mass-media, mai ales că ea este prima de acest gen. ■

Dorin MATEI

1911

Clădirea Parlamentului
din Dealul Mitropoliei

C.C. Arion

Dintre aleșii poporului, cam 20-40% lipesc de la ședințe „fără arătare de motive”. Grigore Coandă, liberal, om de onoare, demisionează, căci în lupta electorală din județul său (Argeș) se declarase independent, dar i-a susținut față pe conservatori.

Un proiect de lege cam naiv, pentru care se cere urgența, susținut de 50 de deputați, e cel depus de G. Scorțescu „contra acaparamentelor trusturilor și cartelurilor”. Ca să îngăduie libera concurență, se cerea parlamentarilor implicați de fapt în atari operațiuni să facă abstracție de interesele de partid ori personale. Proiectul recomanda pedepse privative de libertate de la unu la cinci ani și amenzi de 5.000 lei (dacă monopolizarea se referea la produse agricole, alimentare, petrolifere „sau orice obiect de primă necesitate”).

Comisiile de specialitate ale Parlamentului sunt asaltate de sute de cereri: veteranii (din Războiul de Independență) cer să fie împroprietăriți și scutiți de orice obligație față de stat; la fel, locuitorii obișnuiți ai satelor solicită parcele din moșiile statului ori ale așezămintelor de binefacere; plutonierii pensionari cer câte șase ha de pământ, potrivit unei legi din 1893 neaplicate; preoții cu patru clase de seminar cer sporirea lefurilor. Un grup de constănțeni dorește să-i fie recunoscută cetățenia română ca să participe la alegeri (Dobrogea continua să se guverneze după legile speciale promulgate în 1880).

Întrebări incomode, transformate adesea în interpelări serios documentate, obligă miniștrii să răspundă. Moșierul Al. Cantacuzino Pașcanu a făcut o donație orașului Fălticeni, primind pentru aceasta ordinul „Coroana României”. Clauzele nu s-au respectat și donația a fost retrasă, dar omul a rămas cu decorația. E o practică curentă? Întreabă un fals nedumerit.

În plenul Parlamentului se discută aprins reforma electorală. Legea în vigoare, după credința multora, favoriza „corupția și interesul particular”. Sufragiul universal nu era posibil din cauza analfabetismului de la sate. Un deputat observă că se aplică în Franța și conchide: s-ar înlocui „răul românesc” cu „răul francezesc”. Oricum, multe voci cereau colaborarea tuturor partidelor, căci legea electorală în perspectivă nu trebuia să pară apanajul liberalilor care o susțineau cu vehemență.

In fapt, colaborarea exista. Astfel, P.P. Carp îl vrea pe liberalul Emil Costinescu: „Cred că domnul Costinescu e de drept membru într-o comisiune bugetară a unui parlament român”. Alteori, colaborarea devenea subiect de vrajbă. În guvernarea liberală generalul Averescu fusese ministru de Război. Atunci, aflat în opoziție, ministrul de Interne de astăzi, Al. Marghiloman, îl învinovățise de reprimarea sângeroasă a răzcoalelor din 1907 și de tolerarea unor malversațiuni grave în departamentul său. Acum, același Marghiloman îl numise șeful Marelui Stat Major. Când a fost sincer? – se întreabă deputatul Gr. Vasiliu și rememorează Adunării faptele ce îl încredințau pe general: favorizase înaintările ofițerilor prin elaborarea unui regulament contrar legii; susținuse spionarea în regimente printr-un colonel din minister; înlesnise contracte oneroase pentru furaje și merinde (2.500 lei vagonul de făină, când prețul curent era de 1.800). De la samsarul internațional Aron Sand cumpărase 8.000 de lăncii pentru cavalerie, fără licitație, pe motiv că erau tronconice (de fapt, se livraseră niște „vechituri cilindrice”). Achiziționase proiectile scumpe de la același furnizor – amestecat între timp într-un șantaj la înființarea consulatului românesc de la Bremen –, dar ministrul de Război nu reacționase.

GEORGETA FILITTI

Viața politică își găsește expresia concentrată în dezbaterile Parlamentului, ale cărui lucrări se deschid în această lună. Proiecte noi de lege, interpelări, polemici stau măturie dialogului aprins purtat de conservatorii aflați la guvernare cu liberalii și conservatorii democrați din opoziție. Colaborările sunt conjuncturale și prea adesea nedumeritoare. Dezvăluirile făcute de opoziție rămân fără ecou. Lumea obișnuită se întoarce spre divertisment (spectacole, mai ales muzicale, automobilism) sau privește uimită ascensiunea feminismului internațional.

La deschiderea lucrărilor Parlamentului, la mijlocul lunii noiembrie, atenția publicului se îndreaptă cu precădere spre ce se întâmplă în Dealul Mitropoliei. Conservatorii lui P.P. Carp, la putere, și liberalii lui Ionel Brătianu, alături de conservatorii democrați conduși de Take Ionescu, în opoziție, vor continua doar duelurile oratorice sau vor veni cu soluții constructive? Mesajul regal, citit la începutul sesiunii, e liniștitor: România observă o neutralitate „absolută” față de conflictul din Balcani (*Magazin istoric*, nr. 9/2011), bucurându-se de simpatia generală; armata înflorește, arătând „coeziune și rezis-

tență” la manevre. Urmează recomandări pentru luarea în dezbatere a unor proiecte de lege: vânzarea bunurilor de mână moartă, organizarea meseriașilor, a creditului, asigurările sociale muncitorești, încurajarea industriei naționale, descentralizarea administrativă, reorganizarea învățământului primar (ideea ministrului C.C. Arion de descentralizare prin crearea unui serviciu special pendinte de Casa Școalelor), revizuirea legilor cu privire la justiție. E vorba mai ales de proiecte reluate, de modificări, îndreptări, suprimări adică o practică de permanentă fluctuație legislativă.

1911

Maria Ventura

Sarah Bernhardt

mașini de lux de la Noul Autogaraj Bruckner. Între ei, diaconul Dim. Popescu din Constanța achiziționează o mașină Mors.

În străinătate subiectul la ordinea zilei e feminismul, discutat pătimaș și vizând mai ales dreptul de vot al femeilor. Surprinzător, așa-numitele „state feministe” ale Americii, adică unde femeile votau (Wyoming, din 1869, Colorado – 1894, Utah – 1895 și Idaho – 1896) aveau un număr mai mare de copii abandonati decât statele conservatoare. De fapt, votul ca atare nu însemna egalitatea în drepturi în ceea ce privește accesul la posturi publice, în schimb genera situații rizibile. La San Francisco, două femei se ceartă și își sparg reciproc geamurile. Sunt judecate de un juriu exclusiv feminin, care dă verdictul: niciuna nu e vinovată, pentru că femeile nu știu să ochească. A fost doar un accident...

Sufragetele engleze sunt mai bătaioase: năvălesc în Parlament și protestează contra refuzului guvernului de a le acorda drept de vot. Sunt mobilizați 1.800 de polițiști și 150 dintre ele sunt arestate, nu înainte de a fi devastat birourile telegrafului, gara, mai multe restaurante și debite de tutun. Din Franța, singura manifestare de extravaganță feminină e zvonul despre căsătoria actriței Sarah Bernhardt (de 67 de ani) cu belgianul Van Teugelen (26 de ani), cu care jucase în *Dama cu camelii*... Compatrioata noastră, Maria Ventura, interpretează la teatrul „Odeon” din Paris pe Nero, în piesa *Britannicus*, de Racine. Ziarul *Le Figaro* îi apreciază jocul ca fiind „neliniștitor, teribil, fermecător”.

Reviste mai mult sau mai puțin științifice din Europa apuseană fac predicții în legătură cu aspectul femeilor: picioarele le vor crește și sânii vor dispărea. Viitorul este al „scându-

rilor”. Și dacă tot mai multe vor continua să facă sport, își vor pierde grația, asigură *Bleu d'Oxford*.

In acest răstimp, manifestările românilor în străinătate sunt prestigioase. Dr. Gheorghe Marinescu este ales membru corespondent al Academiei Medicale Franceze; Alexandru Sturdza ține, la Facultatea de Litere din Paris, un curs de istoria literaturii române în secolele XVI-XVII. Albert Ghica îl însoțește pe ducele de Montpensier (urmas la tronul Franței ca fiu al contelui de Paris) în călătoria științifică cu vasul „Laustralien” în apele Indochinei, anunțând că va trimite corespondențe ziarelor românești.

Curiozitățile sunt, ca totdeauna, servite cu generozitate cititorului român: Italia cumpără fierul vechi rămas de pe urma cutremurului de la San Francisco, din 1906, pentru a-și blinda cuirasatele. La frontiera liberiană, antropofagii își mâncau victimele, numai după ce le îngrășau în prealabil. La Londra, cu cele 490 de teatre și sutele de biblioteci publice gratuite (cu un fond de 7,8 milioane de cărți), manuscrisul *Eseurilor* lui Francis Bacon se vinde cu suma uriașă de 1.950 de lire. (Era vremea când toată creația lui Shakespeare, „mare actor, poate om de geniu, dar fără instrucție”, era pusă pe seama contemporanului său Bacon).

În fine, un ziar chinezesc dă o imagine a felului cum erau percepuți englezii în Orient: luni de zile nu mănâncă orez, în schimb înghit carne de oaie sau de vacă. Se spală des. Toți bărbații se îmbracă la fel. N-au evantaie sau umbrele. Unghiile le sunt de doar trei milimetri. Mănâncă cu furculița. Aleargă și lovesc un balon de piele, ca și cum ar fi plătiți s-o facă. N-au demnitate căci se plimbă pe stradă însoțiți de femei... ■

Al. Averescu

Vaporul „Regele Carol”

1911

Un armurier „băgase pe gât” ministerului 800 de puști Manlicher, „armă de petrecanie”, producție 1893, de calitate inferioară, și generalul le repartizase jandarmeriei rurale. Același negustor însă cumpărase de la noi 12.000 de puști Martini (fabricație 1879), „aproape pe nimic”. Concluzia interpelatorului era clară: „Generalul Averescu lăsa samsarii să cuture birourile Ministerului de Război”.

Și Ministerul Lucrărilor Publice e în vizorul Parlamentului. Nicolae Flea soliciță guvernului documentația trebuitoare pentru a formula o interpelare legată de activitatea C.F.R. Voia rapoartele de activitate ale acestei instituții pe ultimii 15 ani (achiziții de material rulant, fonduri bugetare, credite extraordinare, cantități de cereale depozitate anual, procentul de material rulant impropriu serviciului, capacitatea șoproanelor de depozitare, situația „exactă și sinceră” a veniturilor C.F.R. rezultată din transportul de cereale pe ultimii șase ani). La fel, dorea să discute felul cum e exploatat portul Constanța și starea docurilor din administrația Serviciului Maritim Român. Apoi, informații legate de recepția vasului „România”, construit în șantierul francez de la St. Nazaire, consolidat în atelierul Fernic din Galați și reconsolidat la Livorno. Tot astfel, refacerea, fără licitație, dar cu costuri exagerate, de un milion de franci, a vaporului „Regele Carol”, pe același șantier din Galați. În fine, dorea deslușiri privind scufundarea docului din Galați.

Atât Parlamentul, cât și presa discută aprins proiectul de lege adus de ministrul D. Nențescu privind asigurările sociale, socotit de autor drept „formidabil”. Ideea fusese avansată însă și de ministrul liberal M. Orleanu. Comentariile erau destul de acre: ministrul actual voia să-i asimileze pe lucrătorii din fabrici cu meșteșugarii și să-i

înconjoare de o „organizație polițienească”, silindu-i să plătească asigurări de care urma să beneficieze abia în viitor. Cam necugetați, mulți deputați, cât și unii ziariști, susțineau că legea trebuie să fie „liberă, opțională”.

O lege care revine periodic în discuție e cea a contenciosului administrativ (care soluționa litigii patrimoniale), promulgată și anulată – prin preluarea atribuțiilor sale de către tribunalele obișnuite – de patru ori din 1866.

Executivul era perceput de opinia publică cu o ironie feroce: de trei ori pe săptămână miniștrii se adună dimineața în Consiliu; după-masă asistă la ședințele Parlamentului, iar seara se duc pe la recepții. Însă niciodată nu ajung să-și pună de acord ideile, încât mașina guvernamentală e ca o batoză nefuncțională unde noaptea dorm găinile...

Și administrația municipală adoptă soluții fanteziste: la București Prefectura cere polițiștilor să vegheze ca în ceainării să nu se refolosească frunzele de ceai. Aceiași polițiști dau un concurs pentru obținerea certificatului „de aptitudini și capacitate”. Se prezintă 43 și reușesc 20. Acestora le revine și aplicarea circulei privind îndepărtarea țărmurilor de către cetățeni.

Cu noroaie la tot pasul și gheață amenințătoare de pe streșini, bucureștenii au în această lună programe muzicale de excepție: cvartetul din Bruxelles, tenorul wagnerian Van Dyck (la festivalul organizat de Ministerul Instrucțiunii Publice), Hoehn, pianist laureat al concursului internațional „Rubinstein”. Spectacolele au loc în alte săli decât Ateneul Român, care, având acustica proastă, urma să fie reparat, după avizul arhitecților I. Mincu, D. Maima-roiu, Șt. Burcuș. Nu lipsesc nici plăcerile mai prozaice. Românii sunt cucerțiți de automobilism și cumpără, prin comenzi în așteptare,

În 1914 începe Primul Război Mondial. Producția civilă încetează și în fabrica MARTA. Din 1915 până în 1918 aici s-au fabricat numai motoare de avion. Primul Război Mondial ia sfârșit în 1918. Imperiul Austro-Ungar se destramă, iar Transilvania se unește cu Regatul României. Schimbări majore se produc și în activitatea firmei. Relațiile cu foștii patroni s-au deteriorat. În aceste condiții, ia ființă Societatea „Astra” – prima fabrică română de vagoane și motoare, prin unirea fabricii de vagoane Weitzer cu fabrica MARTA. În cadrul Societății „Astra”, fabrica MARTA a căpătat denumirea de Fabrica de Motoare. Aici se construiau autocamioane, autobuze, autostropitoare, autoturisme, motoare cu benzină sau gaz metan, mașini unelte de precizie, precum și... avioane. Avionul de recunoaștere Astra-Porto, realizat aici după proiectul ing. Ștefan Protopopescu și care avea un motor Hispano-Suiza de 300 CP, a fost foarte apreciat de Armata Română, care a comandat 25 de bucăți. În ceea ce privește automobilele Astra, ponderea au avut-o camioanele și autobuzele, dar la comandă au fost executate câteva luxoase automobile cu motoare în patru cilindri, de 8.000 cm³, ce dezvoltau o putere de 60 CP.

În anul 1926 capitolul automobilelor fabricate la Arad s-a închis definitiv. Toate utilajele au fost expediate la Brașov, unde s-a înființat Întreprinderea Aero-nautică Română (I.A.R.).

Malaxa a fost un alt autoturism românesc, aflăm din lucrarea *Din istoria automobilului*, construit, în 1945, la Reșița în fabricile industriei românești Nicolae Malaxa, al cărui nume îl poartă.

Proiectul autoturismului a aparținut unui grup de ingineri și tehnicieni de la uzinele A.S.A.M. și Malaxa din București și I.A.R. din Brașov, conduși de ing. Petre Carp.

Mașina avea un motor cu trei cilindri în stea, cu răcire forțată cu aer, capabil să dezvolte 30 CP. Soluția constructivă era

„totul în spate”, motorul formând un tot cu diferențialul și cutia de viteze. Greutatea motorului era de 80 kg, iar ansamblul cu diferențialul și cutia de viteze ajungea la 150 kg. Pentru a asigura răcirea motorului, între plafon și acoperiș era lăsat un spațiu pentru canalizarea aerului necesar. Aerul era captat din față, de deasupra parbrizului, și era dirijat prin acoperișul cu pereți dubli, cu ajutorul unui ventilator, care îl absorbea, dirijând o parte peste cilindri, iar restul la carburator. Viteza maximă era de 120 km/h.

Malaxa oferea un nivel înalt de confort și putea transporta până la șase persoane. Caroseria avea o formă aerodinamică, foarte elegantă, cu portbagajul în partea din față, sub capotă, unde se afla și roata de rezervă. Prinderea caroseriei pe șasiu se făcea prin tamponare de cauciuc. Consumul de benzină era de 10 l/100 km.

Producția ei a fost oprită în 1947, când sovieticii au decis să mute linia de asamblare în U.R.S.S., după ce un oficial de la Moscova, aflat la Sofia, a fost transportat cu un automobil Malaxa și a rămas impresionat de performanțele acestuia. ■

Mircea RUSNAC

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

Radio România Cultural
cultural.srr.ro

PRIMELE AUTOMOBILE DIN ROMÂNIA

Informațiile oferite de articolul domnului Iuliu Crăcană, din Magazin istoric, nr. 7/2011, despre încercarea de a produce un automobil românesc la Lugoj, în 1963, sunt foarte interesante. Concluzia autorului însă, conform căreia primul automobil românesc ar fi fost construit abia în 1966, nu este corectă. Răsfoind cartea Din istoria automobilului, de ing. A. Brebenel și ing. D. Vochin, aflăm că au mai existat, tot în partea de vest a României, încă două fabrici care au produs automobile cu mult înainte de 1966. Este vorba de firma MARTA, din Arad (1909-1926), și de firma Malaxa, de la Reșița (1945-1947).

MARTA (Magyar Automobil Reszveny Tarsasag Arad) este prima fabrică de automobile de pe actualul teritoriu al României, înființată în 1909 la Arad, ca sucursală a firmei americane Westinghouse, prin intermediul filialei franceze din Le Havre. Firma producea diferite modele de autoturisme, printre care și un autoturism autohton denumit Marta.

Solicitarea Primăriei din Arad de a se dota cu autobuze primește, în 1908, răspunsul cel mai favorabil de la filiala franceză Westinghouse, din Le Havre. Aceasta s-a oferit să construiască o fabrică pe terenul pus la dispoziție de Primăria arădeană. Astfel a luat ființă firma MARTA, ca sucursală a firmei-mamă Westinghouse. Ridicarea clădirilor și instalarea utilajelor s-au făcut foarte repede, astfel încât, un an mai târziu, în 1909, a început producția. Pe lângă motoarele pentru tracțiune feroviară ce se fabricau aici, oferta mai cuprindea: autobuze cu sau fără etaj, camioane de trei sau cinci tone sarcină utilă. Din 1910 începe fabricarea de autoturisme cu diferite

caroserii: Dublu-Phaeton, Landolet, Limuzină etc. Motoarele erau cu patru cilindri, de 20, 30 sau 40 CP. Autoturismele cu motoare de 20 sau 30 de CP aveau transmisie cardanică, iar cele cu motoare de 40 CP aveau transmisie prin lanț.

Circa 150 autoturisme au fost fabricate până în 1912, când filiala franceză Westinghouse a dat faliment. Viitorul devenise sumbru și pentru firma MARTA, dar salvarea a venit din partea firmei austriece Austro-Daimler. Aceasta o preia și trece la reorganizarea producției, introducând modele noi de automobile, de data aceasta sub licența Austro-Daimler. Modelul de bază devine un autoturism mai ușor, cu motor de patru cilindri, de 2,5 litri, cu puterea de 18/22 CP. Acesta a fost folosit mai ales ca taxi în țările Europei Centrale. În 1936 mai circula în Arad un taxi Marta, ce parcursese peste un milion de kilometri. Bineînțeles că și camioanele Marta produse după 1912 erau sub licență Daimler, purtând bine cunoscuta stea în trei colțuri. Între 1909 și 1914 au fost fabricate circa 650 de autoturisme și autobuze.

Automobilul Marta,
carosat în varianta Dublu-Phaeton...

...și Malaxa

După înfrângerea lui Petru I la Stănilești, pe Prut, în 1711 (Magazin istoric, nr. 8/2011), atât domnul Moldovei, Dimitrie Cantemir, cât și marele spătar Toma Cantacuzino au fost obligați să fugă în Rusia.

Despre șederea lui Toma Cantacuzino în Imperiul Rus se știu puține lucruri. Pe baza unor documente inedite descoperite în Arhiva Actelor Vechi din Rusia, colaboratorul nostru reconstituie anii petrecuți departe de țară de boierul român.

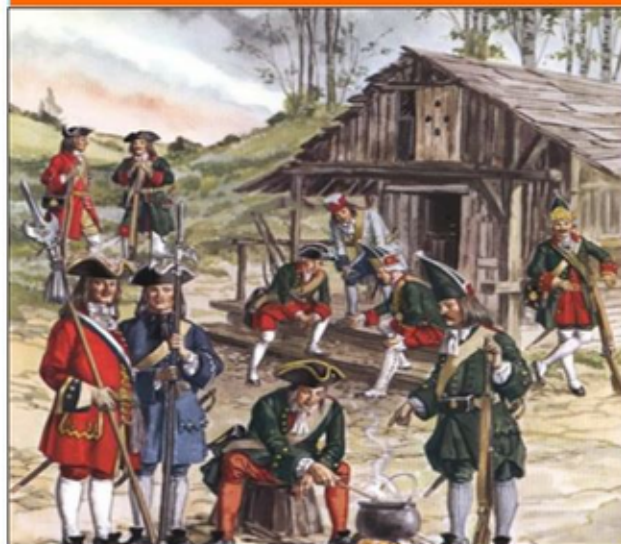
Familia Cantacuzino în fresca votivă de la Filipești de Pădure realizată de Pârvu Mutu, ctitoria tatălui lui Toma, Matei Cantacuzino

TOMA CANTACUZINO ÎN RUSIA

VICTOR ȚVIRCUN

Îndemnat de hanul Crimeii, Devlet Ghirei al II-lea, de regele Suediei, Carol al XII-lea, și de contele Pierre Desalière, ambasadorul francez la Poartă, sultanul Ahmed al III-lea, nemulțumit de evoluția îndeplinirii condițiilor tratatului de pace încheiat prin hatt-i-șeriful din 9 decembrie 1711, a renunțat la pacea de la Prut și a declarat din nou război Rusiei.

Pentru a face față atacurilor tătarilor, Rusia avea nevoie de cât mai multe unități de cavalerie ușoară.

Infanteriști ruși

Sultanul Ahmed al III-lea

BRUTAR

3

1099. *Cronica anglo-saxonă*, o colecție de anale ce acoperă secolele IX-XII, menționează în această zi, ca și în 11 noiembrie, de ziua sfântului Martin, inundații dezastruoase. Unii cercetători le identifică cu inundația de la Lyonesse, denumită frecvent și „Atlantida engleză”: o mulțime de orașe, păduri și terenuri, 140 de biserici, pierdute sub valurile unor inundații de proporții, din care ar fi scăpat o singură persoană, eroul Trevilian, refugiat împreună cu calul său alb într-o zonă mai înaltă.

8

1519. Conchistadorul spaniol Hernan Cortès debarcă la Tenochtitlan, un oraș cu o populație între 150.000 și 200.000 de locuitori, ce trăiesc pe o suprafață de 13 km. Este unul dintre orașele cele mai mari din lume la acea vreme. Deși întâlnirea dintre spaniol și ultimul ales al aztecilor, Moctezuma la II-lea, este pașnică, spaniolii sunt neliniștiți, pentru că sunt inferiori numeric, motiv pentru care îl iau ostatic pe Moctezuma și îl închid în palatul Axayacatl. În anul următor soarta Imperiului Aztec era pecetluită. La 13 august Tenochtitlanul va cădea. Aproape toată clasa nobiliară aztecă moare în timpul asediului.

10

1871. Pe malul de răsărit al Lacului Tanganyika, la Ujiji, ziaristul Stanley – plecat din Zanzibar în căutarea exploratorului și misionarului David Livingstone, despre care nu se știa nimic de mai bine de trei ani, fiind considerat pierdut în teritoriile centrale ale Africii – găsește un călător istovit și lipsit de provizii. Stanley rostește atunci o scurtă întrebare, devenită repede vorbă istorică: „Doctor Livingstone, I presume?” (Doctor Livingstone, bănuiesc?). Ulterior, cei doi vor explora împreună nordul lacului Tanganyika, apoi ziaristul se va întoarce în Anglia, Livingstone îndreptându-se spre Zambia.

13

1829. În această noapte de miercuri spre joi, „când să prăznuiește sfântul apostol Filip și Lăsata secu de postol Nașterii lui Hristos”, are loc un mare cutremur, care sfărâmă în București ziduri de case, biserici, sobe. „S-au cutremurat pământul pentru păcatele noastre, dându-ne semnul a ne pocăi, că iată stă la uși cel ce vine, nu zăbovește”, scrie cronică.

16

1843. Compozitorul italian Gaetano Donizetti, care compune cu mare ușurință opere una după alta, ca o mașină (*Elixirul dragostei* în numai opt zile), este invitat de cântărețul Luigi Lablache în apartamentul său parizian, la o agapă. Donizetti întârzie binișor și, mare amator de paste, constată că ele aproape s-au terminat, convivia consumându-le până la sosirea sa. Lablache, care știe că italianul compune cam cinci opere pe an, îi promite o porție proaspătă, dacă scrie repede două pagini de muzică într-un caiet cu partituri pe care i-l întinde. Donizetti se așază și în mai puțin de o jumătate de oră așterne pe foi o melodie, apoi își capătă porția de spaghetti. Peste câteva zile el se întoarce în casa lui Lablache, îi cere caietul cu partituri, scrie și libretul, iar acele pagini vor deveni corul din opera *Don Pasquale*, savurată numai două luni mai târziu de tot Parisul.

19

1787. În acord cu doi miniștri ai săi, Ludovic al XVI-lea convoacă Parlamentul din Paris. În această seară se desfășoară o ședință care va dura peste opt ore, de la 21.15 până la 05.30 a doua zi. Suveranul propune adunării înregistrarea mai multor acte regale și, în special, a unui edict prin care se urmărea obținerea unui împrumut pe cinci ani, destinat a redresa finanțele regatului. Magistratii, care au dreptul să-și spună liber părerea, nu sunt dispuși să accepte. De aceea se și prelungește atât reuniunea. Vărul monarhului, ducele d'Orléans, se ridică chiar și afirmă că înregistrarea unui asemenea edict ar fi ilegală. Vizibil surprins și iritat, regele îi răspunde, fără să ridice vocea: „Ba da, este legală, pentru că aceasta este voința mea”, ceea ce va fi socotit o provocare despotică, deși rostirea este în deplină concordanță cu dreptul public din Franța monarhică.

primit la sfârșitul anului 1714 o scrisoare personală de la hatmanul Ivan Skropadskii, prin care era anunțat că „asemenea sate sunt demult împărțite și mai multe nu sunt“.

Toma Cantacuzino se străduia să nu insiste exagerat pe lângă țar și protectorii săi, Gavriil Golovkin și Aleksandr Menșikov, pentru a-și aduce soția lângă el. Însă, după arestarea lui Ștefan Cantacuzino (cel care îi urmasa la tron lui Constantin Brâncoveanu), vărul lui Toma, în anul 1716, a început prigonirea întregii familii Cantacuzino. Până atunci, soția lui Toma Cantacuzino, Maria, rămasă în Țara Românească să supravegheze moșiile și averea familiei, se aflase sub protecția rudelor. Dar, după evenimentele din ianuarie 1716, a fost nevoită să se salveze fugind în Transilvania.

În ziua următoare căderii domnitorului Ștefan Cantacuzino, la 8 ianuarie 1716, ea, ca să nu trezească suspiciuni, l-a trimis în taină pe fiul Constantin la Brașov, unde, „în haine ponosite, cu greu, doar cu sufletul [adică fără surse pentru existență – V.T.] și singură a plecat“. Abia la 19 aprilie 1716 Toma a primit o știre de la soție, care l-a informat că urma să sosească în Rusia. Dificultățile și pericolul drumului atât de lung, de la Brașov la Moscova, i-au impus lui Toma Cantacuzino să ceară ajutor lui Gavriil Golovkin, conducătorul Colegiului Afacerilor Externe, rugându-l să îl sprijine să își aducă familia prin intermediul

Gavriil Golovkin

misiunilor diplomatice ruse din Austria și Polonia. Cele expuse infirmă afirmațiile lui Nicolae Iorga precum că, în anul 1717, Toma Cantacuzino, din porunca țarului, a plecat în Transilvania, unde-l aștepta soția alungată din Țara Românească de către Constantin Brâncoveanu.

Audiență la Papa

Odată cu sosirea soției și fiului în Rusia, în fața lui Toma Cantacuzino a apărut problema asigurării materiale a familiei și a unei locuințe decente. Noul domnitor munten, Nicolae Mavrocordat, a confiscat toate imobilele familiei Cantacuzino, după ce a împărțit proprietățile acestora boierilor săi apropiați Iordache Crețulescu, banului Manolache și altora. Pierzându-și moșiile și averea din Țara Românească și neprimind, deocamdată, nimic din ce îi fusese promis în Rusia, Toma Cantacuzino a fost nevoit să adreseze numeroase scrisori țarului, Senatului de

Guvernământ și protectorilor săi înalți, cu rugăminți de a contribui la obținerea averii mobiliare și imobiliare care i se cuvenea. Mai mult de un an au durat plângerile contelui și corespondența permanentă cu Senatul și cu hatmanul ucrainean.

Soția lui Toma Cantacuzino și fiul au ajuns în Rusia abia în luna mai a anului 1717, după un drum lung și anevoios. Neavând locuință proprie, s-au stabilit la Moscova, în casa rudelor – familia principelui Dimitrie Cantemir.

Nici la sosirea contesei Maria, nici în primele luni după sosirea ei, problema familiei Cantacuzino nu era încă rezolvată. O singură explicație poate exista: lipsa lui Petru I din țară. Din martie 1716 până în noiembrie 1717, în fruntea unei mari solii, el a vizitat un șir de țări europene.

Abia în luna noiembrie 1717 cortegiul țarului a sosit în Sankt-Peterburg. Toma Cantacuzino i-a trimis o nouă scrisoare: „Măria Ta, Preamiliostive Țar, după voia Preamiliostivului Dumnezeu, plecând din patria mea în marele stat al Măriei Voastre, am primit bogată milostenie din partea Marelui Țar și, de asemenea, și cinste, fiind mulțumit de așa milostenie. De care am fost și sunt mulțumit și până în prezent. Acum, preamiliostivul Dumnezeu a binevoit soției mele cu unicul fiu, doar cu trup și suflet, să scape de arestul din pământul muntenesc și deja în acest an au venit la mine. Mă văd pe mine, robul Măriei Voastre, preocupat cu greutatea de familie... Rog pe Măria

În februarie 1712, colonelul Grigore Ivanenko, „cu moldovenii săi, a fost primit în slujba preamăritului țar“, cu dispoziția să i se achite solda din contul Senatului. Membrii Colegiului militar discutau posibilitatea creării unui regiment comun de cavalerie ușoară moldo-sârb, sub comanda general-maiorului Toma Cantacuzino. Însă, odată cu semnarea tratatului de pace ruso-turc la 5 aprilie 1712, nevoia de a crea această unitate militară a dispărut.

Deja, în primele zile ale lunii august 1712, din lipsă de bani, Petru I a ordonat feldmaresalului Boris Șeremetev să reducă numărul formațiunilor moldovenești la jumătate, păstrând doar un regiment, cu 250 de ostași. A mai poruncit să se lase la casele lor de pe râul Don toate regimentele căzăcești din regiune. Printr-o dispoziție specială, Petru I a cerut Senatului și Serviciului Consular să plătească „celor demobilizați solda meritată, ca ei să fie mulțumiți și să poată ajunge în ținuturile lor“.

La sfârșitul anului 1712, Rusia se pregătea din nou de război cu Poarta. Din porunca lui Petru I, general-maiorului Toma Cantacuzino i s-a încredințat formarea unui corp de cavalerie cu 800 persoane, completat cu cei care anterior au ieșit din rândurile armatei din Moldova și Țara Românească. Toma Cantacuzino s-a descurcat cu succes, recrutând cu propriile mijloace, la începutul anului 1713, câteva unități de cavalerie ușoară, în număr de 280 persoane,

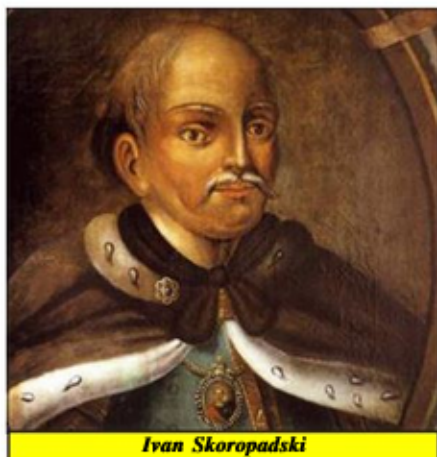

Boris Șeremetev

pe care le-a dislocat în împrejurimile orașului Kiev.

Se revăd în Transilvania

În scopul apărării împotriva invaziilor militare în Ucraina, în 1713, Petru I a început să creeze în localități regimente de *landmiliție*, după modelul celor ce existau în Austria. Țarul a încredințat realizarea acestei idei generalului K.E. Renne și general-maiorului Toma Cantacuzino. Tot atunci, sub comanda ultimului au fost puse cinci regimente de dragoni și i-a fost încredințată și șefia Regimentului de dragoni Tobolsk.

Ivan Skoropadski

Pe parcursul a șase ani, divizia de cavalerie regulată încredințată lui Toma Cantacuzino a apărut frontiera de sud, transferându-se dintr-un loc în altul. Trimitea pichete de cercetare, colecta informații despre evenimentele ce aveau loc în țările vecine, în special despre situația politică și militară din Imperiul Otoman. Documentele pe care le avem la dispoziție ne arată că Toma Cantacuzino corespundea activ cu informatorii săi din Moldova, Țara Românească, Transilvania și Polonia. Deși Constantin Brâncoveanu nu se alăturase oastei ruse, la Moscova se considera o idee bună să se păstreze legăturile secrete cu Curtea domnitorului muntean. I s-a poruncit lui Toma Cantacuzino să facă acest lucru. Până în ajunul schimbării lui Constantin Brâncoveanu de pe tron, el a întreținut cu domnul și cu consilierul lui apropiat Constantin Cantacuzino o corespondență prin intermediul curierilor secreți.

Toma Cantacuzino beneficia de o soldă anuală de 3.200 de ruble. În afară de asta, conform decretului lui Petru I, i-au fost promise o casă în Moscova și o moșie în Ucraina, dintre cele ce aparținuseră conducătorilor de regimente căzăcești care trecuseră de partea lui Ivan Mazepa. Însă nici membrii Senatului de Guvernământ, nici hatmanul ucrainean Ivan Skoropadskii, căruia i s-a poruncit „să caute aici, în Ucraina, un sat în care erau 100 de case“, nu se grăbeau să aducă la îndeplinire porunca țarului. Toma a

dența contelui cu iluminatul principe Aleksandr Menșikov, pe care am descoperit-o în arhive, ne permite să afirmăm că Păuna și copiii au ajuns în Rusia în prima jumătate a anului 1720. S-au oprit la palatul lui Dimitrie Cantemir din Sankt-Peterburg. Acolo, Păuna a așteptat îndeplinirea promisiunii lui Petru I de a le oferi moșii și o casă. A fost nevoie de noi și numeroase rugăminți din partea principesei și a rudelor sale pentru ca Aleksandr Menșikov să îi scrie cancelarului Gavriil Golovkin: „satele aflate în Rusia Mică [Ucraina – V.T.], despre care noi cu Prea Măria dumneavoastră am vorbit, i se dau în proprietate, pentru întreținerea ei. Pentru aceasta, rog pe Luminăția Voastră să binevoiți să-i dați, ca să poată primi în proprietate aceste sate, o diplomă de la Colegiul Afacerilor Externe, pentru ca ea și copiii să se poată întreține fără nevoie”.

La 5 iulie 1721, Păuna a fost nevoită să se adreseze din nou în scris lui Aleksandr Menșikov, cu rugămintea de a-i acorda un ajutor, „deoarece problema ei nu a fost încă soluționată în Senat și a primit din vistieria statului doar 500 ruble, care au fost cheltuite pentru achitarea datoriilor”. În toamna aceluiași an, i-au fost date în proprietate moșiile fostului adjunct al comandantului de regiment din Poltava, Karpek, care în anul 1708

trecuse de partea hatmanului Ivan Mazepa. Conform documentelor care înregistrau venitul gospodăriei pe anul 1724, Păuna obținea de la moșiile sale următoarele: „de la cinci cârciume, care activau în satele sus-numite, pe an – 202 ruble, iar vinul se aducea de la pivnițele ei. Mori și imaș cinci; pășuni și câmpuri nouă jumătăți. Se colecta pâine: secară 670 grămezi, grâu de primăvară [pâine – V.T.] – 110 grămezi, de secară 52 sferturi”. Ambii feciori ai Păunei, grație protecției oferite de către Dimitrie Cantemir și Toma Cantacuzino, au fost înscrși ca soldați în cea mai privilegiată unitate militară din Rusia – Leibregimentul Preobrajenskii. Ei au participat cu acest regiment, împreună cu unchiul lor Dimitrie Cantemir, în campania persană din anul 1722.

Șederea Păunei Cantacuzino cu copiii în Rusia s-a dovedit a fi una de scurtă durată, nu mai mult de cinci ani. În câțiva ani s-au dus pe lumea cealaltă rudele sale apropiate și protectorii ei de bază – Toma Cantacuzino și Dimitrie Cantemir. Imediat

după moartea subită a principelui moldav, în luna august 1723, Rudolf (de fapt, Radu) Cantacuzino, feciorul mai mare al Păunei, i-a scris împăratului Petru I, solici-tându-i „acordul Preamilos-tivului monarh ca să se întoarcă cu maica sa în patrie, precum și rugămintea de a primi o sumă de bani pentru drum și hrană”. Au urmat alte scrisori ale lui Rudolf către țar, cu același conținut.

În ianuarie 1725 a decedat și țarul Petru I, sub protecția căruia Păuna spera să aranjeze situația fiilor săi. Ea a hotărât să părăsească definitiv Rusia și să se întoarcă în Sfântul Imperiu Roman de Neam German. În luna mai a aceluiași an 1725, la porunca împărătesei Ecaterina I, „soția domnitorului muntean Ștefan Cantacuzino, cu copiii, este lăsată să se întoarcă în patrie din proprie dorință”. Documentele pe care le-am descoperit contrazic afirmațiile istoricului Constantin Gane, care considera că Păuna a venit în Rusia doar cu unul dintre fii, Constantin. După ce l-a aranjat în garda lui Petru și l-a înșurat cu Ana Șeremeteva,

cu sentimentul datoriei îndeplinite, a părăsit Rusia. Constantin a obținut moșiile din Ucraina și casa în orașul Nejin și a făcut serviciul militar în cadrul Regimentului de Dragoni „Narva”

(Va urma)

Ruinele palatului lui Toma Cantacuzino de la Filipești de Pădure

Voastră ca să poruncească să se dea robului său casă în Moscova și curți cu țărani, unde și câte va porunci Măria Voastră...". La începutul anului 1718, lui Toma Cantacuzino i s-au dat casă în Moscova și moșii în Ucraina.

Toma Cantacuzino a continuat să joace un rol de intermediar între rudele sale, aflate peste hotare, și demnitarii de la Curtea țarului. Este demnă de pomenit istoria plecării și stabilirii în Rusia a cumnatei contelui, Păuna Cantacuzino, văduva principelui Țării Românești Ștefan, executat la Istanbul.

În ianuarie 1716, asupra familiei Cantacuzino s-au pogorât ura și mânia sultanului Ahmed al III-lea, care îl înlăturase pe Ștefan de pe tronul Țării Românești. Împreună cu soțul au plecat la Istanbul și principesa Păuna cu copiii. Peste câteva luni, socrul ei și soțul au fost executați în fortăreața Șapte Turnuri.

În graba de a îndeplini porunca sultanului, ienicerii au scăpat-o din vedere pe Păuna Cantacuzino și pe cei doi fii ai ei. Strângându-și doar lucrurile de strictă necesitate, banii și bijuteriile, a părăsit palatul în aceeași noapte împreună cu copiii și s-a ascuns după zidurile ambasadei olandeze, sub protecția ambasadurii, prietenul familiei lor. Datorită bijuteriilor sale și ajutorului ambasadurii

olandez, care i-a dat pașaport, Păuna a putut închiria o corabie, pe care, la 20 august, împreună cu fiii, a părăsit țărmurile Bosforului. Peste patru săptămâni, au ajuns la Messina. În ultimele zile ale lunii septembrie 1716, ea a fost primită de vice-regele celor două Sicilii, care i-a înmănat scrisori de recomandare către suveranul pontif. La 12 octombrie a fost primită în audiență la Papa Clement al XI-lea. Primind ajutor material și binecuvântarea preasfântă, Păuna, cu scrisori de recomandare date de papă pentru împăratul german Karl al VI-lea, și-a continuat drumul, prin Florența, Bologna și Veneția, spre Viena, unde a ajuns la începutul anului 1718.

Revine acasă, din propria dorință

În capitala austriacă, văduva domnitorului muntean a fost primită de împărat, care, în semn de recunoștință pentru

meritele soțului ei față de Curtea de la Viena și ca o compensație pentru greutățile și lipsurile pe care le-a suportat, a instituit o pensie anuală, care corespundea rangului și poziției ei. Ambii fii, care împliniseră 15 și, respectiv, 16 ani, au obținut posibilitatea să își continue studiile. Conform afirmației lui Nicolae Iorga, pensia alocată de Curtea vieneză permitea familiei Păunei să ducă o viață demnă. Însă urmașii ei erau „prea mândri pentru a merge pe jos și la fel de săraci pentru a plăti datoriile“, ceea ce, în câțiva ani, a înrăutățit situația financiară a mamei.

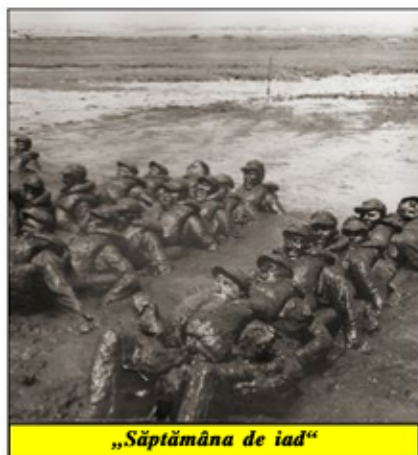
Atunci, ea și-a îndreptat privirile spre Rusia, unde putea să spere în ajutorul rudelor sale Toma Cantacuzino și Dimitrie Cantemir. La începutul primăverii anului 1718, ea a transmis câteva scrisori lui Toma, cu rugămintea de a le reexpedia una lui Petru I, cealaltă cancelarului Gavriil Golovkin, în care „exprima speranța că va

fi privită milostiv de Preamilostivul monarh rus și va primi o mână de ajutor de la ocrotitorul lumii creștine ortodoxe“.

Correspondența Păunei cu Curtea rusească a continuat circa doi ani. Nu puține străduințe pentru soluționarea favorabilă a rugămintii sale au depus Dimitrie Cantemir și Toma Cantacuzino. Corespon-

Regele Suediei Carol al XII-lea și hatmanul Ivan Mazepa, învinșii lui Petru I la Poltava

„Săptămâna de iad“

constituind nucleul unității „SEAL Team Six“ cea care a furnizat luptătorii care l-au capturat pe Osama bin Laden –, devenită operațională în aprilie 1981.

Pentru familiarizarea luptătorilor cu cele mai noi tehnici de luptă, a fost inițiat un vast program de antrenamente și exerciții comune cu GSG-9, din R.F.G., Special Boat Squadrons, din Marea Britanie, sau cu scafandrii de luptă francezi.

O nouă reorganizare de amploare a avut loc în 1987, pe fundalul adoptării unei noi strategii naționale privind utilizarea forțelor speciale. Reorganizarea a fost precipitată și de scandalul referitor la comandantul unității, comandorul Richard Marcinko, care a fost implicat într-un proces legat de mănuierea fondurilor unității, mită și conflict de interese, fiind condamnat în final la doi ani de închisoare.

Unitatea este redenumită „Marine Research Facility“ (MARESFAC), dar, la scurt timp, se renunță la această denumire în favoarea celeia de „Naval Special Warfare Development Group“ (Dev-Group). În ciuda trecerii a mai bine de două decenii de la

această transformare, vechea denumire – „SEAL Team Six“ continuă să fie folosită, în special în mass-media.

Efectivele unității sunt estimate la 200 de luptători, alți 300 de oameni fiind alocați secțiilor administrative și de pregătire a recruților.

În 2006 existau opt echipe SEAL (SEAL Teams), având ca subdiviziune plutonul. Un pluton SEAL este format

din 16 luptători, dintre care doi sunt ofițeri. În funcție de misiune, plutonul este divizat în două grupe sau în patru echipe a câte patru luptători.

Fiecare echipă SEAL poate fi desfășurată oriunde în lume, dar, ca și în cazul „Beretelor Verzi“, cele opt echipe au o arie de operații bine determinată. De exemplu, Team Two, cu garnizoana în baza navală „Little Creek“, Virginia, acționează cu precădere în spațiul Asiei de Sud-Est.

Recrutarea în SEAL se face pe bază de voluntariat. Selecția și pregătirea recruților se desfășoară la „Naval Special Warfare Center“, din Coronado (San Diego, California). Pentru cei admiși durata cursurilor de inițiere este de 26 de săptămâni.

Operațiunea „Geronimo“

Candidații trec mai întâi printr-un examen medical extrem de minuțios, o atenție deosebită fiind acordată funcțiilor inimii și plămânilor, precum și acuității vizuale. Testul fizic inițial

presupune efectuarea a minimum 100 de flotări în două minute, același număr de genuflexiuni, tot în două minute, 20 de tracțiuni la bară fixă, parcurgerea înot a distanței de 500 yarzi (457 m) în mai puțin de 10 minute (candidații fiind îmbrăcați în ținuta de luptă), precum și alergarea pe distanța de 1,5 mile terestre (2,4 km) în mai puțin de 9 minute și 30 de secunde.

Cei admiși își încep pregătirea printr-un așa-numit „curs de îndoctinare“, structurat pe trei etape.

În prima etapă, care durează opt săptămâni, se are în vedere dezvoltarea condiției fizice, perfecționarea tehnicilor de înot, consolidarea abilităților de muncă în echipă și fortificarea tenacității și a tăriei psihice a luptătorilor. Se execută marșuri lungi, curse cu obstacole pe distanțe variabile, înot pe distanțe de până la două mile în apele oceanului, canotaj cu diverse tipuri de ambarcațiuni de mici dimensiuni. După primele trei săptămâni, urmează o primă testare a cursanților în cadrul așa-numitei „săptămâni de iad“ („Hell Week“): cinci zile și jumătate de antrenament continuu, de duminică seara până vineri după-amiază, perioadă în care durata totală a

Infiltrarea luptătorilor SEAL se face, cel mai adesea, dinspre mare

Forțele de reacție antiteroriste

SEAL, SWAT

LUMINIȚA BANU, FLORIAN BANU

La fel de celebră și intens mediatizată precum „Delta Force” (Magazin istoric, nr. 10/2011) este și unitatea antiteroristă aflată în subordinea Marinei Militare americane: „The United States Navy Sea, Air and Land” (SEAL). Originile unității se regăsesc în perioada celui de Al Doilea Război Mondial, în primăvara anului 1943, când au fost create echipele speciale intitulate „Navy Combat Demolition Units” (Unitățile Marinei de Luptă și Distrugere), având baze la Waimanalo (Hawaii) și Fort Pierce (Florida). Scafandrii de luptă din aceste unități au fost folosiți cu succes la începutul anilor '50, în timpul războiului din Coreea, astfel că decizia de a continua și perfecționa pregătirea lor s-a impus de la sine.

Reorganizările succesive au dus la începutul anilor '60 la apariția echipelor cu denumirea SEAL, având misiunea de a desfășura operațiuni specifice războiului neconvențional în mediul marin, submarin și pe uscat. Din 1963 și până la sfârșitul conflictului, luptătorii SEAL au desfășurat diferite operațiuni speciale pe teritoriul vietnamez, consolidându-și reputația de soldați abili și temerari.

Denumirea preferată de mass-media

În a doua parte a anilor '70 unitatea a intrat în amplul proces de reformă al forțelor speciale, menit să le facă mai competitive în raport cu noile amenințări de factură teroristă. Eșecul operațiunii „Eagle Claw” (Magazin istoric, nr. 10/2011) s-a răsfrânt și asupra forțelor speciale ale Marinei și, ca atare, anul 1980 a fost

unul al reformelor. Cele 12 plutoane ale SEAL Team One, desfășurate pe Coasta de Vest, au început intense antrenamente pentru operațiuni antiteroriste, în vreme ce pe Coasta de Est elemente selectate din SEAL Team Two au format două plutoane speciale, cunoscute sub acronimul „MOB Six” (Mobility Six). Acestea au exersat diferite scenarii de intervenții antiteroriste în mediul marin, dezvoltând tactici specifice și

mm, cartușele cu piper (Oleo-resin Capsicum), grenadele de consternare (cu o putere de 175 decibeli și o intensitate luminoasă de 2,5 milioane candel) și spuma puternic adezivă. Folosirea întregului arsenal din dotare se face având în vedere scopul principal al SWAT: salvarea de vieți, inclusiv a vieții infractorului. Așadar, armele letale sunt folosite exclusiv în situațiile fără alternativă.

Primele intervenții ale unității create de inspectorul Gattes au fost larg mediatizate de televiziune, dar și de presa scrisă, astfel că unitatea a devenit celebră în scurt timp. De altfel, unitatea SWAT a Departamentului de Poliție din Los Angeles nu a pierdut niciun om timp de 41 de ani, până la 7 februarie 2008, când un pistolar din Winnetka l-a doborât pe Randal Simmons.

Două olimpiade fără incidente

Prima confruntare de răsunet a avut loc la 9 decembrie 1969 cu un grup de

membri ai grupării „Panterele Negre”, exponenta radicală a mișcării „Black Power”, în schimbul de focuri, care a durat aproape patru ore, fiind implicați 40 de luptători SWAT.

În 1971, în urma sporirii infracțiunilor cu violență și a amenințării reprezentate de declanșarea gherilei urbane de către diferite grupări extreme, a fost fondată în cadrul Diviziei Metropolitane a LAPD o bază permanentă a unității SWAT. De-a lungul anilor '70 au fost create unități SWAT în cadrul departamentelor de poliție din toate marile orașe americane.

Necesitatea unor astfel de unități a fost dovedită la 17 mai 1974, când șase membri ai grupării „Symbionese Liberation Army”, înarmați cu arme semiautomate și automate, s-au baricadat într-o clădire de pe strada 54 Est, Compton Avenue, din Los Angeles. Clădirea a fost înconjurată de forțele polițienești și au fost inițiate negocieri, transmise în direct de numeroase televiziuni. Suspecții au deschis focul, trăgând 3.772 de gloanțe, conform surselor poliției. În schimbul de focuri, persoanele baricadate au suferit mai multe răni, dar au refuzat să se predea, murind în cele din urmă în incendiul care a cuprins clădirea.

După acest incident violent, unitatea a fost reorganizată în șase echipe a câte zece oameni, fiecare echipă putând fi divizată în două așa-numite „elemente”, formate

din cinci luptători. Totodată, vestele antiglonț și armele automate au intrat în dotarea standard a unității.

În 1983, având în vedere că Los Angeles urma să devină gazda Jocurilor Olimpice de vară în anul următor, luptătorii unității au făcut un „turneu” european, participând la antrenamente comune cu GSG-9, în Germania, cu jandarmii francezi din cadrul GIGN și, în Marea Britanie, cu luptătorii din SAS.

De-a lungul celor 19 zile ale Jocurilor Olimpice unitatea a fost în stare de alertă 24 de ore din 24. Experiența câștigată a fost fructificată în 1996, în timpul olimpiadei de la Atlanta, când unități SWAT, împreună cu luptători „Delta” și SEAL au reușit să prevină orice act terorist.

Asemenea altor unități ale forțelor speciale, și unitățile SWAT au beneficiat de o largă popularizare prin mass-media. În 1975 a fost realizat un serial de televiziune, cu 37 de episoade, intitulat *SWAT*, iar în 1978 celebra Panteră Roz devenea eroina unui scurt-metraj de desene animate – *Pink SWAT*. Dintre filmele artistice mai recente le amintim pe cel al regizorului Clark Johnson, *SWAT* (2003), și pe cel al lui Benny Boom, chiar anul acesta, *SWAT: Firefight*. Interesul publicului pentru acest gen de unități polițienești a dus la realizarea, în anul 2007, a unui serial documentar – *SWAT: Tactical Force*. Evident, luptătorii SWAT nu puteau lipsi din galeria personajelor din jocurile electronice, numărul celor care și i-au ales ca protagoniști pe aceștia fiind de-a dreptul impresionant.

(Va urma)

Antrenament SWAT

Comandorul Richard Marcinko

somnului este de doar patru ore. În tot acest timp, cursanții, uzi și plini de nisip, efectuează exerciții în mijlocul exploziilor și a rafalelor simulatoarelor, dovedind pe viu că organismul uman poate face de zece ori mai mult decât se crede în mod curent. Circa 70-80% dintre cursanți sunt eliminați în cadrul acestui test.

Cea de-a doua etapă este consacrată exclusiv pregătirii viitorilor luptători SEAL în tehnicile scufundărilor de luptă, insistându-se în special pe înotul subacvatic pe distanțe lungi, menit să asigure inserția discretă a luptătorilor în teatrele de operațiuni.

Următoarele nouă săptămâni sunt dedicate antrenamentelor de tir (inclusiv cu pușca cu lunetă), pregătirii și executării minării și deminării, luptei în unități tactice de mici dimensiuni, tehnicilor de escaladare, navigare și orientare. La finalul acestei ultime etape se desfășoară o nouă evaluare, pe parcursul unei săptămâni.

Cursanții rămași erau trimiși să urmeze un curs de para-

șutism de trei săptămâni în cadrul școlilor Armatei de Us-cat. Din anul 2003, Marina și-a creat propriile școli de parașutism pentru forțele speciale.

Ultima etapă de pregătire o constituie un curs special de 15 săptămâni, desfășurat tot în baza militară de la Coronado. Numai după absolvirea acestuia un cursant devine membru al uneia dintre echipele SEAL.

De-a lungul timpului, forțele SEAL au participat la o serie de operațiuni antiteroriste, cea mai recentă și de mare impact fiind aceea de lichidare a lui Osama bin Laden, la 1 mai 2011 (operațiunea „Geronimo”, după numele unei căpetenii a apașilor).

41 ani, fără pierderi

Structurile polițienești din S.U.A. au fost nevoite, la rândul lor, să înființeze propriile unități tactice de elită, pentru a face față valului crescut de acte de violență și de terorism. Prima dintre acestea a fost creată în cadrul Los Angeles Police Department (LAPD), în anul 1968. Inițiatorul unității, denumită SWAT („Special Weapons and Tactics”), a fost inspectorul Daryl Gates, dar ideea îi aparținea ofițerului de poliție John Nelson, care fusese impresionat de acțiunea unor echipe speciale ale Departamentului de Poliție din Delano în timpul reprimării unor proteste violente ale membrilor unui sindicat.

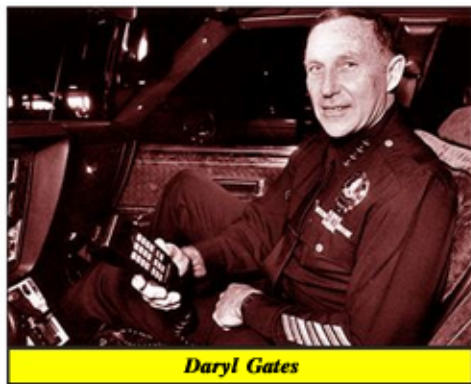
Printre atribuțiile principale ale unității se numără: eliberarea ostaticilor; controlul revoltelor

de masă; securizarea unor perimetre în timpul vizitelor unor înalți demnitari; asaltul clădirilor în care se află bari-cadați suspecti înarmați; efectuarea arestărilor periculoase; sprijin pentru operațiunile sub acoperire; operațiuni antiteroriste.

În formula inițială, unitatea SWAT-LAPD era alcătuită din 60 de polițiști, împărțiți în 15 echipe a câte patru oameni. Selectarea lor s-a făcut din rândul voluntarilor, polițiști cu experiență, mulți dintre ei foști militari.

Ulterior, încadrarea în SWAT presupunea un test psihologic amănunțit, un test scris cu privire la cunoștințele polițienești, îndeplinirea unor baremuri fizice și apoi parcurgerea unui curs axat pe pregătire fizică, exerciții de tir asupra unor ținte statice și în mișcare, tehnici de negociere, tehnici de arestare.

Din punct de vedere al dotării cu armament și echipament, unitatea dispune de un arsenal redutabil, incluzând o serie de arme „exotice” pentru forțele polițienești, așa cum indică chiar denumirea unității („Special Weapons”). Pot fi amintite o serie de arme neletale, cum ar fi: cartușele cu gaze lacrimogene, lansate cu pistoale de calibrul 37 și 40

Daryl Gates

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ cărți de la Editura Herald

Colecția Manuscris

Cartea lui Enoh

Traducere din etiopiană, note și comentarii: R.H. Charles, Cuvânt înainte: W.O.E. Oesterley, Traducere și îngrijire ediție: Alexandru Anghel, București, 2011, 246 p.

Preț site: 23.5 RON

Manuscrisele de la Marea Moartă

Traducere din ebraică, introducere și note: Theodor H. Gaster, Traducere din limba engleză: Simona Dumitru, București, 2011, 336 p.

Preț site: 32 RON

Martiriul sfinților apostoli Petru și Pavel

Ediție bilingvă, Traducere din latină, note și îngrijire ediție: Sorin-Dan Damian, București, 2010, 160 p.

Preț site: 16.5 RON

Faptele apostolului Toma

Cuvânt introductiv: Francis Burkitt, Traducere din limba greacă, note și comentarii: Simion Voicu, București, 2009, 208p.

Preț site: 20 RON

Pătimirile sfinților martiri

Cuvânt înainte, note și comentarii: F.C. Conybeare, Traducere și îngrijire ediție: Monica Medeleanu, București, 2008, 256p.

Preț site: 20 RON

Martire pentru Hristos

Cuvânt înainte, note și comentarii: F.C. Conybeare, Traduceri din engleză și latină: Monica Medeleanu, București, 2008, 176p.

Preț site: 15 RON

Colecția Cultură și Civilizație

Lewis Spence, Mituri precolumbiene. Mexic, America Centrală, Peru

Traducere din limba engleză: Mariana Buruiană, București, 2011, 336 p.

Preț site: 28 RON

Octavian Simu, Civilizația japoneză tradițională

Ediția a treia, lărgită și revizuită, București, 2011, 432 p.

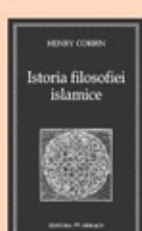
Preț site: 36.5 RON

Franz Cumont, Misteriile lui Mithra

Traducere și îngrijire ediție: Alexandru Anghel, București, 2009, 240 p.

Preț site: 17 RON

Henry Corbin, Istoria filosofiei islamice

Traducere din limba franceză: Marius I. Lazăr, București, 2008, 464 p.

Preț site: 33.5 RON

Thomas Whitaker, Neoplatonismul: un studiu asupra istoriei elenismului

Traducere din engleză: Alexandru Anghel, București, 2008, 272 p.

Preț site: 21 RON

D.P. Walker, Magia spirituală și angelică

De la Ficino la Campanella, Traducere și îngrijire ediție: Maria Genescu, București, 2010, 304 p.

Preț site: 27.5 RON

DIHONIE ÎNTRE EXILAȚII EUROPEI

Continuăm, după o pauză de un număr, prezentarea celei de a doua versiuni, mai amplă, a documentului păstrat în Fondul Brutus Coste, aflat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, datat 2 septembrie 1965, care poartă mențiunea „Strict confidențial“, destinat „Prietenilor personali din ACEN în legătură cu alegerile anuale din septembrie“. Așa cum cititorii noștri s-au obișnuit deja, adresăm mulțumirile noastre doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a prezenta acest document.

II. *Factorii pozitivi dacă nu se face vreo schimbare* [subliniat în original]

a) Factorii pozitivi, dacă Brutus Coste rămâne secretar general, sunt implicați parțial prin ceea ce s-a spus despre factorii negativi, în cazul în care este schimbat, dar voi menționa câțiva dintre ei.

Prietenia strânsă dintre domnul Coste, David Martin, cu însumi și alți membri ai comitetului nostru – precum Jay Lovestone, Hal Lehrman, Eugene Lyons, Moshe Decter, Victor Lasky etc. – asigură faptul că ACEN poate oferi maximum de sprijin, nu numai din partea Prietenilor Americani ai Națiunilor Captive ca un grup, dar și din partea acestor persoane individuale și a altor organizații cărora ei le aparțin [subliniat în original]. M-am gândit la diferite căi prin care, noi toți, putem fi de mai mare ajutor ACEN-ului decât am fost până acum, în ciuda dificultăților financiare ale ACEN. Totuși, știu că va fi posibil pentru mine să mobilizez acest gen de sprijin doar dacă nu se produce schimbarea secretarului general.

b) Efectele directe ale războiului din Vietnam și ale acțiunii puternice a președintelui Johnson în Republica Dominicană [în aprilie 1965, președintele american a ordonat intervenția forțelor armate americane în această țară pentru a proteja viețile cetățenilor americani aflați acolo și pe baza unor informații care vorbeau despre posibilitatea apariției unei a doua Cube] ar putea conduce, în curând, la anumite modificări în politica administrației Johnson față de Europa de Est, care să fie mai apropiate de poziția ACEN. Dacă, așa cum este probabil, Uniunea Sovietică va continua linia dură pe care o promovează în prezent față de Statele Unite în Vietnam și față de S.U.A. și Germania de Vest la Geneva, guvernele satelit

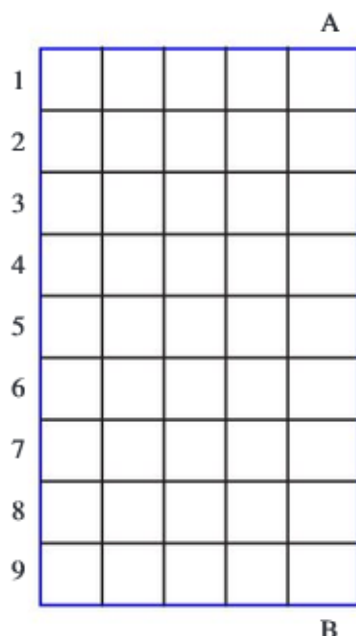
vor fi obligate să continue atacurile lor recente contra S.U.A., cât și relațiile comerciale și sprijinul acordat subversiunii comuniste din Cuba, America Latină și Vietnam. Congresmenii și senatorii nu vor accepta cu brațele încrucișate așa ceva – dacă li se vor prezenta faptele – și AFCN plănuiește să le aducă mereu aceste aspecte în atenție, cu ajutorul vostru. Acest proces va slăbi miturile și iluziile care prevalează în parte în cadrul Departamentului de Stat cum că „titoismul“ și „comunismul național“ din Europa de Est se dezvoltă rapid într-o cale ajutătoare pentru politica externă a Statelor Unite.

O astfel de evoluție politică la Washington, care este foarte probabilă, chiar dacă nimic nu este sigur în politică, ar putea face posibil ca senatorii Dodd și Douglas să ajute la obținerea unui mai mare sprijin financiar pentru Comitetul Europa Liberă, ceea ce, la rândul său, ar face posibil pentru R.F.E. să revină asupra unor tăieri din bugetul ACEN. Cred, de asemenea, că lucrurile pot continua fără probleme dacă nu se produc schimbări la nivelul secretariatului general, astfel încât domnul Richardson să dorească să revină asupra unei părți a reducerii bugetare, dacă o poate face.

Acestea sunt doar o părere și o predicție pur personale. Evident, nu pot și nu trebuie să vorbesc pentru domnul Richardson, chiar dacă îmi este un prieten apropiat. Totuși, în urma conversației pe care am avut-o cu el, atât singur, cât și cu domnul Martin, pot să dau asigurarea mea că domnul Richardson este absolut sincer când spune că sprijină întru totul independența ACEN și nu va încerca vreodată să dicteze, direct sau indirect, prin presiuni financiare, asupra personalului ACEN, a politicilor pe care le urmează sau a modului cum dispune de bugetul său.

(Va urma)

DREPTUNGHI MITOLOGIC

Orizontal:

- 1) Preoteasa oracolului din Delfi la vechii greci.
- 2) Cel mai mare poet epic grec, autorul poemelor *Iliada* și *Odiseea*.
- 3) Oraș în Grecia antică unde se găsea un vechi sanctuar al lui Apolo și un oracol vestit (sec. VIII î.H.).
- 4) Unul dintre principalii titani în mitologia greacă, înfrânt și pedepsit de Zeus să susțină bolta cerească pe umeri.
- 5) Romancier și poet scoțian (Sir Walter, 1771-1832) autorul romanelor *Ivanhoe*, *Rob Roy* și *Temnița din Edinburgh*.
- 6) Pictor spaniol, grec de origine, (El..., 1541-1614). Printre operele sale principale: *Apostolii Petru și Pavel* și *Sf. Mauriciu sau martiriul celor 10.000 de tebani*.
- 7) Rege al Corintului (în mit. greacă), renumit pentru viclenia sa. Pedepsit de zeus să împingă neîncetat o stâncă.
- 8) Străvechi oraș pe litoralul de nord-vest al Asiei Mici, ale cărei ruine au fost descoperite și cercetate pentru prima oară de arheologul german Schliemann în 1872-1874.
- 9) Căpetenia legendară a expediției argonauților pe nava Argos în căutarea lânii de aur.

Pe verticala A-B: Cel mai mare poet comic al Greciei antice (446-385 î.H.) care a scris, între altele, *Viespile* și *Acarnienii* (împotriva demagogilor și politicienilor).

Dumitru CIREAȘĂ

ÎN BĂTĂLIA DE LA POLTAVA (1709)

(Criptografie: 3, 3, 5, 5)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus **MUREȘENII**, nr. 10/2011

T – E – AER – BRASOV – AL – ANTI – ASI – UND – TESUT – SRI – ZONE – PIEPT – CER – LI – UZITA – EV – ORGA – T – AUREL – RI – INSA – ODE – IACOB – GS – GE – ORICAT – IULIU – TI.

Soluție joc **PE TIMP DE CRIZĂ**, nr. 10/2011

LA RECESIUNE, INFLAȚIA E MARE

(L – ARE – CE – SI – UN – E/IN – F – LA – T – I/A – EM – ARE)

**EDITURA
HERALD**

Reduceri de preț pentru comenzile online pe site-ul:
www.edituraherald.ro
sau la numărul de telefon 021.319.4061, 077664320

Colecția Logos

**Pierre Duhem,
Doctrina cosmologică a
Kabalei**

Traducere din limba franceză:
Gabriel Avram, Cuvânt înainte:
Dr. G. Encausse, 2011, 192 p.
Preț site: 17 RON

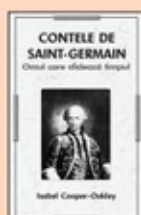
**Octavian Simu,
Șamanismul. Călătorie
între două lumi**
București, 2011, 288 p.
Preț site: 22 RON

**Lynn Thorndike,
Magia în istoria
intelectuală a Europei**
Traducere din engleză și
îngrijire ediție: Alexandru
Anghel, București, 2011,
208 p.
Preț site: 16 RON

**Isabel Cooper-Oakley,
Contele de Saint-Germain.
Omul care sfidează timpul**
Traducere din limba engleză:
Cornelia Zamfirescu, Editura
Herald, Colecția Logos,
București, 2009, 224 p.
Preț site: 18.5 RON

**Paul Sédir,
Istoria Rozacrucienilor**
Traducere din limba franceză:
Marius Cristian Ene și Gabriela
Nica, București, 2010, 224 p.
Preț site: 18.5 RON

**Mircea Dușu,
Procesul lui Pavel
Apostolul Neamurilor,**
București, 2011, 224 p.
Preț site: 19.5 RON

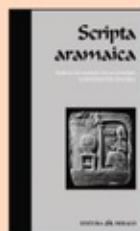

Colecția Cărți Fundamentale

**Cartea egipteană a
morților (Papirusul Ani)**
Ediția a III-a, Traducere, cuvânt
introdutiv, note și indice
tematic: Maria Genescu,
București, 2010, 376 p.
Preț site: 32.5 RON

Scripta aramaica
Traducere din limba aramaică,
studiu introductiv, notițe
introdutive și note: Constantin
Daniel, București, 2008, 336 p.
Preț site: 27 RON

**Gândirea egipteană
antică**
Traducere din limba egipteană
veche, studiu introductiv, notițe
introdutive și note: Constantin
Daniel, București, 2008, 320 p.
Preț site: 25 RON

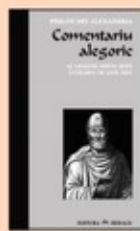
**Porfir,
Sentințe despre naturile
inteligibile**
Traducere, note și comentarii:
Alexandru Anghel, București,
2008, 128 p.
Preț site: 12.5 RON

**Proclos,
Elemente de teologie**
Traducere și îngrijire ediție:
Alexandru Anghel, Editura
Herald, Colecția Cărți Funda-
mentale, București, 2007, 224 p.
Preț site: 20.5 RON

**Philon din Alexandria,
Comentariu alegoric al
legilor sfinte după lucrarea
de șase zile**
Traducere din latină, introducere
și note: Zenaida Anamaria Luca,
București, 2006, 256 p.
Preț site: 22 RON

MONETĂRIA STATULUI 140 ANI

DIALOG CU CITITORII

A CANDIDAT, DAR NU ATUNCI

Colaboratorul nostru, domnul GRIGORE ALDESCU-ALDEA, ne-a semnalat o greșeală strecurată în explicația pe care am dat-o lui Fulton Lewis Jr., al cărui nume apărea în documentul de la Hoover Institution pe care l-am publicat în numărul din luna iulie acest an. Spuneam acolo că Fulton Lewis Jr. l-a sprijinit pe „contracandidatul lui John F. Kennedy la președinție, Barry Goldwater“ (în foto). În realitate, Goldwater a candidat la președinția S.U.A. în 1964, contra lui Lyndon Baines Johnson,

cel care avea să câștige. Ne cerem scuze pentru această greșeală.

O CARTE CĂUTATĂ

Am prezentat în numărul din luna martie a acestui an, la rubrica noastră „Pentru biblioteca dumneavoastră“, volumul consacrat istoriei Mediașului realizat de domnii Hansotto Drotloff și Günther E. Schuster. Mai mulți cititori ne-au întrebat de unde îl pot procura. O pot face fie comandând cartea online, pe websiteul Editurii Schiller din Sibiu: <http://buechercafe.ro/index.php?id=2&L=2> (cartea se găsește la nr. 39 de pe listă), fie scriind la adresa S.C. BUECHER-CAFE SRL, str. Mitropoliei 30, RO – 550179 Sibiu; tel. +40-269-221 060; fax +40-369-815 289; email: erasmus@buechercafe.ro.

CERERI ȘI OFERTE

FLORIN NICOLAE
GEORGESCU, București,

telefon 0745.580.800, solicită numerele: 1/1967; 2/1986; 8/1993; 1/1994; 8, 9/1996; 12/1998; 4, 10/1999; 6/2001; 6, 7/2003; 11/2004. Oferă numerele: 3, 7/1967; 9/1974; 10, 11/1975; 5/1981; 12/1982; 12/1986; 8, 9/1987; 4, 6/1991; 6/1998.

CEZAR ZĂGAN, comuna Schitu-Duca, județul Iași, telefon 0232.320.978, oferă numerele: 5, 11/1968; 4/1969; 2/1971; 3/1972; 3, 4, 7, 8/1975; 10/1977; 3, 10, 12/1980; 1, 2/1981; 9/1982; 10, 12/1983; 10/1984; 7/1985; 7-9, 11, 12/1986; 2-5, 7-10, 12/1987; 3-5, 7, 9, 10/1988; 8, 9/1989; 1, 5, 8/1990; 8, 9/1998; 1/2000; 12/2002; 1/2003; 1/2004.

VASILE LUPĂȘCU, Bd. Socola, nr.3 A, bloc E1, sc. A, et. 2, ap. 4, Iași, oferă colecția completă.

OCTAVIAN LATEȘ, str. M. Eminescu, nr. 57, cod 330.055, Hațeg, jud. Hunedoara, telefon 0765.210.813, oferă colecția completă.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române la poziția 19.356.

În București revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 283, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde veți avea acces începând cu primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită textele și fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

Cu acest prilej aniversar, eu cred că se cuvine să omagiem pe cei care s-au luptat pentru înființarea Monetăriei, cei care au condus-o încă de la începuturi. Mulți dintre ei au fost artiști, ingineri, lucrători de înaltă calitate, care au adus-o, prin munca lor, până în zilele noastre. De aceea, vă propun să-i omagiem și pe lucrătorii de astăzi, cărora eu, personal, le mulțumesc pentru lucrurile deosebite pe care le fac. Le puteți observa în mica expoziție pe care am organizat-o la intrarea în această sală. Vreau să le urez succes în continuare!

Viața lor nu este ușoară, pentru că producția de monetă metalică este limitată peste tot în lume. Inflația ne joacă festa finală, dar nu numai în România. Mă gândesc – filosofic – ce mai poți să faci cu un cent în America sau cu un euro-cent în Europa și asta este o întrebare esențială, cred eu, pentru viitorul circulației monetare. Au apărut instrumente de plată fără numerar. Totuși, numerarul își păstrează o anumită pondere. Este un subiect pentru alt seminar, pentru o altă discuție. Dar legat de activitatea de astăzi a Monetăriei, știm că dănașii, spre deosebire de trecut, când circulația metalică era cea dominantă, trebuie să-și caute noi piețe, noi clienți, noi activități de desfacere, pentru că sunt o unitate autonomă și trebuie să facă profit. În consecință, le urez din toată inima să găsească acest echilibru între frumos, artă, obligație, să o numesc națională (pentru că a bate moneta

unei țări este o obligație de mare onoare națională) și profitabilitate. După cum au început sau au demarat proiectele din ultimii ani, cred că au șanse de succes, dar să le urăm cu toții să îl aibă!

Monetăria Statului, din multe puncte de vedere, este o instituție unică în peisajul economic. Aici artele vizuale își dau mâna cu tehnologia (cine are curiozitatea să viziteze Monetăria va constata că acolo este tehnologie de ultimă oră) și cu finețea. Gravorii de la Monetăria Română, și aveți aici reprezentanți ai acestei bresle, sunt, în același timp, tehnicieni și artiști. Merită să subliniem acest lucru, având în vedere îmbinarea între artă, tehnologie, economie, monetarism și nemonetarism, ca să spun așa, dar și pentru că dănașii, în afară de monetă (de circulație, comemorativă, de colecționare pentru numismați), produc și alte obiecte de valoare estetică: medalii, decorații, obiecte de cult pentru Biserica Ortodoxă Română. Într-un fel, Biserica Ortodoxă Română are simbolistica ei și, îndrăznesc să spun în acest seminar, este bine ca independența Bisericii Ortodoxe Române să fie întărită de o simbolistică autohtonă, nu să împrumutăm elemente simbolice din sud sau din est. De aceea, consider că este foarte bine ceea ce faceți și vă doresc succes în această direcție.

Mugur ISĂRESCU,
Guvernatorul Băncii Naționale a României

O altă imagine a clădirii Monetăriei Statului

UN SIMBOL AL INDEPENDENȚEI STATULUI

Îmi face o deosebită plăcere să deschid acest simpozion aniversar. El este dedicat celebrării a 140 de ani de la înființarea Monetăriei Statului.

Ca și în cazul multor altor instituții semnificative pentru crearea statului român modern, inclusiv al Băncii Naționale, și înființarea Monetăriei Statului a fost un proces cu suișuri și coborâșuri. Am sărbătorit anul trecut 130 de ani de la înființarea Băncii Naționale și spuneam atunci că aniversarea instituției noastre, în luna aprilie a fiecărui an, este una convențională, întrucât crearea Băncii Naționale a durat mai bine de un an, între momentul în care a demarat și acela în care Banca a intrat în funcțiune. La fel s-a întâmplat și în ceea ce privește Monetăria Statului.

Avers și revers polul din 1868

Monetăria Statului urma să bată moneda națională, care reprezenta un simbol al suveranității statului român, iar România de atunci era încă într-o situație de – să-i spunem așa – relativă vasalitate față de Poarta Otomană. De fapt, când a apărut prima monedă, primul pol de aur – moneda de 20 lei, cu efigia domnitorului Carol – s-a produs și protestul a două mari puteri, atât al Porții Otomane, cât și al Austro-Ungariei.

Este remarcabil faptul că istoria noastră modernă a început cu un conflict monetar. Acea primă emisiune a trebuit să fie retrasă, unii afirmă chiar că a fost topită. Oricum, din această emisiune s-au conservat foarte puține exemplare. De aceea, cele două piese care se află în Muzeul Băncii Naționale, piese pe care Carol I apare fără barbă sau cu o barbă incipientă, au o mare valoare numismatică.

Se poate spune deci că din 1867, când a apărut *Legea pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monetelor naționale*, până prin 1871, Monetăria Statului s-a tot înființat. Practic demararea procesului de funcționare a noii Monetării a avut loc în 1870, așa încât s-ar putea spune că anul trecut s-au împlinit cei 140 de ani.

Aș mai adăuga ceva, din bucuria de a reaminti bucureștenilor de ce strada care dă în Șoseaua Kiseleff și care este în apropierea Muzeului Țăranului Român se numește strada Monetăriei. Motivul este acela că Monetăria Statului a funcționat în primii săi ani, așa cum era absolut normal, în afara Bucureștiului, mai bine zis, dincolo de bariera orașului. Barierele Bucureștiului reprezentau ceea ce în prezent este prima centură a orașului. Piața Victoriei însemna ieșirea din oraș. Primul sediu al Monetăriei a fost construit acolo.

cealaltă, se află valoarea monetei între două ramuri, una de stejar și alta de laur, sante simboluri de bravură și glorie a strămoșilor noștri“.

Începând de joi, 26 februarie, evenimentul era comentat în ziarele bucureștene. Mai apropiate sau mai îndepărtate de guvern, acestea n-au acordat spații largi inaugurării Monetăriei Statului, ci, de regulă, au inserat câte o notă în care au prezentat desfășurarea ceremoniei de mai sus. În notele respective, după ce se menționau importanța și bucuria produsă de un astfel de eveniment, își făceau loc criticile, care nu au fost deloc puține.

Astfel, *Trompeta Carpaților*, sub redacția lui N. Bassarabescu, dar sub îndrumarea lui C. Bolliac, a reacționat încă de joi, 26 februarie, scriind: „Alaltăieri, marți, a fost solemnitatea inaugurării palatului monetei naționale, când s-a și început îndată baterea monetei de argint și de aur. Dintre primele bucăți ieșite s-au răspândit îndată un număr oarecare în piața Bucureștilor și acestea au fost primite cu cea mai vie bucurie, cu entuziasm chiar am putea zice, văzându fiecare reîntoarcerea la splendoarea veche a statului român în acest punct“.

Tot joi, inserând informații despre evenimentele petrecute în București la 25 februarie, ziarul *Țara*, a cărui orientare conservatoare se vede din componența Comitetului de direcțiune (N. Blaramberg, Aristide Pascal și Petre Carp), începea prima pagină cu o rubrică de 20 de rânduri, în care primele 13 și jumătate erau consacrate afacerii Strousberg (*Magazin istoric*, nr. 2-5/1979), iar restul de șase rânduri și jumătate inaugurării Monetăriei. După ce M. Kogălniceanu era aspru criticat în legătură cu afa-

Petre Mavrogheni cu soția

cerea Strousberg, ziarul preciza: „Cealaltă știre este măreață. Este vorba de redobândirea și exercitarea unuia din drepturile regaliene ale țării, acela de a avea o monedă națională. Până aici aveam numai pe cea de aramă. Ieri s-a inaugurat cea de argint și de aur, adică aceea de 1 leu și de 20 de lei. Aceasta nu este cel mai mic din meritele lui 11 februarie [1866]“.

La două zile distanță, vineri, 27 februarie, a reacționat și ziarul *Românul*, cu Eugeniu Carada menționat pe frontispiciu, ca „redactore răspundzetur“

și, de ce nu, posibil autor al știrii și al comentariului care o însoțește, în care după un cuvânt de laudă urmează unul de critică: „*Monitorul* ne spune că la 24 februarie s-a deschis ospelul de monedă, cu ceremonia obișnuită. Salutăm și noi cu mare bucurie acest fapt. Guvernul a uitat să invite pe senatori. Nu face nimic; cine este cel care nu uită foarte des că avem un Senat? Guvernul a deschis ospelul de monedă cu un an mai târziu; ne mulțumim că l-a deschis în sfârșitu și să salutăm faptul“.

Le pays roumain, varianta în limba franceză a ziarului *Țara*, își deschidea numărul din 13 martie subliniind: „Noi credem că trebuie să deschidem ziarul cu un fapt care pentru noi este important: inaugurarea Hotelului de monedă. Monetei de bilon, pe care o aveam deja, dar care a fost bătută în străinătate, numai cu armele țării, i se adaugă în prezent piesele de aur și de argint (1 franc și 20 de franci) bătute la noi, cu efigia șefului statului. Cu o vie satisfacție noi constatăm și salutăm exercitarea acestui drept regalian, pentru care țara ar trebui să poarte grațitudine lui 11 februarie“. Menționând că acest drept a fost pierdut din vremea lui Brâncoveanu, care a plătit cu viața îndrăzneala

care a pendulat între satisfacția oficială, pe de o parte, și rezervele și criticile opoziției, pe de alta, trebuie spus că înființarea Monetăriei Statului a fost expresia unei extraordinare bătălii politice și a unei intense activități diplomatice, desfășurate în mai multe capitale europene de personalități ale diplomației românești, care de multe ori au făcut o reală echilibristică între nerăbdarea guvernului de la București pentru a recupera dreptul regalian al emiterii monetei și interesele marilor puteri.

Analiza preliminarilor politico-diplomatice ale înființării Monetăriei Statului pune în evidență mai multe aspecte interesante, unele chiar neașteptate.

Primul este acela că, deși perioada 1866-1870 a fost una de accentuată instabilitate politică, indiferent de orientarea lor, cele șase guverne care s-au succedat în cei patru ani au păstrat pe agenda lor obiectivul recunoașterii dreptului de a avea o monedă națională și apoi pe acela de a bate monedă din metal prețios. Această consecvență se datorează mai multor prim-miniștri, miniștri de Finanțe și agenți diplomatici, pe care o să-i prezentăm în cele ce urmează.

Eforturile pentru instituirea monetei naționale au fost reluate imediat după ocuparea tronului de către Carol I, în timpul guvernului format din liberali moderați și conservatori moderați, care a condus România între 15 iulie 1866 și 1 martie 1867, prim-ministru fiind Ion Ghica, iar ministru de Finanțe Petre Mavrogheni. Negocierile de la Istanbul pentru obținerea acordului otomanilor în vederea reînstituirii monetei românești au fost purtate de Gheorghe

*Eugeniu Carada în 1867,
ca prim-redactor la Românul și deputat de Ilfov*

Știrbei, ministru de Externe, și D.A. Sturdza, ministru Lucrărilor Publice. Străduința lor s-a văzut încă din toamna anului 1868, când au reușit să determine schimbarea atitudinii otomanilor.

În primul proiect al Porții cu privire la recunoașterea lui Carol I ca principe se menționa: „Ca și în trecut, Principatele Unite nu vor conferi decorațiuni și nu vor bate monedă”. Datorită sprijinului puterilor garante și poziției guvernului român, această atitudine, inițial, categoric obstructionistă, a dobândit, în toamna anului 1866, câ-

teva accente binevoitoare, cel mai important fiind cel din scrisoarea marelui vizir, prin care se accepta ca moneda de aramă să nu aibă niciun semn distinctiv, ceea ce nu era valabil pentru cele din aur și din argint.

Recunoașterea limitată și ambiguă de către Poartă a dreptului de a bate monedă – așa cum foarte potrivit observa Victor Slăvescu –, a semnalat deschiderea drumului către independența monetară și politică a României. Caracterul urgent al problemei monetare a impus elaborarea unui proiect de lege, care a fost întocmit de către ministrul de Finanțe, Petre Mavrogheni, și depus în Parlament. La 1 martie 1867 a urmat o schimbare de guvern. Alcătuit de o coaliție liberală și condus de C.A.I. Kretzulescu, acest guvern a condus România în perioada 1 martie-14 august 1867, portofoliul Finanțelor fiind deținut de Al. Vărescu, iar cel al Externelor de către Ștefan Golescu. Departamentul Internelor a revenit lui Ion C. Brătianu, care a dobândit o poziție precumpănitoare în ceea ce privește conducerea generală politică a acestui guvern.

de a bate monetă, ziarul adaugă două semnificații, pe care alte jurnale nu le surprind, și anume: baterea monetei este expresia unei puteri independente; acest fapt consacră unirea definitivă a Principatelor Române.

Chiar dacă ziarele anunțau inaugurarea Monetăriei în note scurte, acestea au avut suficient spațiu pentru exprimarea criticilor la adresa guvernului, pentru că, așa cum se menționa în *Românul*, „salutarea noastră însă nu poate fi deplină, de nu vom spune și ceea ce credem că este greșit, ca să se poată îndrepta“. În cele ce urmează vom sistematiza neajunsurile semnalate de presa vremii.

Trompeta Carpaților considera că primele monete bătute la București aveau nu numai o compoziție îndoielnică, dar și o greutate necorespunzătoare: „Posedăm și noi două bucăți de monetă nouă: una de aur de 20 de lei noi și alta de argint de un leu nou. Privind aceste monete ne vine îndată în gând istoria monetei naționale la noi în acești ani din urmă; observând-o și comparându-i greutatea cu celelalte monete străine de aceeași valoare nominală, ni se pare că [sic!] compozițiunea metalică n-ar prea fi tocmai-tocmai în aceleași condițiuni și aceasta ne produce o vie durere în mijlocul bucuriei cu care am văzut aceste prime bucăți de monetă română“.

Ziarul *Românul* completa și el corul criticilor, susținând că stamparea este slabă și că formula titlului domnului nu este cea mai potrivită: „A doua critică ce facem este titlul de «domnulu al României». Titlul oficial ce a purtat și poartă capul statului este «domnul Românilor». Pentru ce se puse pe monetă un titlu care nu este legal și care este o suveniră a timpurilor feudale [...] Să se îndrepteze dar aceste greșeli, ca astfel moneta

noastră să fie bună, frumoasă, legală, națională“.

Corul criticilor a fost completat și cu vocea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, care se afla încă în etapa unor puternice sentimente antimonarhiste. În articolul *Baterea monetelor de aur și argint*, savantul nu a ezitat să atragă atenția contemporanilor asupra „chestiunii la ordinea zilei“, reprezentată de „banii de aur și de argint ieșiți de vreo câteva zile din așa-numitul «palat de monetă» al României [...] Un ziar din București se îndoește despre adevărata valoare metalică a noii monete. Oricât de discreditată ar fi o foaie, o asemenea acuzațiune este prea gravă pentru ca guvernul să nu se grăbească pe dată a dezminți, prevenind la timp o turburare în toate tranzacțiunile pecuniare ale societății. Ministerul n-a făcut-o [...], deci moneta noastră așa-zisă națională rămâne deocamdată suspectă. Ministerul nostru, cel trecut și cel prezent, a mărturisit prin tăcere această crimă capitală contra autonomiei naționale. Așadar, toate pompoasele exclamațiuni ale foaiei oficiale despre imaginarul product «al palatului de monetă» din București se reduc în ultimă analiză la următoarele puncturi: acești bani sunt bănuți de a nu corespunde cu valoarea lor

nominală; o monetă cu mult mai națională au avut-o de veacuri străbunii noștri; făcuți cu voia Turciei, acești carlidori sunt otomani, iar nu românești; efigia Principelui, furând locul consacrat pentru marca țării, insultă nu numai legea, dar mai ales simțul național și democratic; în fine, suprimarea «Românilor» denotă o preocupățiune eminamente antinațională. Mândriți-vă acum cu fapta voastră!“

Dincolo de varietatea punctelor de vedere exprimate în presa vremii,

Ion Strat

punerea în practică a obiectivelor monetare ale lui I.C. Brătianu au fost preluate de guvernul condus de principele Dimitrie Ghica, ministru de Finanțe fiind Alexandru G. Golescu, fostul agent diplomatic al țării la Istanbul. Fost ministru al Lucrărilor Publice, D.A. Sturdza a devenit agent diplomatic la Istanbul, unde a avut întâlniri succesive cu marele vizir Ali Pașa și cu ambasadorii Franței și Angliei.

In aceste întrevederi, D.A. Sturdza a apelat la mai multe argumente pentru a-și convinge interlocutorii să fie de acord cu deschiderea Monetăriei de la București. Astfel, el a insistat că: Principatele au exercitat dreptul de a emite monedă și după ce s-au închinat otomanilor; baterea monetei de bilon fără însemnul Imperiului Otoman nu a pus sub semnul întrebării suzeranitatea acestuia; haosul monetar din țară era favorabil numai câștigurilor zarafilor. Nu în ultimul rând, reprezentantul diplomatic al României a transmis marelui vizir că, permițând baterea monetelor din metal prețios, fără însemne otomane, s-ar arăta adevărata prietenie față de români.

În cele din urmă, demersurile lui D.A. Sturdza au avut câștig de cauză. Prin intermediul ambasadorului Franței, el a aflat că otomanii sunt de acord cu punerea în

funcțiune a Monetăriei de la București, dar nu vor da o scrisoare vizirală. Având în vedere că nici românii nu iubeau aceste mesaje, guvernul de la București s-a mulțumit cu un acord verbal și, pentru că Monetăria de la București nu era încă gata, l-a trimis pe Ion Strat la Paris să negocieze baterea monetelor la Monetăria franceză. Dar prezența efigiei domnului, în locul armelor țării, a determinat refuzul Franței și o nouă reacție negativă a Porții.

Pe fondul acestei reacții internaționale, s-a urgentat punerea în funcțiune a Monetăriei Statului, care a fost inaugurată în timpul guvernului condus de A.I.G. Golescu.

După inaugurare, potrivit lui Constantin Moisil, Monetăria de la București a bătut 5.000 de piese de 20 lei, adică 100.000 lei în monedă de aur, și 400.000 piese de 1 leu, adică 400.000 lei în monedă de argint. Această primă emisiune a Monetăriei Statului, de 500.000 lei, a avut o valoare în primul rând simbolică, exprimând intenția României de a merge hotărât înainte pe drumul baterii monetei naționale, singura renunțare fiind schimbarea legendei monetei de aur de 20 de lei.

Dr. Nadia MANEA,
Banca Națională a României

Cele două fețe ale leului din 1870

Din acel moment, așa cum avea să aprecieze același Victor Slăvescu, „toate actele de inițiativă și de curaj pe tărâmul monetar din această perioadă îi sunt datorate, ceea ce merită a fi reținut și subliniat“. Cu sprijinul total al lui I.C. Brătianu, proiectul de lege conceput de P. Mavrogheni a fost votat cu o mare majoritate în Cameră, la 29 martie, și în Senat, la 6 aprilie, devenind *Legea pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monetelor naționale*, promulgată de domn la 22 aprilie/4 mai 1867.

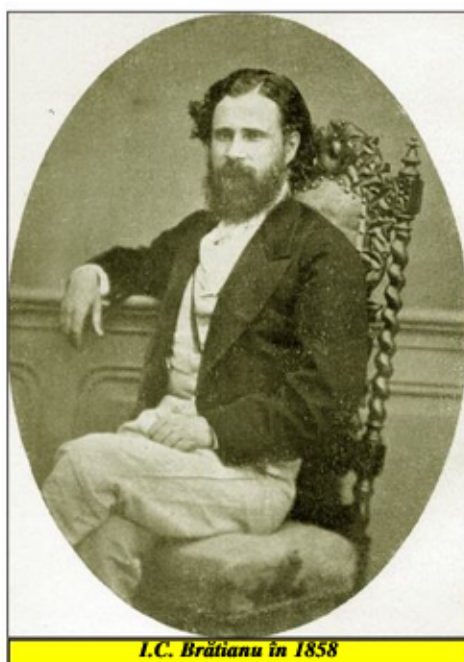
Actul normativ prevedea explicit că unitatea monetară a României era leul și că urma să fie bătute și să intre în circulație următoarele monete (art. 3-4): a. din aur (20, 10 și 5 lei); b. din argint (2 lei, 1 leu și 50 de bani); c. din aramă (10 bani, 5 bani, 2 bani și 1 ban). De asemenea, în art. 9 și 13 se preciza că „se vor fabrica și emite mai întâiu moneta de aramă de a cărei circulație se simte mai imediată necesitate“, iar celelalte „se vor fabrica și se vor pune în circulație îndată ce mijloacele financiare vor permite“ (art. 9), „luându-se toate precauțiunile necesarii pentru confecționarea lor identică cu monetele franceze“ (titlu, greutate, dimensiuni, toleranță). Prin aceeași lege se stabilea că „moneta va avea, pe de o parte, armele țării și, pe de alta, indicațiunea valorii nominale și anul“ (art. 10).

Deși s-a format un alt guvern, în august 1867, al cărui prim-ministru a fost Ștefan Golescu (până la 1 mai 1868), I.C. Brătianu a continuat să fie ministru, dar la un alt departament, acela al Finanțelor. Grație energiei sale, s-a comandat moneta metalică de aramă, în valoare de patru milioane de lei, la două mari case englezești din Birmingham: Watt et Co și Hea-

ton. Monetele au fost puse în circulație la începutul anului 1868, statul câștigând trei milioane lei din diferența între valoarea lor nominală și costul de batere. I.C. Brătianu a rămas, tot în calitate de ministru de Finanțe, implicat în problema monetară și în timpul guvernului condus de Nicolae Golescu (1 mai-16 noiembrie 1868). De altfel, în acea perioadă a devenit evident că I.C. Brătianu luase două hotărâri importante, încălcând atât înțelegerea cu otomanii din 1866, cât și legea din 1867. Cele două decizii erau: baterea monetei din aur și din argint, fără ca acestea să poarte semnul special al Imperiului Otoman și armele țării, ci efigia lui Carol. În acest scop, el a luat mai multe măsuri concrete, printre care: adoptarea legii de acordare a unui credit de 500.000 lei Ministerului de Finanțe; procurarea din străinătate a mașinilor speciale de batere a monetei; baterea celebrilor poli din aur cu legenda „Carol, domnul Românilor“ și a stanțelor cu efigia domnitorului Carol, pentru monetele de aur și de argint.

Aceste măsuri au determinat reacții de împotrivire atât în interior, cât și în exterior. Pe plan intern, i se reproșa înlocuirea armelor țării cu efigia domnului, situație în care I.C. Brătianu a replicat în Parlament: „Pentru Dumnezeu, nu mai ridicăți această chestiune, lăsați-o, lăsați-o după ce se va dobândi principiul de a avea o monedă!“ Pe plan extern, energicele proteste ale Imperiului Otoman și Austro-Ungariei au determinat guvernul român să oprească baterea monetelor și să le retragă din circulație pe cele existente.

Din 16 noiembrie 1868 până la 23 februarie 1870, obositoarele bătălii diplomatice pentru

I.C. Brătianu în 1858

MONETĂRIA STATULUI, 1870-1902

După inaugurarea, la 24 februarie/8 martie 1870, a Monetăriei Statului, timp de câteva luni, aici s-au fabricat, din rundele importate din Franța, monete din aur (20 lei) și din argint (1 leu), care aveau efigia lui Carol I pe avers. Reacția imediată a Imperiului Otoman, care a protestat energic pe seama prezenței efigiei domnitorului, motivând că se încălcăse legea monetară din 1867 și avertizând că nu va permite circulația acestor monete pe teritoriul său, a determinat oprirea baterii de monedă în noua Monetărie. Se pare că Monetăria din București a mai continuat să funcționeze o perioadă, pentru că în vara anului 1871 aici a fost realizată o medalie dedicată aniversării a 400 de ani de la terminarea zidirii mănăstirii Putna.

Până la câștigarea independenței, în urma Războiului din 1877-1878, monetele de 50 bani, 1 leu și 2 lei, prevăzute în legea monetară, au fost comandate în Belgia, la Monetăria José Allard din Bruxelles. Conform legii, ele aveau pe revers stema țării, iar portretul domnitorului nu a mai fost reprezentat.

Activitatea de batere a monedelor în fabrica de pe Șoseaua Kiseleff s-a reluat în 1879. Pregătirile au început în luna ianuarie. Localul vechi a fost lărgit și completat din punct de vedere tehnic, după indicațiile Monetăriei din Bruxelles. În luna mai atelierele se pregăteau să înceapă lucrul, iar până la sfârșitul anului

s-au fabricat 500.000 de monete din aramă, cu valoarea nominală de 2 bani. Perioada următoare, 1880-1885, este cea mai rodnică din activitatea Monetăriei vechi. Acum s-au bătut aproape 50.000.000 de monete din: aur (20 lei), argint (5 lei, 1 leu și 50 bani) și aramă (5 bani și 2 bani).

Indicator de pondere importantă în producția monetară de atunci o reprezintă monetele de 5 lei din argint. Fabricarea lor a făcut obiectul unei legi speciale, promulgate în aprilie 1879. Inițial, legea monetară din 1867 prevedea ca moneda de 5 lei să fie din aur. Însă, în urma Războiului din 1877-1878, piața

Clădirea Monetăriei Statului din Șoseaua Kiseleff

H.R. Simons, reprezentant al Monetăriei orașului Hamburg, solicita în numele directorului acesteia să i se elibereze „o schiță de plan” a fabricii din Kiseleff, „prevăzută cu măsurile necesare”. Motivul solicitării era acela că directorul Monetăriei din Hamburg, „cu ocazia șederii sale în București, a găsit că instalația Monetăriei Statului Român este una dintre cele mai practice” și, dorind „a face diferite reconstrucțiuni” întreprinderii pe care o conducea, avea de gând să refacă „instalația ei după modelul celei de la București”.

În 1906, în clădirea din Șoseaua Kiseleff au fost instalate colecțiile Muzeului de Etnografie, de Artă Națională, Artă Decorativă și Artă Industrială, actualul Muzeu al Țăranului Român, iar șase ani mai târziu clădirea a fost demolată, pentru a face loc unui nou sediu al muzeului. Amintirea fostei instituții a rămas în numele străzii ce se desprinde din Șoseaua Kiseleff și trece prin stânga clădirii muzeului, Strada Monetăriei.

Timp de aproape cinci decenii, moneda românească s-a fabricat în străinătate, cu importante cheltuieli și cu rezultate nu întotdeauna satisfăcătoare. Deși au existat încercări de reînființare a Monetăriei Statului, în 1924, când s-au făcut studiile necesare, trimițându-se chiar ingineri în străinătate pentru documentare, și în

1929, când ideea a fost respinsă, sub motivul că „finanțele noastre publice erau prea împovărate pentru a suporta crearea acestei instituții”, ideea s-a materializat abia în 1935, când o nouă lege, nr. 391 din 22 februarie, corecta sistemul monetar existent, în scopul armonizării și acordării lui la necesitățile de schimb ale pieței. Prin Decretul regal nr. 392, din aceeași zi, s-a reînființat Monetăria Statului, sub numele de Monetăria Națională.

Lucrările de construcție a noului sediu au început la 25 mai, după planurile lui Radu Dudescu – șeful Serviciului de arhitectură al Băncii Naționale a României –, cu finanțarea Băncii Centrale. Șapte luni mai târziu, clădirea a fost predată Ministerului de Finanțe, în subordinea căruia urma să funcționeze instituția. La 20 decembrie 1935 s-a inaugurat Monetăria Națională, în localul nou din strada Fabrica de Chibrituri nr. 30, din București, ca administrație publică comercială cu personalitate juridică proprie și gestiune autonomă, instituție care își desfășoară activitatea și în prezent și unde s-au fabricat aproape toate monetele românești de circulație din ultimii 75 de ani.

Cristian CIORNEI,
Referent de specialitate,
Banca Națională a României

Monetă din argint de 5 lei, bătută în 1880

biletelor ipotecare (1877), iar după înființarea Băncii Naționale a României, în 1880, pe piață circulau bancnote de 20 lei, 100 lei și 1.000 lei emise începând cu anul 1881. În aceste condiții, fabricarea monetei a fost suspendată temporar. Printr-o lege promulgată la 20 martie 1886, au fost suprimate trei posturi din personalul serviciului Monetăriei Statului.

La 5 mai 1886 a fost emis *Regulamentul pentru organizarea monetăriei Statului, fabricii și depositului general de timbre*. Din acest regulament se poate vedea că fabrica beneficia de o înzestrare optimă pentru executarea operațiunilor specifice unei monetării: elaborarea aliajelor, fabricarea rondelilor, gravarea matrițelor și baterea monetelor și medaliilor. Ea era împărțită în șapte ateliere: topitoria pentru elaborarea aliajelor, laminarea și decuparea rondelilor, atelierul de ajustat și zimțuit, de recoacere și spălare a rondelilor, presaj, fabricarea sculelor pentru stamparea monetelor și medaliilor și întreținere. De asemenea, era pus la punct sistemul de control al calității producției. Regulamentul descrie în amănunt modalitățile de verificare a titlului aliajelor, atât la momentul elaborării, cât și după baterea monetelor, precum și a greutateii și diametrului monetelor și a imprimării reliefului. Erau prevăzute inclusiv pierderile de fabricație pentru fiecare operație tehnologică și mărimea loturilor de control. Toate operațiunile de fabricare a monetelor și medaliilor se aflau sub supravegherea unui controlor general, care exercita în ateliere un triplu control – tehnic,

financiar și administrativ – și căruia îi erau subordonați șefii de ateliere și lucrătorii.

Lipsa comenzilor de monetă a dus la restrângerea activității Monetăriei. Prin legea din 11 iunie 1889, pentru modificarea unor dispozițiuni din legea de organizare ale serviciilor financiare, a fost redus personalul serviciului Monetăriei și fabricii de timbre, iar regulamentul de organizare promulgat la 15 februarie 1890 anul următor se referă, de fapt, la activitatea fabricii de timbre.

In 1890 a fost executată ultima comandă de monete – 196.000 de piese de 20 lei din aur. Până la încetarea completă a activității, Monetăria din Șoseaua Kiseleff a fabricat doar medalii, rebateri fie după matrițe mai vechi păstrate aici sau după scule achiziționate de la atelierele unde medaliile s-au bătut pentru prima oară, fie după matrițe originale, lucrate de gravori proprii, ca Anton Fessler și C. Dimitrescu. Amintim în acest sens medalia din 1896 pentru sfințirea bisericii din Valea Călugărească, lucrată de C. Dimitrescu, și cea din 1897 pentru punerea pietrei de temelie a Casei de Depuneri, Consemnațiuni și Economie, al cărei revers aparține aceluiași C. Dimitrescu. Emisiunile de monetă din 1894, 1900 și 1901 s-au comandat în Belgia și în Germania. În 1901, Fabrica de Timbre s-a mutat în Dealul Filaretului, într-un sediu pe care-l ocupă și astăzi. Ultima mențiune cunoscută a Monetăriei este o scrisoare din luna martie 1902 adresată ministrului de Finanțe, prin care un anume

Polul din 1870

Monetăria Statului deținea, în anul 1935, monopolul fabricării monetei naționale, însă obiectul de activitate era completat de realizarea decorațiilor, medaliilor, plachetelor și a insinelor metalice – naționale sau străine –, baterea monetelor pentru alte state, precum și alte lucrări ce puteau fi realizate cu ajutorul înzestrării tehnice de care dispunea instituția în acel moment.

Monetăria Națională și-a început activitatea la 1 ianuarie 1936, odată cu baterea monetelor de 250 lei din argint, având o puritate de 750‰. Această emisiune număra 4.500.000 de piese și a fost finalizată în luna august 1936. De menționat ar fi faptul că din profitul rezultat în urma acestei activități, Monetăria achită integral costurile creditelor necesare pentru construcția clădirii. Până la finele anului 1936, Monetăria încetează producția monetară, în acest interval efectuându-se pregătirile pentru producția viitoarei monete de 100 lei din nichel pur.

S-a constatat că nichelul poate fi considerat materie primă pentru producția monetară din următoarele considerații:

- moneta din nichel poate fi greu falsificată, datorită punctului ridicat de topire a metalului, care-l face impropriu pentru turnare;

- datorită dificultăților de laminare, era necesar un utilaj foarte scump, de care dispuneau un număr foarte redus de societăți comerciale. Menționăm că la acea vreme, după spusele istoricilor, Monetăria română era una dintre cele mai bine dotate întreprinderi de profil din Europa, din punct de vedere tehnic;

- datorită durității mari a nichelului acesta necesita presiuni mari la batere.

Un alt motiv pentru care a fost ales acest metal îl constituie interesul industriei de apărare pentru asigurarea unui stoc, emisiunea monetară putând fi retrasă din circulație,

metalul rezultat în urma topirilor putând fi utilizat pentru fabricarea oțelurilor speciale utilizate în producția de armament: țevi de tun și alte produse specifice.

Privilegiul baterii monetei, pe care îl exercită Statul prin Monetăria Statului, este o dovadă a existenței noastre, o mândrie a independenței noastre, a puterii noastre economice.

C.C. Teodorescu

Astfel, la data de 19 noiembrie 1936, se hotărăște punerea în circulație a monetei de 100 de lei din nichel pur. Aceasta a fost executată într-un tiraj de 16.675.000 piese.

Urmare a dificultăților întâlnite în procesul tehnologic, conducerea Monetăriei decide că este momentul regândirii poziției acesteia pe piață, fapt ce a determinat efectuarea unor cercetări în țară și în străinătate pentru găsirea unor noi nișe sau posibilități de activitate, ce aveau ca scop satisfacerea unor necesități economice, sociale și militare din acel moment. În acest sens se întreprind vizite la Monetăria cehoslovacă din Kremnica, unde membrii comisiilor sau ai delegațiilor au observat că activitatea se desfășura într-un mod activ și profitabil în ceea ce privește realizarea unor produse destinate armatei, a sigiliilor pentru autoritățile publice și a altor obiecte executate prin presare.

În perioada următoare se promulgă un alt act normativ, care vizează organizarea societății, având un pronunțat caracter industrial și comercial, acordându-se Monetăriei dreptul de a fabrica ștampile și sigilii pentru toate autoritățile publice, dreptul exclusiv

C.I. Băicoianu

MONETĂRIA STATULUI DIN 1935 PÂNĂ AZI

Importanța Monetăriei Statului pentru țara noastră este incontestabilă din punct de vedere cultural, social și financiar. Monetele și celelalte produse fabricate în cadrul Monetăriei (bijuterii, obiecte de cult, insigne, decorații etc.) sunt purtătoare de sensuri și simboluri, istorie și cultură.

Monetăria Statului, locul unde se bate și de unde își începe îndelungata călătorie moneda, este una dintre cele mai vechi instituții ale statului nostru. Fiind înființată pentru prima dată în 1870, la trei ani după întemeierea Sistemului Monetar Național, aceasta funcționează într-un sediu situat în apropierea Palatului Victoria până în preajma anului 1902. Constatându-se necesitatea baterii monetei metalice în țară, în 1935 se inaugurează noul sediu, situat în Dealul Filaret, locul unde funcționează și astăzi Monetăria Statului.

C.I. Băicoianu a fost inițiatorul reînființării Monetăriei Statului, alături de C.I. Brătianu, Grigore Dumitrescu, Mitiță Constantinescu, Constantin I.C. Brătianu, Constantin Angelescu, Gheorghe Tătărescu.

Partizanii înființării Monetăriei Statului au întocmit planurile de construcție și, în baza autorizației Primăriei Capitalei, din 16 martie 1935, la 25 mai 1935 au început lucrările propriu-zise.

După cinci decenii de la baterea ultimelor monete românești în țară, se inaugurează, în prezența regelui Carol al-II-lea, în 16 decembrie 1935, Monetăria Statului. La data de 20 decembrie a aceluiași an, se legiferează organizarea Monetăriei ca o administrație comercială cu personalitate juridică proprie și gestiune autonomă. Capitalul inițial a fost stabilit din suma investită în construcțiile și instalațiile Monetăriei și dintr-un fond de rulment de 10.000 lei.

Sediul inaugurat în 1935, unde funcționează și azi Monetăria Statului

(produse ce conțin însemne oficiale ale statului).

După anul 1989, adaptându-se noilor legi și reglementări, Monetăria Statului se constituie în regie autonomă, având personalitate juridică și funcționând pe bază de gestiune economică și autonomie financiară.

Având în vedere schimbările sociale și politice din anul 1989, Regia Autonomă Monetăria Statului bate monete pentru înlocuirea celor din sistemul comunist.

În anul 1993, ca urmare a solicitărilor reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române, Regia Autonomă Monetăria Statului debutează în producerea de obiecte de cult (racle, chivoturi, pocale, icoane). În aceeași perioadă, regia asimilează în fabricație tehnologia *proof* de realizare a monetelor numismatice.

În urma procesului de denominare a leului, la 1 iulie 2005, se lansează pe piață monetele „leului greu“, în cupiuri de 1, 5, 10 și 50 de bani, monete aflate în uz.

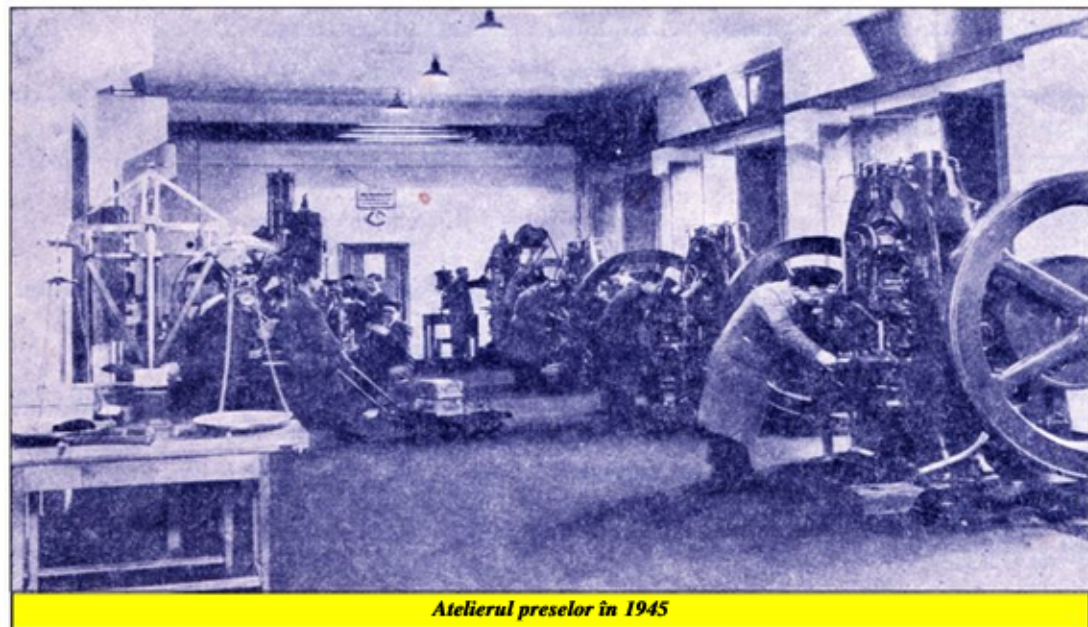
Monetăria Statului în 1945

În perspectiva adoptării monetei euro, regia desfășoară schimburi de experiență cu moneterii din Uniunea Europeană, cum ar fi cele din: Marea Britanie, Belgia, Cehia, Portugalia, Irlanda, Slovacia (Kremnica), Finlanda, precum și cu moneteriile germane de la Stuttgart și München, în vederea stabilirii unei strategii de îmbunătățire a

posibilităților tehnice, astfel încât Monetăria Statului să îndeplinească cerințele impuse de Banca Centrală Europeană.

Cu aproape un secol și jumătate de experiență, regia autonomă Monetăria Statului dorește să demonstreze încă o dată, așa cum s-a dovedit și după momentul înființării, că este rentabil să produci monedă în țară, atât din considerente economice, cât și din rațiuni politice, baterea monetei în țară subliniind ideea suveranității și unității statale.

Octavian SCHEN,
Director General al Monetăriei Statului

Atelierul preselor în 1945

Moneta de 100 lei bătută în 1936

de a aproviziona piața internă cu argint, dreptul de a fabrica pentru autorități și particulari medalii, plachete și insigne.

Complexitatea și multitudinea activităților desfășurate în cadrul Monetăriei au determinat în 1939 dublarea suprafeței construite prin ridicarea a două corpuri de clădire, existente până în prezent.

Ca urmare a relațiilor încheiate cu ocazia vizitelor la monetării din Europa, se decide derularea unor schimburi de experiență în vederea formării profesionale a inginerilor, gravorilor, machetiștilor-graficieni din cadrul Monetăriei Statului, aceștia fiind trimiși la specializări în Franța, Anglia, Germania, Elveția, Belgia, Cehoslovacia și Austria.

În urma colaborării cu Ministerul Apărării Naționale s-a trecut la producerea echipamentelor militare și a celor pentru uniforme militare. Putem menționa dintre acestea: paftale pentru centiroane, benzi de mitralieră, lame încărcătoare pentru cartușe, nasturi pentru uniforme militare, embleme de caschetă, petlițe etc. Această colaborare a continuat până în anii '90.

De asemenea, activitatea Monetăriei s-a extins și la fabricarea însemnelor militare și a unor piese de echipament pentru Ministerul de Interne, precum: embleme de caschetă, petlițe, nasturi etc.

Monetăria Statului obține în anul 1943 exclusivitatea fabricării decorațiilor româ-

nești, activitate derulată până în prezent, la solicitarea Administrației Prezidențiale.

Prin Decretul nr. 123/1948 Monetăria Națională se comasează cu Fabrica de Timbre, funcționând împreună până în anul 1953 sub denumirea de Monetăria și Fabrica de Timbre.

În anul 1953, prin hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 2.838, sectorul poligrafic s-a desprins de Monetărie, astfel stabilindu-se denumirea de Monetăria Statului, utilizată până în prezent. În baza acestei hotărâri, se stabilește profilul de fabricație al întreprinderii: monete metalice, ștampile, sigilii, mașini de înregistrat, ponsoane pentru marcarea, decorații, medalii, plachete, insigne, obiecte metalice cu lucrări de gravură, obiecte din metale prețioase.

Din anul 1957, Monetăria Statului trece din subordinea Ministerului de Finanțe în cea a Băncii Naționale a României.

Pe lângă producția monetară se asimilează în fabricație noi produse necesare în industria poligrafică, a tutunului, a lemnului, a pielăriei, constructoare de mașini (cuțite din oțel placat și cuzețe pentru autocamioanele fabricate de uzina „Steagul Roșu” - Brașov, embleme auto pentru Dacia-Pitești și ARO-Câmpulung) și se diversifică producția, asimilându-se în fabricație bijuterii și obiecte din metal comun și metale prețioase.

Profilul de fabricație al întreprinderii cuprinde trei grupe mari de produse: moneda metalică a țării; produse și semifabricate executate din metal prețios; producție specială

chemat să conducă în mod definitiv Monetăria noastră, ca să nu se mai dea și aceasta pe mâna vreunui străin. Intențiunea de a se aduce un străin german pentru conducerea acestei instituțiuni negreșit că nu mai există, din momentul ce din norocire țara are un fiu al ei mai apt la această sarcină decât oricare străin."

Rezultatele activității directorului Monetăriei nu au scăpat de critica vremii, care reproșă că execuția monetelor realizate la prima Monetărie națională nu a fost la înălțimea cerințelor timpului, stamparea monetei fiind slabă, iar compoziția metalică n-ar fi fost tocmai în bune condițiuni.

Deși sumare, informațiile pe care le avem despre inginerul C.J. Cândescu și pe care le-am prezentat mai sus reușesc să creioneze un portret favorabil celui care a intrat în istorie odată cu înființarea Monetăriei naționale, în anul 1870.

Gravorul german Wilhelm Kullrich a fost o altă personalitate care s-a remarcat prin activitatea depusă în slujba Monetăriei Statului. Adus inițial de la Berlin ca să facă un nou portret monetar lui Carol I, a realizat ulterior, cu mult talent și dăruire, grafica mai multor emisiuni monetare românești.

Pentru perioada modernă, de la inaugurarea noului sediu al Monetăriei Statului, în anul 1935, și până în prezent, informațiile

Proiecte de monedă ale lui Haralambie Ionescu

sunt mult mai bogate, astfel încât am fost nevoit să optez pentru o selecție strictă a lor, în raport de performanțele și calitățile celor al căror aport la evoluția unității a fost nemijlocit.

În aceste condiții, în mod firesc, m-am limitat doar la sfera celor care au asigurat conducerea Monetăriei și care au contribuit la dezvoltarea ei în această perioadă, precum și la cei ce au lucrat sau lucrează la

sectorul de creație sau dezvoltare al întreprinderii și care au constituit sau constituie motorul evoluției întreprinderii.

Prin natura funcțiilor ocupate și a atribuțiilor ce le reveneau, directorii Monetăriei au constituit, în toate timpurile, adevărați catalizatori în dezvoltarea activităților întreprinderii și perfecționarea tehnologiilor de fabricație, în special pentru producția monetară. Chiar dacă pe anumite perioade, cum ar fi cea din timpul celui de Al Doilea Război Mondial, profilul de fabricație al Monetăriei s-a diversificat, ca

sortimente și volum de producție, totuși, bătărea monetei naționale la nivelul necesităților și exigențelor Băncii Naționale a constituit întotdeauna principala preocupare a conducerilor întreprinderii, desigur, și a directorilor acestora.

Primul director al Monetăriei Statului este inginerul Nicolae Ștefan Mihăilescu. El a ocupat și funcția de inginer șef, de la înfi-

PERSONALITĂȚILE

În cadrul manifestărilor prilejuite de aniversarea a 140 de ani de la punerea în funcțiune a Monetăriei Statului, cred că este important să se evidențieze, alături de numărul mare de emisiuni de monete și medalii realizate de Monetărie, pe parcursul acestor ani, și performanțele umane notabile ale activității unor personalități recunoscute ca atare de societate. Acestea au avut meritul că, prin realizările lor, puse în slujba Monetăriei, au onorat și marcat munca anonimă a salariaților care au asigurat, de-a lungul timpului, funcționarea și dezvoltarea acestei unități de producție monetară.

Redactarea acestei comunicări a fost îngreunată de faptul că, pe domeniul abordat, nu există până în prezent cercetări sistematice sau măcar cu caracter sporadic, astfel încât o evaluare de ansamblu, globală, cum doream inițial să realizăm, nu este posibilă.

Am considerat firesc să efectuez selectarea personalităților pe fiecare perioadă de funcționare a întreprinderii în parte, respectiv din perioada Monetăriei vechi, cu sediul în Șoseaua Kiseleff, și a Monetăriei noi, cu sediul în str. Fabrica de Chibrituri.

Din prima perioadă au fost selectate ca personalități notabile și reprezentative pentru întreprindere inginerul român C.J. Cândescu și gravorul german Wilhelm Kullrich.

Inginerul C.J. Cândescu a fost organizatorul și primul director al Monetăriei române. Din informațiile vremii știm că Monetăria Statului își datorează existența colaborării loiale a celor doi miniștri care s-au succedat la departamentul Finanțelor în cursul anilor 1868-1870, respectiv, Ion C. Brătianu și Alexandru Goleșcu, dintre care primul avea să o și inaugureze în calitate de prim-ministru.

Informațiile găsite în lucrările de specialitate ale vremii relevă că „în scopul înființării unei monetării proprii a guvernului român, la București, a fost trimis la Paris un tânăr inginer, C.J. Cândescu, să studieze arta monetară și organizarea monetăriei de acolo”. Ziarul *Informa-*

țiunile Bucureștene, din 26 februarie 1870, publică, sub semnătura lui V.A. Urechia, un articol despre înființarea Monetăriei, în care arată că „d-ul Cândescu e tot atât modestul cât și învățatul nostru inginer și carele un an de zile singurul dintre români a fost admis să studieze baterea monetei și organizarea serviciului monetăriei din Paris”. În același timp s-a construit, la intrarea Șoselei Kiseleff, un local propriu pentru Monetărie și s-au comandat mașinile necesare. Potrivit sursei menționate, inginerul C.J. Cândescu „organiză

Monetăria noastră, cu simpla însărcinare ministerială, regulă începerea lucrărilor și mașinile funcționară și piese de un leu nou de argint și Caroli de 20 de lei de aur începură a curge câte 60-70 pe minut din mașini, la admirarea publicului prezinte”.

Comentariile despre inginerul C.J. Cândescu continuă cu următorul text: „d-ul Cândescu, carele singur dintre români posedă specialitatea monetăriei, pe lângă cele mai alese cunoștințe de unire, cum probează diplomele școlii celei mai celebre din Europa, va fi negreșit de astă dată

Haralambie Ionescu

al Universității Populare din București, secția de artă plastică, colaborează cu multe personalități ale vremii, între care și cu sculptorul Ștefan Baraschi. Participă la realizarea unor opere monumentale, precum sculpturile *Discobolul*, *Boxerii* și *Alergătorii*, amplasate în zona sălii Floreasca. Execută cu același succes și pictură în email.

Activitatea sa principală însă rămâne cea efectuată la Monetăria Statului, unde a elaborat numeroase machete de monete, decorații și medalii. Apreciindu-i opera, se poate afirma că Ștefan Grudinski a fost prin excelență un portretist, realizând chipuri expresive și vestimentații de epocă pentru personalități ale istoriei, culturii și științei românești.

Din creațiile acestuia sunt prezentate câteva medalii, care sunt în măsură să reprezinte

personalitatea complexă a artistului, talentul său și viziunea sa artistică.

Vasile Gabor este ultima personalitate din seria creatorilor aleasă pentru prezentare. Angajat activ al Monetăriei Statului și principalul artist gravor al întreprinderii, în acest moment, s-a născut la 21 iunie 1951 în București, absolvă liceul de cultură generală și apoi Școala Populară de Artă, Secția culturală. Se angajează la Monetăria Statului la vârsta

de 15 ani, în perioada 1966-1977 fiind ucenicul cunoscutului gravor-creator Haralambie Ionescu, de la care mai mult fură meseria care îl va consacra. Autor a numeroase proiecte de machete pentru monete și medalii, se impune prin stilul curat și divers al realizărilor, frumusețea desenului și portretistica abordată.

Din galeria personalităților care au marcat activitatea Monetăriei Statului nu putea lipsi

Aversul replicii din 2005 după primul pol românesc din 1868; autor Vasile Gabor

Moneta aniversară pentru marcarea celor 150 ani de la nașterea lui Mihai Eminescu; autor Vasile Gabor

Ion Rădulescu ocupă funcția de director al Monetăriei între 20 decembrie 1947 și 1 iulie 1950, într-o perioadă grea.

Urmează la conducerea Monetăriei Ion Sumănuș, în perioada 1 iulie 1950-13 mai 1961. Și el rămâne în memoria salariaților ca un bun organizator, dar și un om foarte sever și dur. Ion Polansky ocupă funcția de director între 15 iulie 1961 și 14 iunie 1963, urmat de Octavian Negrea, între 20 iulie 1963 și 22 mai 1968.

Romulus Fleșeriu conduce regia între 23 mai 1968 și 1 februarie 1987. Ardelean de origine, echilibrat, a reușit să se mențină în funcție prin calitățile sale de bun organizator, dar și prin abilitatea adaptării la cerințele vremii.

Tudorică Stancu a fost director între 1 februarie 1987 și 2 iulie 1993. Evoluția sa este spectaculoasă, fiind angajat la vârsta de 18 ani, ca gravor în cadrul Monetăriei, după care urcă permanent pe scara funcțiilor de conducere, datorită calităților sale de bun tehnician și organizator. Ajunge în final șef secție producție monetară, inginer șef și, ulterior, director. O boală necruțătoare îi grăbește sfârșitul și îi scurtează mandatul de director.

Moise Blendia a condus regia între 2 iulie 1993 și 1 februarie 1999.

Are, din punct de vedere profesional, aceeași evoluție ca și predecesorul său, fiind angajat în anul 1965, la 32 de ani, ca tehnician în cadrul regiei și ulterior avansând până la funcția de inginer șef și director. Sub mandatul său de director și al lui Mircea Bădărău ca inginer șef are loc cea mai importantă rețehnologizare a secției de producție monetară, activitate

care continuă sub mandatul următorului director.

Mircea Bădărău este director între anii 1 august 2000 și 7 iulie 2010. Este angajatul Monetăriei timp de 41 de ani, ocupând diverse funcții, de la cea de inginer tehnolog, șef birou tezaure, șef laborator, șef secție și până la cea de inginer șef și director. A fost preocupat de perfecționarea tehnologiilor de producție monetară, dotarea întreprinderii cu prese de mare performanță pentru moneta circulatorie, între care și instalarea prese *proof* pentru producția monetelor cu caracter numismatic.

Cei mai reprezentativi salariați ai Monetăriei, pentru performanțele lor tehnice, grafice și artistice, sunt, poate, creatorii de monete și medalii. Selecția reține doar trei.

Haralambie Ionescu, cunoscută personalitate a lumii artistice bucu-reștene, a fost elev al sculptorului Ion Jalea. Colaborarea dintre acești artiști se extinde de la sculptură și în planul creației monetare, cei doi fiind trimiși de Banca Națională la Monetăria italiană de la Roma, în scopul elaborării proiectelor pentru monetele de 50 și 250 de lei, ce urma să fie bătute odată cu reînființarea Monetăriei.

Am ales să prezentăm doar proiectele monetelor de 2 și 5 lei, emisiunea 1948, pe care le apreciem ca reprezentative pentru creația artistului, prin echilibrul formei, eleganța desenului și acoperirea spațiilor.

Ștefan Grudinschi, creator și sculptor modelist, după cum se auto-definea, s-a născut la Brașov în 1928 și a fost angajat al Monetăriei Statului la doar 17 ani, în 1945, de unde de altfel se va și pensiona după 43 de ani, respectiv la 1 decembrie 1988. Absolvent

Revers al unei monete Dimitrie Cantemir
emise de Banca Națională
a Republicii Moldova; autor Vasile Gabor

INSIGNE ȘI DECORAȚII LUCRATE LA MONETĂRIA STATULUI

La Muzeul Național de Istorie a României se află în studiu insigne, medalii și decorații lucrate la Monetăria Statului. Prezentăm doar o parte din acest material pentru a sublinia doar în mică măsură contribuția acestei instituții (Monetăria Statului) la dezvoltarea patrimoniului cultural național.

Cercetarea este relativ ușoară pentru medalii, deoarece în aceste cazuri gravorul sau modelatorul de cele mai multe ori s-a semnat, reprezentările de pe piese constituind o realizare de seamă pentru artistul respectiv. Și în cazul decorațiilor este cumva ușor, cercetările de arhivă sau bibliotecă putând ușura aflarea autorului, menționat de cele mai multe ori în decretele de instituire sau în *Monitorul Oficial*. Mai dificil este de precizat autorul insinelor. De ce spunem aceasta? Deoarece insignele sunt piese comune, de serie, dedicate unor domenii diferite, spre exemplu: industrie, agricultură, turism, viață culturală, învățământ, sport, personalități și evenimente etc. Ele au însoțit, de obicei, medalii emise cu aceeași ocazie, lucrate și comandate Monetăriei Statului, constituind un semn al participării la evenimentul respectiv.

Unele dintre aceste insigne sunt semnate de gravorii care le-au lucrat, altele sunt nesemnate. Unele sunt doar din tombac, altele

sunt din tombac emailat sau vopsit, în culori vii, aprinse, pentru a atrage atenția asupra celui care ia parte la eveniment. Insignele, ca semne distinctive comune, nu sunt lucrate cu aceeași minuțiozitate ca și medaliile, fiind produse de serie mare, cum am mai subliniat, având scopul de a fi distribuite participanților la eveniment, pentru a-i particulariza.

În patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României, se păstrează o serie de insigne și decorații în majoritate cu inițialele MS – Monetăria Statului (sau MN – Monetăria Națională, cum am observat la piese bătute înainte de 1950).

Cam după acest an, producerea de insigne a luat un mare avânt, instituțiile de stat comandând Monetăriei insigne pentru a comemora fiecare eveniment, fondare, personalitate, pentru diferite aniversări sau pur și simplu pentru a le distribui diferiților membri (insignele sunt însă numeroase și înainte de acest an).

Insignă marcată MS (Monetăria Statului) pe revers, pe suportul acului

maistrul bijutier Vasile Vasile, în prezent șeful secției de bijuterii și obiecte de cult, cel care prin talentul și priceperea tehnică, corelate cu capacitatea de bun organizator și perseverență, a reușit să transforme vechea secție de produs bijuterii la comandă pentru populație într-un atelier singular în zona europeană, de creație a obiectelor de cult, utilizând tehnica cizelurii manuale.

Născut la 28 aprilie 1957 în comuna Jilava-București, absolvă Școala profesională de bijutieri, făcând practică la Monetăria Statului, timp de doi ani, după care din anul 1975 devine angajatul acestei întreprinderi. Din anul 1990 este numit șeful atelierului de bijuterii, pe care îl dezvoltă continuu, până la actuala formă, în care producția de obiecte de cult devine preponderentă. A reușit să creeze la Monetăria Statului un atelier unicat atât în țară cât și în zona europeană, datorită tehnicilor de lucru utilizate, respectiv, prelucrarea metalului, de preferință argint, prin cizelură manuală, dar să și creeze o adevărată școală de specialiști de înaltă calificare, fără de care toate aceste realizări de excepție nu erau posibile.

Tehnica de lucru este mult mai complexă și integrată, începând cu elaborarea desenelor, după scrieri bisericești, după care se efectuează transpunerea lor pe placa metalică și în final scoaterea în relief a modelelor prin cizelură manuală. În cadrul atelierului se execută toată

gama de obiecte de cult, de la icoane, sfeșnice și candelabre la racle, chivoturi și candelabre, precum și operații delicate de restaurare și reparare a unor bunuri bisericești de valoare, din această categorie.

Pentru meritele deosebite în confecționarea obiectelor de cult și recondiționarea lor, maistrul bijutier Vasile Vasile a fost recompensat, în anul 2006, de patriarhul Teoctist cu cea mai înaltă distincție a Bisericii Ortodoxe Române acordată mirenilor, „Crucea Patriarhală”.

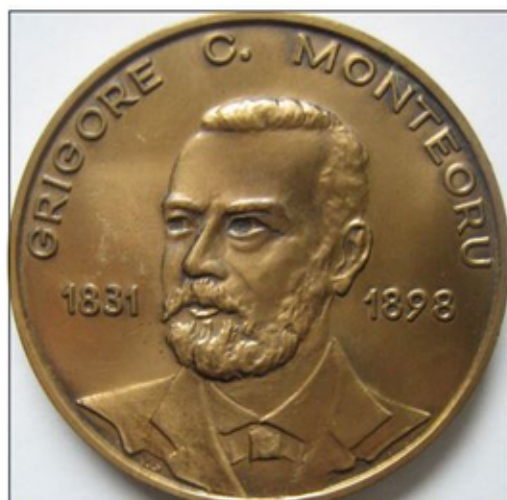
Pentru exemplificare sunt reproduse câteva dintre creațiile realizate în cadrul atelierului de bijuterii și obiecte de cult al Monetăriei Statului, adevărate opere de artă, care nu mai au nevoie de alte comentarii referitoare la valoroasa producție realizată aici.

In loc de încheiere, trebuie evidențiat faptul că dincolo de meritele mai mari sau mai mici ale celor care au condus și au creat valori de-a lungul timpului în Monetăria Statului, rămâne sentimentul profund că o întreprindere cu acest specific de activitate nu are numai un bogat trecut, ci și un viitor pe măsură, următoarea provocare fiind producerea celor opt monete din emisiunea euro, în orizontul anului 2015.

Petru Horia OZARCHEVICI,
Consilier BNR

Chivot și fragment de racle lucrate la Monetăria Statului

Medalia aniversării Băilor de la Sărata Monteoru, județul Buzău, realizată de Vasile Gabor

medalia Societății Culturale din Bucovina). Figurile istorice i-au preocupat pe gravorii Monetăriei – nu numai Ștefan cel Mare, dar și Petru Rareș, Neagoe Basarab, Ioan Vodă Lăpușeanu, Ferdinand I, regina Maria și mulți alții (Petru Rareș, de exemplu, este redat și de Vasile Gabor, dar și de Maximilian Fetița). Figurile de domnitori au fost predilect alese pentru medalii dedicate expozițiilor filatelice sau întrunirilor Societății Numismatice. Ele – figurile – sunt

Medalia 75 ani de la Încoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria, realizată de Maximilian Fetița (Muzeul Național Peleş-Sinaia)

adesea reluări ale modelelor mai vechi, dar prelucrate.

În general, gravorii și-au pus amprenta personalității lor asupra pieselor lucrate (mai original, deși mai dur, Vasile Gabor, mai dulce, dacă putem spune, și mai convenționali Fetița și Dumitrescu).

Katiușa PÂRVAN,
Tudor MARTIN,
Cabinetul Numismatic
al Muzeului Național de Istorie a României

Câțiva dintre gravorii Monetăriei

Termenul „gravor” trebuie înțeles aici în accepțiunea de „sculptor medalist” sau „modelator”. La Monetăria Statului, această categorie de personal se numește „creatori”, iar atelierul în care ei își desfășoară activitatea se numește „Atelierul Creații”. Machetele din ipsos care se află la originea oricărei monete sau medalii se realizează la Creații. „Gravorii”, pe de altă parte, sunt o altă categorie de personal, fiind cei care lucrează direct în metal, retușând matrițele-pozitiv din oțel, rezultate prin copierea machetelor pe pantograf. Câțiva dintre acești gravori sunt capabili să „sculpeze” direct în metal matrițe mai puțin complicate. La unele monetării din străinătate, sculptorii-medaliști au și pregătire de gravor și își retușează singuri pozitivele.

- Gabriel Popescu, n. la 8 aprilie 1868 în comuna Vulcana-Pandele, jud. Dâmbovița, m. 1936, sculptor, gravor, modelator, în 1901 numit șeful Monetăriei Naționale. A lucrat cu D. Paciurea;
- G. Stănescu, gravor (1948-1966);
- Haralambie Ionescu, n. la 30 iunie 1913, la Curtea de Argeș, m. la 31 decembrie 1977, la București, gravor, a lucrat monete și medalii, din 1939;
- Ștefan Grudinschi, n. la 27 iulie 1928 la Brașov, m. la 6 decembrie 1989, gravor (1945-1988);
- Vasile Gabor, n. la 21 iunie 1951 la București, elevul lui H. Ionescu și Șt. Grudinschi;
- Constantin Dumitrescu, n. la 19 mai 1950 la București, gravor, elevul sculptorului Gh. Adoc la Școala populară de artă. A lucrat din 1974 până în 1996 medalii semnate (probabil și insigne);
- Maximilian Fetița, gravor (1978-1996), elevul lui H. Ionescu și Ștefan Grudinschi;
- Codruț-Decebal Ciobănescu, n. în 1971 la Ploiești, elev al lui Vasile Gabor, gravor (1996); a lucrat medalii semnate singur sau împreună cu Vasile Gabor și Maximilian Fetița.

**Ordinul „Steaua R.P.R.”,
clasa I, cu diamante**

Societatea Numismatică Română, înființată încă din 1903, are de mulți ani legături strânse cu Monetăria. Poate și din acest motiv, pentru baterea unor medalii și insigne s-a adresat Monetăriei, piesele fiind dedicate fie unor

simpozioane anuale, fie, având subiecte diferite, fiind comandate de secția centrală sau de secțiile locale ale societății. Piese au fost lucrate de gravorii Monetăriei (unele astfel de piese sunt semnate, despre altele se știe cine sunt autorii, de ce n-ar fi ei și creatorii insinelor?).

După Al Doilea Război Mondial, la Monetăria Statului, alături de insigne și medalii s-au bătut și decorații, în funcție de grad și clasă, din metale prețioase sau tombac. Dintre gravori, se cunoaște în literatura de specialitate faptul că gravorul Nestor Culluri a lucrat Ordinul „Steaua Republicii”. Celelalte au fost lucrate de gravorii principali ai Monetăriei, dar nesemnate.

O temă viitoare de cercetare ar fi identificarea pieselor nesemnate ale autorilor, atât

pentru decorații, cât și pentru insigne și medalii (gravori, machetatori). Asta încercăm acum, dar este totuși un lucru de durată, ușor în aparență, destul de dificil în practică.

În încheierea scurtei intervenții, amintim pe câțiva dintre gravorii și machetatorii Monetăriei, artiști care s-au implicat în crearea unor piese de valoare (multe dintre ele), deși altele, din cauze ce țin de motive financiare, sunt superficiale (se vede clar că sunt produse de serie, comerciale, urmărindu-se profitul). Au însă meritul de a păstra în memoria metalului amintirea unor evenimente importante pentru unii contemporani, care ar intra în uitare poate, fără ajutorul – dacă putem zice așa – acestor mici obiecte care sunt insignele.

Trei dintre gravori – Grudinski, Gabor, Dumitrescu – au lucrat multe piese dedicate lui Ștefan cel Mare, figură de seamă a istoriei noastre. Adesea ele sunt reluări adaptate ale unor reprezentări mai vechi, legende sunt prea ample, dar alteori mediile sunt creații originale (vezi Vasile Gabor,

**Ordinul „Tudor Vladimirescu”,
clasa I**

Medalia centenarului morții poetei Veronica Micle

Medalia 125 ani de la Unirea Principatelor Române, bătută în 1984, pentru Secția Suceava a Societății Numismatice Române și Muzeul Județean Suceava, realizată de Ștefan Grudinski

biguit, în 1919. Toate sunt utilaje vechi, dar încă în stare de funcționare.

În primii zece ani de la inaugurare, Monetăria a crescut foarte mult din punct de vedere tehnologic, asimilând producerea de articole pentru echipamentul necesar arma-

tei, cum ar fi: paftale, nasturi, precum și alte articole, dar și prin fabricarea lamelor încărcătoare pentru cartușe și a benzilor metalice de mitralieră.

În ceea ce privește lamele încărcătoare pentru cartușe, având la bază un brevet belgian, fabricarea lor s-a făcut după model, neexistând la început planuri, iar automatizarea fabricației la Monetăria Națională de către tehnicienii români a fost la nivelul unor fabrici similare din străinătate.

Cât despre benzile de mitralieră, fabricate după un brevet elvețian, producția lor a fost pusă în practică și completată tot de tehnicienii români, într-un timp record, pe care nici fabricanții străini nu îl puteau asigura. Pe baza experienței dobândite cu punerea la punct a acestei noi tehnologii, a fost asimilată și fabricarea zalelor speciale pentru benzile de mitralieră ale avioanelor.

Tot în această perioadă a fost dezvoltată tehnologia fabricării obiectelor din metale prețioase și aliaje ale acestora, în special din ar-

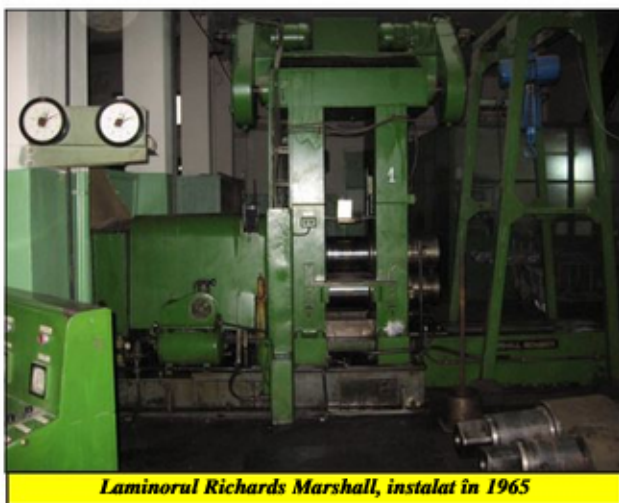
Ștanțe automate din 1936

planuri pentru dezvoltarea instituției. Schimbarea regimului politic în România doi ani mai târziu a împiedicat însă îndeplinirea acestor planuri, iar pentru o vreme nu au mai fost aduse îmbunătățiri tehnologice sau alte dotări cu utilaje.

Programul de industrializare început în anii '50 a atins până la urmă și Monetăria Statului. În 1955 a fost achiziționat un cuptor electric pentru turnat oțel, iar Monetăria a devenit producător de cuzineți pentru industria auto. Totodată, a fost dezvoltat un atelier de cuțite industriale. Toate acestea au fost posibile datorită specialiștilor din acel moment și utilajelor pe care le aveau în dotare. Odată pusă la punct producția de cuzineți auto, pentru o bună perioadă aceștia au

fost executați în Monetărie, după care întreaga tehnologie, inclusiv desenele tehnice, a fost transferată unei alte întreprinderi din țară.

În 1957, specialiștii Monetăriei au pus la punct o nouă tehnologie de fabricare a oțelului placat cu nichel pentru producerea rondelor

Laminorul Richards Marshall, instalat în 1965

EVOLUȚIA DOTĂRII TEHNICE ȘI TEHNOLOGICE ÎN SEDIUL ACTUAL

La reînăugurarea ei în 1935, în Monetăria Națională exista o singură secție sau „secțiunea monetară”, cum se numea, care cuprindea patru ateliere: atelierul de topitorie, atelierul laminoare și ștanțare, care avea în dotare trei laminoare, două cuptoare și două ștanțe automate, atelierul de decapare și atelierul de cordonare și prese monetare, ce dispunea de o mașină pentru șlefuirea marginilor rondelilor, o mașină pentru cordonat, opt prese monetare și o presă pentru realizarea matrițelor.

Prin dezvoltarea activității, în perioada ce a urmat au mai fost adăugate și alte secții:

- Secția presaj, echipată cu o varietate de utilaje pentru presat, unele dintre ele realizate chiar prin efortul propriu al specialiștilor Monetăriei;

- Secția mecanică și de întreținere, ce dispunea de strunguri, mașini de frezat și cuptoare pentru călit;

- Secția de medalii, decorații și insigne, care avea în dotare utilaje, instalații sau mașini pentru sablat, patinat, lipit sau galvanoplastie. Atelierul de emailaj din cadrul acestei secții este meritul integral a tehnicienilor instituției, care fără nicio pregătire specială au avut realizări apreciate chiar și de specialiștii străini;

- Secția gravură și ștampile, care dispunea de un pantograf mecanic pentru reducerea machetelor și trei mașini de copiat și redus manual.

Vorbind despre aceste prime utilaje, se poate spune astăzi că, din punct de vedere al dotării, Monetăria poate fi considerată ca un muzeu al tehnicii. Iată câteva exemple:

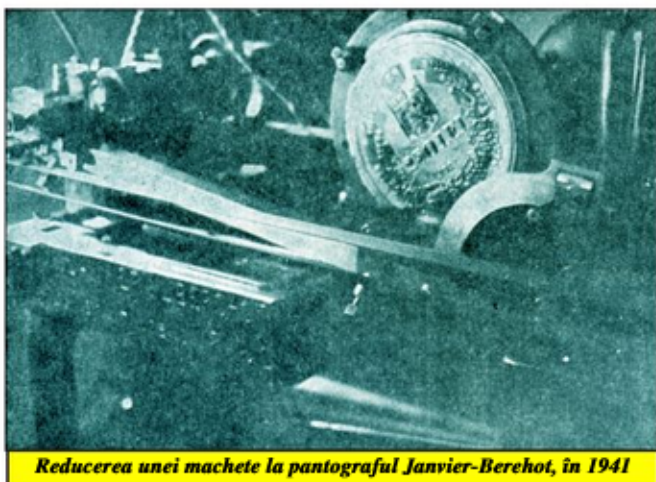
Cele două ștanțe automate amintite sunt uti-

laje care din 1936 și până în zilele noastre au produs rondelile necesare executării mării majorități a monetelor românești. Și după anii '90 aceste ștanțe au lucrat din plin, iar ultimele monete românești produse cu rondelile executate pe aceste utilaje au fost cele de 500, 1.000 și 5.000 lei. Chiar și după anul 2004, când au fost importate toate rondelile necesare producției monetare, aceste prese continuă să fie folosite la fabricarea unor monete pentru export.

Pantograful folosit la începuturile Monetăriei pentru producerea matrițelor necesare realizării monetelor de circulație, monetelor emise în scop numismatic și a medaliilor este încă în funcțiune, fiind utilizat uneori, atunci când celelalte pantografe moderne sunt ocupate.

Laminorul produce și azi benzile din aur folosite la realizarea monetelor pentru colecționare, comandate de Banca Națională a României, chiar dacă este în funcțiune din anul 1936.

Iar exemplele pot continua. Mașina de sablat medalii este din anul 1939, „papșorul” pentru tăiat hârtie a fost fabricat în 1905, iar mașina de

Reducerea unei machete la pantograful Janvier-Berehot, în 1941

1989, după achiziționarea unei mașini de injectat mase plastice și instalarea unei linii de metalizat mase plastice, s-a reușit producerea primelor embleme auto din plastic metalizat din România. Tehnologia a fost asimilată tot cu specialiști din fabrică. Din păcate, deși după 1990 s-a în-

cercat dezvoltarea acestui produs, în contextul economic nesigur al perioadei, inițiativele de colaborare ale Monetăriei nu s-au materializat, iar linia de metalizare a rămas în conservare, fiind până la urmă desființată.

După 1991 a avut loc o re tehnologizare parțială a Monetăriei prin înlocuirea unor prese vechi cu alte trei prese monetare de mare productivitate, a căror producție zilnică o depășea de câteva ori pe cea a tuturor celorlalte aflate pe atunci în dotare. În contextul necesității înlocuirii rapide a monetelor vechiului regim, achiziționarea acestor prese era esențială. Din păcate, tehnologia de fabricare a matrițelor monetare a rămas în mare măsură cea veche. Abia în 1993 a fost achiziționată o freză cu comandă numerică, primul utilaj de acest tip din istoria Monetăriei.

Inițial, freza era destinată producției de embleme auto, iar programul era introdus manual, după ce coordonatele fuseseră calculate punct cu punct în timpul desenării traseelor la planșetă. Firește, cumpărarea primului calculator la Serviciul Tehnic în 1993 a dus la scurtarea drastică a timpului de pregătire și, prin urmare, a celui de livrare a emblemelor auto. Cu timpul, comanda numerică și-a dovedit utilitatea și în producția monetară.

În perioada 1993-1995 s-au cumpărat o serie de utilaje pentru pregătirea realizării

Presa hidraulică achiziționată în 1973

matrițelor pentru monete și medalii: o presă hidraulică, două instalații de tratament termic și o mașină de sablat, care au permis asimilarea de noi tehnologii. Astfel, la sfârșitul anului 1995, a fost realizată prima monedă pentru colecționare în tehnică *proof*: 50 de ani de la înființarea F.A.O.

Treptat, piesele *proof*, monete și medalii, au căpătat o pondere importantă în activitatea Monetăriei Statului. Din acest motiv, în 1997 a fost achiziționată o presă destinată exclusiv stampării acestui tip de piese, iar în 1999 s-a cumpărat o mașină specială pentru lustruit rondelele pentru monete și medalii *proof*.

La 1 februarie 1999 a început producția de monedă de circulație din aliaj de aluminiu cu magneziu, prima fiind piesa de 500 lei. A fost un alt început, fiind prelucrat un aliaj neutilizat până atunci în Monetărie, dar care se comporta mai bine în circulație decât aluminiul simplu, având o rezistență mai ridicată la uzură.

În iulie 2000 a fost pusă la punct tehnologia de realizare a medaliilor *proof* bimetalice cu inserție de formă neregulată pe o singură față. Mai explicit spus, a fost realizat un set de patru medalii ce conțineau fiecare câte un portret al poetului Mihai Eminescu, portret acoperit cu un metal de altă culoare decât corpul medaliei. Realizarea tehnică a fost bine primită, fiind produse, în anii ce au urmat, 15 medalii cu această tehnologie pentru o firmă din străinătate.

Având în vedere creșterea cantităților de monete și medalii și cerințele ridicate de calitate a execuției matrițelor, a fost achiziționat un pantograf cu afișaj numeric, ce a preluat execuția matrițelor care se făceau pe utilajul

monetare. Față de procedeul cunoscut și folosit până atunci, s-a reușit și acoperirea electrochimică cu nichel a cantului, astfel încât s-a înlăturat neajunsul oxidării (ruginirii) marginii monetei. În acest scop, în 1963 a fost pusă în funcțiune o linie de nichelare electrochimică a rondelilor.

Această nouă tehnologie de placare cu nichel a oțelului a fost brevetată și s-a folosit pentru producerea rondelilor necesare la execuția monetelor de 15 și 25 de bani, 1 leu și 3 lei, iar după anii '90 a monetelor de 5 și 10 lei, renunțându-se la ea odată cu începerea producerii monetelor de 500 lei din aluminiu, după anul 1999.

Există și o anecdotă legată de această tehnologie. Semifabricatele din oțel folosite pentru fabricarea benzilor pentru runde se numeau „platine monetare”. Cum stocurile de materii prime erau comunicate periodic la forurile superioare, undeva, pe acest drum, s-a pierdut termenul de „monetare”, iar din informare reieșea că Monetăria trebuie să fie foarte bogată, întrucât deținea câteva tone de... platină. Până la urmă lucrurile s-au lămurit, spre dezamăgirea delegaților „de sus”, veniți să vadă mormanul de metal prețios, dar care s-au găsit în fața câtorva tone de oțel.

Deși nu în astfel de cantități, nu era totuși neobișnuit ca la Monetăria Statului să se găsească metal prețios. Instituția preluase multe dintre activitățile de producție privind execuția bijuteriilor la nivelul întregii țări, iar în 1953 a fost înființat atelierul de bijuterii.

Industrializarea a influențat dotarea tehnică a Monetăriei mai degrabă cantitativ decât calitativ. Astfel, între anii 1960-1964 registrul mijloacelor fixe menționează circa 20 de strunguri paralele și un număr mare de prese mecanice. Au existat, desigur, și câteva încercări de dotare cu noutăți tehnologice. La atelierul Matrițerie s-a adus o mașină de găurit prin electroeroziune, ce permitea străpungerea oricărui material de duritate înaltă, iar atelierul de Strungărie a fost dotat cu o instalație de durificat cu arc electric a sculelor.

I achiziție importantă a fost laminorul Richards Marshall, instalat în 1965, foarte modern la acea vreme, necesar pentru calibrarea benzilor din oțel placat cu nichel utilizate în producția monetară. Acest utilaj este folosit și în prezent pentru producerea benzilor de argint necesare la realizarea monetelor pentru colecționare și a medaliilor.

Laminorul din 1936

După deschiderea politică de la începutul anilor '70, au fost cumpărate din Occident mai multe prese monetare, în anii 1968, 1974, 1976, 1977 și 1982, prin intermediul cărora a fost asigurată creșterea capacității producției în limitele rezonabile ale aceluia moment. În 1973 s-a cumpărat o presă hidraulică care se folosește și în prezent la realizarea matrițelor monetare.

Monetăria Statului a colaborat pe parcursul timpului și cu industria auto, executând emblemele din aluminiu pentru autoturisme, camioane și autobuze. În anul

operă de artă. Până la produsul final, mai sunt necesare însă creația tehnică a modelului și cea artistică a desenului reprezentat pe acesta și munca unei întregi echipe care finisează și assemblează obiectul, întregul proiect fiind atent și riguros coordonat. La sfârșitul anului 2008 a început și crearea bijuteriilor lucrate în tehnică filigran, care acoperă un sector al pieței comerciale de bijuterii mai puțin exploatat.

După 2007, în urma schimbului de experiență pe care Monetăria Statului l-a avut cu mai multe monetării europene, au apărut câteva schimbări tehnologice în sectorul monetar, cea mai importantă fiind execuția unor scule din carbură metalică rezistentă la uzură, cu o durată de viață de zece ori mai mare decât sculele care se utilizau anterior.

În anul 2008, după ce a fost executată reparația capitală la primele trei prese monetare puse în funcțiune în 1991, care aveau 16 ani de utilizare intensă, și a fost achiziționată cea de-a șaptea presă, capacitatea de producție anuală a Monetăriei Statului a ajuns la un miliard de monete anual.

Aș mai aminti două investiții care au completat posibilitățile de fabricare ale Monetăriei Statului. Spuneam la începutul acestui articol, că Monetăria execută ștampile din cauciuc, iar tehnologia

era neschimbată din 1936. În toamna anului 2009 a apărut o solicitare de a executa un număr mare de ștampile, într-un timp foarte scurt. Cu vechea tehnologie era imposibil și astfel a fost achiziționat un alt utilaj modern, o mașină de gravat cu laser. Această mașină poate grava sau tăia aproape orice material ne-metalic și astfel au apărut alte oportunități tehnologice. Cel mai important exemplu este tot în sectorul monetar, unde a fost introdus un material nou, care acum poate fi prelucrat pe această mașină, iar durata de viață a piesei astfel executate a crescut de aproape patru ori față de cea prelucrată în sistem clasic.

Cea de-a doua investiție majoră, pe care doream să o amintesc, a fost finalizată chiar în martie 2011, prin înlocuirea vechii linii de galvanizare, cu o instalație în totalitate nouă, prin intermediul căreia toate activitățile chimice din întreprindere se desfășoară

mai eficient, în condițiile respectării parametrilor de mediu, astfel încât Monetăria să poată funcționa acolo unde se află, în chiar mijlocul Bucureștiului.

Precizez că în acest text am vorbit numai despre principalele utilaje sau tehnologii care am considerat că au avut un impact major asupra evoluției Monetăriei Statului.

**Dan
PĂUNESCU,
Director
Tehnic,
Monetăria
Statului**

Mașină de afinare a aurului

similar aflat în lucru de la începuturile Monetăriei, pantograful din 1936 prezentat la începutul acestui text.

În toamna anului 2001 au fost realizate primele monete românești cu formă diferită de cea rotundă: un set de trei piese, pentru colecționare, octogonale din argint și o monedă de circulație dodecagonală de 5.000 lei din același aliaj de aluminiu cu magneziu, despre care am vorbit mai sus. Matrițele și virolele acestor monete au fost prelucrate pe freza cu comandă numerică, singurul utilaj de acest tip din fabrică, pe atunci deja vechi de opt ani. De altfel, din acest motiv, al existenței unui singur utilaj pe care se puteau prelucra în condiții de mare productivitate sculele monetare pentru monetele de circulație de 5.000 lei, a căror producție era de așteptat să se deruleze pe o perioadă de câțiva ani, în 2002 a mai fost achiziționată o freză cu comandă numerică; ce avea să asigure continuitatea procesului de fabricare.

Sistemul de ambalare al monetei de circulație a fost modernizat în anul 2003, când s-a trecut de la ambalarea în saci de pânză la fișicuri livrate în pachete. S-a pornit de la două mașini de fișicat în 2003 și s-a ajuns la șase în 2006 și o mașină de împachetat în folie. Monetăria se apropia astfel de sistemul de lucru occidental, în anul următor trecându-se la transportul paletizat al monetelor.

În anii 2003-2004 dotarea fabricii a fost completată cu încă un pantograf și două mașini de gravat cu comandă numerică și a fost modernizat sistemul tehnologic de aurire și argintare, prin cumpărarea unor utilaje noi și a unei instalații de rafinat aur. Astfel, Monetăria

Presă monetară de mare productivitate, 1991

a avut posibilitatea să cumpere aliaje de aur de pe piața românească și să le rafineze *in house*.

În perioada 2004-2005, când a început producția pentru leul greu, au fost achiziționate alte trei prese monetare, pentru a putea face față cantităților de monedă de circulație, necesare denominării. Tot acum a fost modernizată

instalația de cromare, atât de utilă pentru durificarea suprafeței matrițelor monetare. Până atunci se lucrase pe o instalație executată prin autoutilare, care făcea față cu greu noii capacități de producție.

Un nou pas pe calea modernizării capacității de producție și a lărgirii domeniului ei de utilizare a fost cumpărarea unei mașini de prelucrat prin electroeroziune cu fir, capabilă să taie aproape orice metal, de la aluminiu la oțel călit sau carbură metalică de înaltă duritate, pe o grosime de până la 15 cm.

În mod paradoxal, în paralel cu această orientare tehnologică spre viitor, s-a găsit o cale de a pune la lucru și tehnologia din trecut. Monetăria Statului asimilase cândva două tehnici de lucru, care s-au pierdut odată cu plecarea la pensie a lucrătorilor: cizelura și lucrul în filigran. În 1996, pornind de la o primă solicitare din partea unei biserici, a fost realizat primul chivot. A început astfel exploatarea unei nișe de piață insuficient acoperite – obiectele de cult pentru Biserica Ortodoxă Română. După 15 ani s-a ajuns la dezvoltarea unor produse pentru a căror realizare se folosește o tehnică manuală ce necesită îndemânare și talent – cizelura –, unde totul depinde de mâna și răbdarea lucrătorului; el trebuie să creeze „din ciocan” o adevărată

CONTENTS (Romanian History) V. Eftimiū A writer figures he is the Mayor of Bucharest and the Foreign Affairs secretary ● R. Carp The Romanian Diplomatic Institute prepares the diplomats of the globalization epoch ● O. Mureşan Is Hilarie (Bucur) Mitrea the model for the Romanian naturalist character of the *An Outcast of the Islands* novel? ● Gh. Negrescu, V. Avram 1938. Special envoy to Great Britain, Germany and France to buy fighters and bombers ● V. Scârnci, A. Pandea War log. July 1941: crossing the Dniester ● A. Gogun, I. Dereiko The partisans from the Odessa catacombs eliminate each other ● Bishop † Mihai, Vicar of Bucharest The life of the greek-catholic bishop Vasile Aftenie ● D. Matei Sine ira et studio history at the National Bank of Romania ● D.H. Biro The bishop and count Ignatius de Batthyány, who created the Batthyaneum Library in Alba Iulia ● O. Vorobchievici, D. Preda Recollections of the Romanian military attaché in Lisbon about his encounters with Marshall Pétain ● D. Cain The Bulgarian diplomat Simeon Radev in Romania, before WWI ● M. Sala Related words ● G. Filitti In Romania, 100 years ago: parliamentary life, the Government under sharp criticism and mayors who adopt fantastic solutions ● M. Rusnac „Dacia” was not the first car made in Romania ● V. Tvirgun The life of Toma Cantacuzino in Russia based on unpublished documents from the Russian archives ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXX). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations ● M. Isărescu, N. Manea, C. Ciornei, O. Schen, P.H. Ozarchevici, K. Pârvan, T. Martin, D. Păunescu The State Mint – 140 years

Содержание (Румынская история) В. Ефтимий Писатель воображает, что является мэром Бухареста и министром Иностранных Дел ● Р. Карп Румынский Дипломатический Институт готовит дипломатов эпохи глобализации ● О. Мурешан Является ли Хиларие (Букур) Митреа образом румынского естествоведа в одной из книг Джозефа Конрада о Малайском архипелаге? ● Г. Негреску, В. Аврам 1938. Спецмиссия в Англии, Германии и Франции для покупки военных самолётов ● В. Скирпеч, А. Пандя Фронтовой дневник. Июль 1941: форсирование Днестра ● А. Гогун, И. Дерейко Партизаны из пещер Одессы истребляются между собой ● Епископ Михай † викарий Бухареста Жизнь греко-католического епископа Василе Афтении ● Д. Матей История sine ira et studio в Национальном Банке ● Д.Х. Биро Граф епископ Игнациус де Батъяни, создатель Батъянеум Библиотеки в Албе Юлии ● О. Воробкиевич, Д. Преда Воспоминания румынского военного атташе в Лиссабоне о встречах с маршалом Петэном ● Д. Кайн Болгарский дипломат Симеон Радев в Румынии накануне Первой Мировой Войны ● М. Сала Родственные слова ● Дж. Филитти В Румынии 100 лет тому назад: парламентская жизнь, критика исполнительной власти, фантастические решения, принятые муниципалитетами ● М. Руснак „Dacia” не был первым автомобилем, построенным в Румынии ● В. Цвиркун Неопубликованные документы о деятельности Фомы Кантакузино в России ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXX). Брутус Косте, генеральный секретарь Ассамблеи европейских пленённых наций, уволен с должности ● М. Исэреску, Н. Маня, К. Чёрней, О. Шен, П.Х. Озаркевич, К. Пырван, Т. Мартин, Д. Пэунеску Государственному Монетному Двору – 140 лет

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – Bucureşti
ISSN 0541-881X

Lei 4,50

